

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTAV PEDAGOGIKY A SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

IRINI MAMULOVÁ
PREVENCE ŠIKANY NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu literatury.

V Olomouci dne 30. 3. 2012

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za odborné vedení, pomoc a cenné rady při koncipování diplomové práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Irimi Mamulová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Prevence šikany na základní škole
Název v angličtině:	Prevention of bullying at primary school
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zaměřuje na problematiku šikany u žáků třetích až devátých tříd základní školy. Cílem práce je zmapování a ověření funkčnosti primární prevence. Teoretická část se zabývá šikanou jako rizikovým projevem chování, jejími příčinami vzniku, vývojovými stupni a charakteristikou aktérů. Poukazuje na význam prevence šikany a popisuje práci školního metodika prevence, dalších odborníků a organizací. V praktické části jsou využity metody dotazníku a rozhovoru. Informace získané šetřeními prokázaly význam primární prevence a posun ve znalostech žáků. Výsledky jsou zaznamenány v tabulkách a grafech. Ze zjištěných zkušeností vyplynulo, že nelze prevenci podceňovat a je nutné se problematice nadále věnovat.</p>
Klíčová slova:	Šikana, oběť, agresor, primární prevence, školní metodik prevence, dotazník, rozhovor.
Anotace v angličtině:	The diploma thesis is focused on the problem of pupils bullying from the third to ninth grade at a primary school. The aim of the thesis is monitoring and verifying the functionality of primary prevention. The theoretical part deals with bullying as a risk aspect of behaviour, causes of its beginnings, developmental levels and characteristics of its participants.

	<p>It points to the importance of bullying prevention. And the efforts of a school methodist of prevention, other professionals and organisations are described as well. In the practical part the questionnaire and interview methods are used. Information obtained by the investigations has affirmed the importance of primary prevention and improvement in pupils' knowledge. There are result in tables and graphs. The collected experience has shown that prevention can not be underestimated and that it is necessary to deal with this problem.</p>
Klíčová slova v angličtině:	<p>Bullying, victim, aggressor, prevention, primary prevention, school methodist of prevention, questionnaire, interview.</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>Charakteristika školy, cvičení zaměřená na prevenci šikany, pracovní listy žáků, propagační materiály Policie ČR, Nadace O2, dotazník pro žáky, dotazník pro pedagogy, strukturovaný rozhovor</p>
Rozsah práce:	<p>109</p>
Jazyk práce:	<p>CZ</p>

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	
1 VYMEZENÍ ODBORNÉ TERMINOLOGIE	11
2 ŠIKANANA JAKO PROJEV RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	16
2.1 Definice šikany	17
2.2 Příčiny šikany	19
2.3 Vývojové stupně	20
2.4 Druhy a formy šikany	25
2.5 Legislativa	29
3 PROTAGONISTÉ ŠIKANY	34
3.1 Agresor	34
3.2 Oběť	36
3.3 Mlčící většina či třídní „publikum“	39
3.4 Zastánci	39
3.5 Pedagogové	40
3.6 Rodiče zúčastněných dětí	41
3.7 Místní komunita a veřejnost	42
4 SYSTÉM PREVENCE NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	45
4.1 Z pohledu primární prevence	47
4.2 Z pohledu sekundární prevence	49
4.3 Z pohledu školního metodika prevence	51
4.4 Hradecký školní program proti šikanování	54
4.5 Spolupráce se specializovanými institucemi	56
4.6 Spolupráce školy s rodinou	58
PRAKTICKÁ ČÁST	
5 VÝZKUM	62
5.1 Demografie	62
5.2 Stanovení cílů a výzkumných předpokladů	64

5.3	Metodologie, cílové skupiny a organizace výzkumu	66
5.4	Vlastní výzkum	68
5.5	Interpretace výsledků výzkumných šetření	95
5.6	Výzkumné závěry	101
	ZÁVĚR	103
	SEZNAM LITERATURY, DALŠÍ ZDROJE	105
	SEZNAM SCHÉMÁT	
	SEZNAM TABULEK	
	SEZNAM GRAFŮ	
	PŘÍLOHY	

ÚVOD

„Svět není nebezpečný kvůli zlým lidem, ale kvůli těm, kteří s tím nic nedělají.“;

Albert Einstein

Výběr tématu mé diplomové práce byl ovlivněn mým zájmem o problematiku šikany z důvodů profesních. Pracuji již několik let na Základní škole v Krnově a vyučuji mimo jiné předmět „Výchova ke zdraví“. Obsahem učiva je kromě jiného i problematika osobního bezpečí. Žáci se dozvídají, jak chránit nejen sebe, ale i své blízké, rodinu, přátele a spolužáky. Zjistila jsem, že si děti ve více případech nevědí rady, kam a ke komu se obrátit s žádostí o pomoc a ve kterých případech vlastně o pomoc požádat. Začala jsem se více o problematiku zajímat a spolupracovat se školním metodikem prevence a výchovným poradcem.

Násilí, které postihuje lidskou společnost, existuje v různých formách. Agresivita nejen dospělých, ale i dětí se stává vážným celospolečenským problémem a projevuje se porušováním základních lidských práv. Šikana jako součást rizikových projevů chování vyskytující se na školách má podobu psychického i fyzického týrání a způsobuje trvalé trauma. Dle Úmluvy o právech dítěte se jedná především o porušování práva na ochranu soukromí a práva na ochranu před násilím, ponižováním a vykořisťováním.

Hlavním cílem mé diplomové práce je seznámit s problematikou šikanování, zmapovat a ověřit funkčnost primární prevence na naší základní škole pomocí šetření. V rámci dílčích cílů se zaměřím na zjištění, k jakým posunům v úrovni vědomostí dojde u žáků na prvním i druhém stupni a jaké rozdíly se vyskytnou v pohledu na danou tematiku u žáků vzhledem k jejich věku. Přiblížím žákům projevy rizikového chování a obeznámím je s náplní práce školního metodika prevence.

V teoretické části nejprve vymezují odborné termíny a definice šikany různých odborníků věnujících se této problematice. Abychom pochopili, proč se vlastně šikana v kolektivu objeví, je zapotřebí obeznámit se s příčinami jejího vzniku, s aktéry, charakteristikou agresorů i obětí, dále projít vývojovými stupni, typy i novými formami šikany. Kyberšikana a kybergrooming se stávají v poslední době stále větším ohrožením pro děti. Děje se tak především z nedostatku informací, a proto se zaměřím v oblasti prevence na seznámení žáků s tímto nebezpečím. V další části se zabývám šikanováním z hlediska práva. V závěru teoretické části se zaměřím na oblast prevence z pohledu jednotlivců, odborníků a organizací zabývajících se šikanou. V praktické části využijeme metody kvantitativní a kvalitativní. Dotazníky pro první a druhou cílovou skupinu a rozhovor pro třetí cílovou skupinu. Informace získané dotazníkovým šetřením a rozhovory vyhodnotím a porovnáám. Zaměřím se na ověřování zformulovaných výzkumných předpokladů, které vycházejí ze stanovených cílů, a vyslovené domněnky se buďto potvrdí, či vyvrátí. Předmětem výzkumu budou žáci I. i II. stupně Základní školy Smetanův okruh 4 v Krnově tvořící první cílovou skupinu. Druhou cílovou skupinou jsou pedagogové téže školy a třetí cílovou skupinou tvoří kurátor, preventista Policie České republiky a školní metodik prevence.

Mezi zahraniční odborníky zabývajících se problematikou šikany patří například Olweus, Rogers a Webster-Doyle. Z českých autorů nelze opomenout Koláře, Říčana, Bendla, Vágnerovou a Vašutovou.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ODBORNÉ TERMINOLOGIE

Agrese (z lat. Aggressio) je považována za „... *destruktivní chování, směřující k fyzickému, slovnímu (urážka, pomluva) nebo symbolickému (pomocí gest) útoku vůči jinému jedinci (předmětu).*“¹

Agresivita neboli útočnost se projevuje slovním nepřátelstvím či útočným činem. Je to tendence prosazovat sám sebe, své zájmy a cíle bezohledným způsobem. Rovněž se jedná o snahu ovládnout sociální skupinu a získat takové postavení, které umožňuje řídit ji a rozhodovat o její činnosti. Agrese vyjadřuje konkrétní, reálný projev takového jednání, jehož cílem je záměrně někoho poškodit.²

Agresivní způsob chování znamená, že jedinec opakovaně útočí, fyzicky napadá ostatní, je nepřátelský a za každou cenu se snaží opanovat ostatní a získat nad nimi moc.³

Agresor je jedinec, který se aktivně zúčastní šikany a má nad obětí fyzickou (popř. početní) převahu.⁴

Asociální chování neodpovídá mravním a jiným normám společnosti a je v rozporu s uznávanými normami chování, s morálkou.⁵

Citová deprivace neboli strádání se objevuje u dítěte v případech, kdy nejsou uspokojeny základní citové potřeby, např. potřeba bezpečí, lásky a jistoty. V případě neuspokojení psychických potřeb hovoříme o psychické deprivaci.⁶

---

¹ SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: O psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996, s. 17. ISBN 80-85858-30-4.

² MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009, s. 9. ISBN 978-80-247-2310-5.

³ SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: O psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996, s. 43 – 44. ISBN 80-85858-30-4.

⁴ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010, s. 53 – 54. ISBN 978-80-247-2991-6.

⁵ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. aktualiz. Praha: Portál, 2003, s. 20. ISBN 80-7178-399-8.

⁶ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. aktualiz. Praha: Portál, 2003, s. 30, 190. ISBN 80-7178-399-8.

Delikvence zahrnuje všechny typy jednání, jež nejsou v souladu se sociálními normami chráněnými právními předpisy, včetně přestupků.⁷

Deprese je citový stav jedince, který bývá provázen pocity viny, obavami, hlubokým smutkem, uzavřením se do sebe a ztrátou obvyklých zájmů. Impulzem k vyvolání deprese bývá prožití traumatizujících zážitků. Vážnější stavy deprese mohou vést až k sebevražedným pokusům.⁸

Happy slapping spočívá ve fyzickém napadení oběti, může jít o fackování, bití, sexuální obtěžování, či dokonce znásilnění. Celá akce je nahrávána, nejčastěji na mobilní telefon, a následně vyvěšena na internetu.⁹

Childgrooming je záměrné jednání agresora s cílem spřátelit se s dětmi za účelem sexuálního sblížení, a někdy dokonce i znásilnění.¹⁰

Kyberšikana jako zvláštní druh psychické šikany má za cíl ublížit, zesměšnit nebo poškodit oběť prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Využívá elektronických prostředků, jako jsou mobilní telefony, e-maily, pagery, internet, blogy a podobně. Jedná se např. o urážení, pomlouvání, zveřejňování nevhodných fotek nebo videí či krádež internetové identity. Je to úmyslné, nepřátelské chování, které se obvykle opakuje. Jednotlivec nebo skupina útočníků ubližuje takovým způsobem, že se oběť nemůže účinně bránit.¹¹

Kybergrooming označuje jednání osoby, která se snaží zmanipulovat vyhlédnutou oběť a donutit ji k osobní schůzce. Agresor s obětí komunikuje prostřednictvím SMS zpráv, chatu, Skypu a ICQ.¹²

Obětí je dítě, které prožilo či prožívá násilí. Je to: „*Jedinec (skupina) vůči kterému – pro jeho vlastnosti, jednání, chování či sociální pozici*

---

⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 315. ISBN 80-7178-771-X. ISBN 80-7178-399-8.

⁸ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. aktualiz. Praha : Portál, 2003, s. 42. ISBN 80-7178-399-8.

⁹ ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011, s. 35. ISBN 978-80-7367-984-2.

¹⁰ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 84. ISBN 978-80-7367-871-5.

¹¹ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s. 91 – 92. ISBN 978-80-7367-611-7.

¹² ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011, s. 34. ISBN 978-80-7367-984-2.

– směřuje jednání aktéra, a hrozí mu materiální, fyzická či psychická újma.“¹³

Poradenské služby ve školách a školských poradenských zařízeních poskytují pomoc dětem, žákům, studentům a jejich zákonným zástupcům. Standardní služby poskytují bezplatně na žádost žáků, jejich zákonných zástupců, škol nebo školských zařízení. Typy školských poradenských zařízení jsou pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra.¹⁴

Poruchy chování znamenají nevhodné projevy chování dětí a mládeže, nerespektující dané společenské normy. Jejich vznik je ovlivněn nevhodným nebo nedostatečným výchovným působením.¹⁵

Práva dítěte jsou uzákoněna v Úmluvě o právech dítěte. Dokument uznává a respektuje základní práva dětí, tedy právo na přežití, ochranu a rozvoj.¹⁶

Problémový jedinec ohrožuje svým jednáním jiné a prosazuje se převážně agresivním způsobem.¹⁷

Prevence z latinského „praevenire“ (předcházet) představuje soubor sociálních opatření, která mají předcházet nežádoucím jevům, jako jsou například: šikana, neúspěchy ve škole, sociální konflikty, násilí.¹⁸

Prevence školní šikany obsahuje celou řadu aktivit a opatření směřujících k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení. V rámci prevence primární předcházíme šikaně tam, kde k ní

---

¹³ SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: O psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996, s. 47. ISBN 80-85858-30-4.

¹⁴ ČESKO. Vyhláška č. 72 ze dne 9. Února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, s. 490-502. ISSN 1211-1244. Dostupný také z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2005/sb020-05.pdf>.

¹⁵ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. aktualiz. Praha: Portál, 2003, s. 170. ISBN 80-7178-399-8.

¹⁶ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. aktualiz. Praha: Portál, 2003, s. 176. ISBN 80-7178-399-8.

¹⁷ SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: O psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996, s. 47. ISBN 80-85858-30-4.

¹⁸ PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2001. s. 617. ISBN 80-200-0607-9.

dosud nedošlo a v případě prevence sekundární zabraňujeme možnému opakování šikany.¹⁹

Sociálně patologické jevy zahrnují poměrně široké spektrum pro společnost nežádoucích jevů. Zejména se jedná o problematiku zneužívání návykových látek, šikany, agrese a násilí, vandalismu, záškoláctví a zneužívání anabolik a léků.²⁰

Sociálně-právní ochrana dětí podle zákona č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, se zaměřuje na děti a jejich ochranu z hlediska věku, pobytu a problémů, které v jejich zájmu musí řešit orgány sociálně-právní ochrany v souladu s Úmluvou o právech dítěte.²¹

Šikana označuje tělesné, duševní či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky. Základem pojmu šikana je francouzské slovo *chicane* (týrání).²²

Školní metodik prevence je odborník z řad pedagogického sboru školy mající na starost koordinaci a kontrolu realizace preventivního programu školy.²³

Výchovný poradce spolupracuje se školskými poradenskými zařízeními a středisky výchovné péče, vyhledává na orientační šetření žáky, jejichž vývoj, vzdělávání a chování vyžadují zvláštní pozornost.²⁴

---

¹⁹ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010, s. 111, 131. ISBN 978-80-247-2991-6.

²⁰ MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Č.j. 21291/2010-28. 2010. Dostupný také z <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikovaho-chovani>.

²¹ ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111, s. 7662-7681. ISSN 1211-1244. Dostupný také z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1999&typeLaw=zakon&What=Rok>.

²² PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. aktualit. Praha: Portál, 2003, s. 238. ISBN 80-7178-399-8.

²³ ČESKO. Vyhláška č. 72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, s. 490-502. ISSN 1211-1244. Dostupný také z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2005/sb020-05.pdf>.

²⁴ ČESKO. Vyhláška č. 72 ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, s. 490-502. ISSN 1211-1244. Dostupný také z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2005/sb020-05.pdf>.

SHRNUTÍ

Seznámili jsme se s odbornou terminologií vztahující se k problematice rizikových projevů chování. Vysvětlili jsme si pojmy jako jsou šikana, kybešikana, agresor, oběť. Šikana i kyberšikana je cílevědomá činnost s úmyslem ublížit, poškodit či zesměšnit druhou osobu. Podstatu patologického chování a jednání agresorů spatřujeme v nevhodném výchovném působení a osobnostních vlastnostech.

Pojmy jsme objasnili z pohledu různých autorů, s nimiž budeme nadále v diplomové práci pracovat.

2 ŠIKANA JAKO PROJEV RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Šikana je nebezpečnou „sociální nemocí“ ve společnosti a řadíme ji mezi patologické formy mezilidského soužití. Jejím důsledkem je poškozování fyzického i duševního zdraví jednotlivce i skupin. Může nás doprovázet po celý život. Začíná v rodině mezi sourozenci, pokračuje ve školách, v zájmových kroužcích, v zaměstnání, v partnerských vztazích a končí třeba týráním seniorů.

Školní šikanování je těžkou poruchou vztahů ve skupině. Nepoškozuje pouze oběti, ale i agresory, ostatní členy kolektivu i rodiny všech aktérů šikany.²⁵

Třídní šikana má nebývalé následky. Především těžce ubližuje oběti, ale také kazí vztahy v celé třídní komunitě. Poškozuje psychický a morální vývoj všech dětí, celého kolektivu, nejen obětí a agresorů.²⁶

KOLÁŘ, BENDL, FIELDOVÁ, ŘÍČAN, JANOŠOVÁ i VÁGNEROVÁ se ve svých publikacích shodují, že se většinou šikana vyvine dle stejného scénáře. Ve třídě se vyskytne aspoň jedno nadprůměrně agresivní dítě a současně se zde objeví potenciální oběť. Posléze zde chybí silná autorita, pozitivní jedinec, či skupinka, která by vytvořila atmosféru soudržnosti a vzájemné pomoci, v jaké se šikaně nedaří.

Ojedinelý střet, od hádky po rvačku, šikanou nebývá. Šikana je opakované, úmyslné, záměrné a nevyprovokované užití síly jedincem nebo skupinou. Dochází ke zneužití vlastního postavení nebo určitých dispozic, zejména fyzických. Pro šikanu je typický nepoměr sil mezi jejími aktéry, tzv. asymetrická pozice. Agrese není prostředkem k dosažení konkrétního zisku, nýbrž samotným cílem jednání. Nejčastější obětí jsou děti čímkoliv odlišné od očekávaného průměru. Většina z nich nepřizná, obvykle ze strachu, učitelům ani rodičům, že

---

²⁵ FIELDOVÁ, Evelyn. *Jak se bránit šikaně*. Praha: Ikar, 2009, s. 17 – 18. ISBN 978-80-249-1176-2.

²⁶ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010, s. 13 – 14. ISBN 978-80-247-2991-6.

jsou obětí šikany. Často začínají, dříve či později, hledat vinu v sobě. Šikanování může trvat dny, týdny, měsíce i déle.²⁷

2.1 Definice šikany

Pojem šikana pochází z francouzského slova *chicane* a znamená „*zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, např. vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat atd.*“²⁸

Existuje mnoho formulací pojmu šikana. Základní definici vymezil norský profesor OLWEUS, který označuje šikanu za opakovanou agresi jedince nebo skupiny agresorů proti jedinci nebo malé skupině obětí.²⁹

Tuto základní definici posléze upravil ŘÍČAN pro školní prostředí: žák je pronásledován, obtěžován a týrán opakovaně a po určitou dobu ze strany jednoho nebo více žáků.³⁰

VÁGNEROVÁ vymezuje tento negativní jev jako úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci, jako chování, jehož záměrem je ublížit někomu jinému, ohrožit ho, zastrašit. Především hovoří o nebezpečí zneužívání moci.³¹

ŘÍČAN uvádí ve své publikaci „*Agresivita a šikana mezi dětmi*“ definici šikanování, se kterou pracují i přední britští badatelé. „*Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti apod. Tyto incidenty se mohou často opakovat*

---

²⁷ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 24 – 26. ISBN 80-86642-08-9.

²⁸ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, s. 25. ISBN 80-7178-049-9.

²⁹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 21. ISBN 80-7367-014-3.

³⁰ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010, s. 137. ISBN 978-80-247-2991-6.

³¹ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s. 11. ISBN 978-80-7367-611-7.

*a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.*³²

KOLÁŘ popisuje tento pojem jako nemocné čili patologické chování. Průběh šikany charakterizuje jako proces, kdy jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci³³.

Odbornice v oblasti sociální pediatrie a preventivního lékařství VANÍČKOVÁ poukazuje na nebezpečnost šikany a jejích důsledků pro psychický vývoj dítěte. Dochází k psychotraumatizaci dítěte, která je vyvolána záměrným a opakovaným ponižováním, zesměšňováním a omezováním za zjevného nepoměru sil. Šikanování zařazuje pod termín sociální patologie, protože postihuje sociální vztahy vrstevnické skupiny. Upozorňuje na nebezpečí uspokojení z moci nad druhým na straně agresora, na kterém se může stát závislý.³⁴

Definice šikany dle Metodického pokynu MŠMT Č.j.: 21291/2010-28: „Šikanování je jakékoli chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou žáků. Nebezpečnost působení šikany

---

³² ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, s. 26. ISBN 80-7178-049-9.

³³ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 20. ISBN 80-7178-123-1.

³⁴ VANÍČKOVÁ, Eva. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády ČR, 2009, s. 20. ISBN 978-80-7440-001-8.

*spočívá zvláště v závažnosti dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.“*³⁵

2.2 Příčiny šikany

Zaměříme se na příčiny a důvody šikany, které jsou stejně rozmanité jako její projevy. Nejsilnějším faktorem, který ovlivňuje vznik šikany, jsou osobnostní charakteristiky aktérů. Na jedné straně to jsou vlastnosti agresora, na druhé straně vlastnosti oběti.

Příčin vedoucích ke vzniku šikany může být celá řada. Mezi nejčastější patří dispozice k agresivnímu jednání, vliv genetiky a v neposlední řadě nepodnětné rodinné prostředí s nevhodným způsobem výchovy. Dalšími důvody jsou touha po moci, motiv krutosti, frustrace, zvědavosti (kam až můžu zajít), přání ovládat druhé, frajeřina, touha po senzaci, nuda a také snaha vypadat „mužně“. Šikana vzniká i v důsledku neuspokojování základních potřeb dětí a sociálních rozdílů mezi žáky školy. Závažný problém spočívá v tzv. mechanismu nápodoby. Jedinci, zpočátku tvořící mlčící většinu, začínají agresory obdivovat, napodobovat je a stávají se také útočníky. Další příčinou vzniku šikany je sociální přenos násilného jednání rodičů na své děti. Jedná se ve své podstatě o generační cyklus. Agresivní jedinci, poté co dospějí a mají děti, postupují dle naučeného modelu a svým chováním a způsobem života vychovávají budoucí agresory. V neposlední řadě patří mezi příčiny šikany nevytvoření si pozitivních životních cílů.³⁶

Důležitou roli zde hraje osobnost autority, pod kterou skupina spadá. Nevhodné chování tohoto člověka může být dokonce impulsem ke vzniku šikany nebo jejím podpůrným faktorem. Velmi důležitým

---

³⁵ MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Č.j. 21291/2010-28. 2010. Dostupný také z <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikovaho-chovani>.

³⁶ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 50 – 57. ISBN 80-86642-08-9.

činitelem jsou spolužáci, diváci, kteří jsou naprosto lhostejní k dané situaci, popř. se časem zapojí a spolupracují s agresory. V neposlední řadě je velmi zásadní sociální klima třídy i celé školy, popřípadě i okolí, ve kterém se škola nachází.

2.3 Vývojové stupně

KOLÁŘ³⁷ se dlouhodobě věnuje problematice šikany. Ve svých publikacích se zabývá tím, co je to šikana, jak vzniká, kdo bývá nejčastěji šikanován, jaké vlastnosti má agresor, oběť. Vytvořil speciální teorii a stanovil vývojové stupně. Vzniklo pětistupňové schéma, které zachycuje negativní proces a vývoj vztahů mezi členy skupiny. Kolářovo schéma využívají ve svých pracích BENDL, ŘÍČAN i VÁGNEROVÁ zabývající se rovněž problematikou šikany. Jedná se o následující stádia: zrod ostrakismu, fyzická agrese a přitvrzování manipulace, vytvoření jádra agresorů, přijetí norem agresorů většinou a totalita neboli dokonalá šikana.

První stádium: Zrod ostrakismu neboli identifikace a vyčlenění okrajových členů

Mezi pedagogy i rodiči je rozšířena představa, že pro vznik šikany je vždy zapotřebí přítomnosti patologického jedince a nedostatek kázně. Tento jev se však může objevit téměř v každé skupině, protože se vždy objeví jedinci, kteří jsou neoblíbení, něčím výjimeční a méně vlivní.

Tito jednotlivci jsou označováni různě, např. černá ovce, obětní beránek, outsider. Zažívají prvky šikanování, tzv. ostrakismus. „*Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají,*

---

³⁷ MICHAL KOLÁŘ, nar. 1951, český psychoterapeut a etoped, působil v oblasti ústavní a náhradní rodinné péči, vede pedagogickou-psychologickou poradnu, přednáší studentům sociální pedagogiky, je spoluautorem koncepce prevence šikany pro MŠMT a Hradeckého školního programu proti šikanování, autor řady publikací o sociopatogenních jevech a v současné době předsedá občanskému sdružení Společenství proti šikaně

nebaví se s ním, pomlouvají ho, sprádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod.“³⁸

V první fázi jde o mírné, převážně psychické formy násilí. Jedná se o zárodečnou podobou šikany a je nastartován další negativní vývoj skupiny. Pokud se této počáteční podobě opakovaného „legračního“ ubližování nebudeme věnovat, může se z ní stát pokročilá, dokonalá šikana.

Druhé stádium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace neboli rozptýlený negativní proces ubližování slabším pokračuje

KOLÁŘ zmiňuje dvě nejčastější příčiny, které se mnohdy podmiňují a mají vliv na další vývoj. Výše zmíněný ostrakismus přerůstá do dalšího vývojového stadia z několika různých pohnutek, nejčastěji z důvodů krize ve skupině. Pokud by byla krize konstruktivně s pomocí pedagoga řešena, zřejmě by k negativnímu, destruktivnímu řešení situace nedošlo. Žáci jsou však ponecháni sami sobě. Nastává okamžik, kdy ostrakizovaní žáci začnou sloužit jako hromosvod či ventil pro odreagování nepříjemných pocitů spolužáků, jakými může být například očekávání těžké písemné práce nebo jen proto, že je chození do školy obtěžuje. V této fázi se manipulace přitvrzuje, psychický nátlak z prvního vývojového stadia přerůstá do subtilní fyzické agrese. Dále uvádí druhou, velmi zásadní příčinu dalšího vývoje. Nastane situace, kdy se ve třídě sejde několik výrazně agresivních asociálních jedinců a od samého počátku používají násilí pro uspokojování svých potřeb.“³⁹

Tento okamžik je do značné míry zlomový. Agresivní jedinec pocítí chuť moci a nadřazenosti, když bije a týrá někoho slabšího. Ztrácí poslední zábrany a začíná své agresivní jednání opakovat. V tomto okamžiku by mělo dojít k zásahu ze strany třídního učitele

---

³⁸ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, s. 32. ISBN 80-7178-123-1.

³⁹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 37. ISBN 80-7367-014-3.

ve spolupráci se školním metodikem prevence. Postup šikany lze ještě úspěšně zastavit.

Další vývoj tohoto raného období se odvíjí od zaměření skupiny. Pokud převáží pozitivní tendence a vytvoří se negativní postoj ostatních žáků k šikanování, převáží kamarádské vztahy a pozitivní morální hodnoty, pokusy o šikanování neobstojí. V případě, že jsou vztahy ve skupině oslabeny, převažuje lhostejnost, nezájem, rivalita a nepřátelství, skupina přechází do dalšího stádia a tím je vytvoření jádra agresorů.⁴⁰

Třetí stádium: Vytvoření jádra agresorů neboli parazitní novotvar šikany začíná bujet a programově směřuje k ovládnutí skupiny

Skupina došla ve svém vývoji do období, kdy je již problém zastavit manipulaci a počáteční agresi. KOLÁŘ zdůrazňuje, že pokud se tak nestane, počáteční stadia přecházejí do stadia pokročilého. Nastává moment, kdy se vytváří skupinka agresorů tzv. „úderné jádro“. Agresoři začínají spolupracovat a vybírají si k šikaně nejvhodnější oběti, tj. nejslabší jedince ve skupině. Povětšinou se jedná o již dříve ostrakizované žáky, kteří se nacházejí na tzv. sociometrickém chvostu a stojí nejnižše ve třídní hierarchii. Objevuje se falešná solidarita a vytváří se hierarchie vlivu a moci, na jejímž vrcholu stojí agresoři. Na nižší příčce jsou poté jejich pomocníci, následují přihlížející neboli mlčící většina. Tu tvoří ostatní spolužáci, kteří obětím neubližují, ale ani jim nepomohou. Oběť se začíná smířovat se svou situací, ale přesto se snaží agresorům vyhýbat. Projevuje se „pokřivená morálka“, kdy všichni o šikaně vědí, ale nikdo nic neudělá.⁴¹

Bohužel se oběti k situaci staví tak, že agresi chápou jako zaslouženou a nevyhledají pomoc. Nezúčastnění žáci zase prohlašují „*mě se to netýká, to je dobře, že je obětí někdo jiný, alespoň neubližují mně*“.

---

⁴⁰ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s. 81. ISBN 978-80-7367-611-7.

⁴¹ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 31. ISBN 80-86642-08-9.

Nevytvoří-li se žádná silná pozitivní podskupina, která bude skupině tyranů alespoň rovnocenným partnerem, potom tažení útočníků za mocí může nerušeně postupovat. Podle Kolářových zkušeností je však výskyt silných podskupin charakterově slušných žáků poměrně řídký a jsou navíc v nevýhodě oproti agresorům, kteří nerespektují žádná pravidla oproti charakterově slušným žákům, kteří pravidla dodržují.⁴² Třídní učitel, ač disponující schopnostmi správně řešit konkrétní případy šikany, se může dostat do situace, ve které se stává bezmocným. Tehdy se jeví jako vhodné využít kontaktů na síť odborníků.

Čtvrté stádium: Většina přijímá normy agresorů neboli rakovinový nádor šikanování vyřazuje imunitní systém a ujímá se vlády ve skupině

V případě, že se nevytvořila silná pozitivní podskupina, činnosti agresorů nic nestojí v cestě a bez odporu pokračují. Normy tyranů jsou postupně přijaty téměř celou mlčící většinou a stávají se nepsaným zákonem. V tomto stadiu se již jen málokdo dokáže postavit tlaku skupiny, která situaci přijala za danou. Tlak ze strany agresorů je velmi silný a většinou mu podlehnou všichni členové skupiny. I hodní, mírní a ukáznění žáci se začínají chovat krutě, aktivně se podílejí na týrání spolužáka a prožívají přitom uspokojení.⁴³

Za této situace skupina poslouchá své vůdce, pedagogové zcela ztrácejí svůj vliv na skupinu a to, co hlásají, ustupuje do pozadí.

Páté stádium: Totalita neboli rakovina šikany vítězí v nemocné skupině na celé čáře, někdy dochází k prorůstání parastruktury násilí s oficiální školní strukturou

Násilí jako normu přijímají nebo alespoň respektují všichni žáci ve třídě a šikanování se stává skupinovým programem. V tomto pátém

---

⁴² KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 51. ISBN 978-80-7367-871-5.

⁴³ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s. 82. ISBN 978-80-7367-611-7.

stádiu jsme svědky plného nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. „stadia vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni do dvou sort, které KOLÁŘ označil jako otrokáře a otroky. „Agresoři sami sebe označují za nadlidi, nacisty, plantážníky, krále, velkoknížata, ministry, kingy, mazáky ... a své oběti za podlidi, židy, negry, poddané, nevolníky, hulibrka, bažanty.“⁴⁴

Agresor využívá oběť, přivlastňuje si její majetek, bere jí její osobní věci, peníze, nutí ji vypracovávat pro něj domácí úkoly a vyžaduje plnění ponižujících aktivit. Největším důkazem moci je skutečnost, že agresoři mohou obětím způsobovat bolest, psychicky i fyzicky je týrat, a ony nejsou vůbec schopny odporovat, nejsou s to se jakkoli bránit.

VAŠUTOVÁ poukazuje na narůstání a zdokonalování násilí, kdy agresoři ztrácejí smysl pro realitu. Oběti se stávají čím dál tím závislejšími a ochotnějšími udělat cokoli. Neúnosnost vlastního utrpení řeší únikem do nemoci, záškoláctvím, přestupem do jiné třídy, odchodem ze školy, zhroutí se či eventuálně se pokusí o sebevraždu. Někdy se v důsledku velkého násilí a těžkého zranění existence šikanování prozradí.⁴⁵

KOLÁŘ upozorňuje na fakt, že všichni členové skupiny, včetně týraných a terorizovaných žáků, normy šikanování přijmou za své či je alespoň zcela respektují. Ve světle těchto zkušeností se jeví pochopitelné, že při prozrazení šikany dochází k situacím, kdy oběť při vyšetřování odmítá svědčit, či své původní výpovědi odvolává.⁴⁶

Znalost jednotlivých vývojových stádií je nesmírně důležitá. Porozumění stadiím šikanování nám pomůže promyšleně volit diagnostické a terapeutické postupy. Pokud nebudeme respektovat zvláštnosti jednotlivých stádií, naše pomoc nebude účinná a můžeme spíše ublížit. Při odhadu stupně a závažnosti šikany se musíme

---

⁴⁴ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 40. ISBN 80-7367-014-3.

⁴⁵ VAŠUTOVÁ, Marie. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010, s. 59. ISBN 978-80-7368-858-5.

⁴⁶ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 52. ISBN 978-80-7367-871-5.

obeznamit se základními projevy chování ve třídě. Je zapotřebí zjistit dobu, po kterou šikanování trvalo, počet obětí a počet agresorů. Při vyšetřování šikany se zjistilo, že v počátečních stádiích jsou oběti i ostatní aktéři poměrně otevření a nebojí se hovořit o tom, co se stalo, či co se děje. Naopak v pokročilém stádiu jsou uzavření, ustrašení, nechtějí se svěřit a oběti svá zranění vysvětlují jako nehodu.

2.4 Druhy a formy šikany

Agresi dělíme dle projevů do tří základních oblastí na šikanu fyzickou a verbální, aktivní a pasivní, přímou a nepřímou. Vzájemným kombinováním vznikne osm druhů šikanování: fyzické aktivní přímé, fyzické aktivní nepřímé, fyzické pasivní přímé, fyzické pasivní nepřímé, verbální aktivní přímé, verbální aktivní nepřímé, verbální pasivní přímé, verbální pasivní nepřímé.

Fyzické aktivní přímé šikanování zahrnuje útočné jednání, kdy útočníci oběť kopou, škrtní, bijí, věší, fackují. U **fyzické aktivní nepřímé** formy „kápo“ pošle „nohsledy“, aby oběť zbili, okradli, aby zničili či schovali její věci. V případě, kdy agresor fyzicky brání oběti k dosahování jejích cílů, hovoříme o **fyzické pasivní přímé** formě, např. nedovolí oběti, aby si sedla do lavice. U **fyzické pasivní nepřímé** formy šikanování agresor odmítne splnit oprávněné požadavky oběti, např. na její žádost opustit učebnu. Pokud agresor oběti nadává, uráží ji a zesměšňuje, jedná se o projev **verbální aktivní přímé** šikany. **Verbální aktivní nepřímá** forma šikanování je vyjádřena prostřednictvím kreseb, posměšných veršů a rozšiřováním pomluv. Pokud agresor oběť ignoruje, neodpovídá jí na pozdrav či na otázku, jedná se o formu **verbální pasivní přímé** šikany. Při **verbální pasivní nepřímé** formě šikanování dochází k situaci, kdy se spolužáci

nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co způsobili její trýznitelé.⁴⁷

KOLÁŘ ve své publikaci „*Nová cesta k léčbě šikany*“ hovoří o dalších formách šikany, které dělí na základní a neobvyklé. Základní formy dále člení do pěti kategorií: šikana podle typu agrese, podle věku a typu školy, podle speciálních potřeb aktérů, z genderového hlediska a šikana odehrávající se ve školách s různým způsobem řízení. Šikana podle typu agrese se projevuje ve fyzické a psychické formě, jejíž součástí je i kyberšikana jako specifická forma. Vzhledem k typu školy a věku jedince hovoříme o šikaně mezi předškoláky, žáky I. stupně, II. stupně, uční, středoškoláky i vysokoškoláky. V případě, že se jedná o šikanu handicapovaných jedinců, hovoříme o šikaně podle speciálních potřeb aktérů. Šikana z genderového hlediska zahrnuje chlapeckou a dívčí šikanu, šikanu chlapců vůči děvčatům a naopak. Příkladem šikany odehrávající se ve školách s různým způsobem řízení je výchovný ústav s tvrdým hierarchicko-autoritativním systémem. Mezi neobvyklé formy šikany patří takové vyhocené chování agresorů, které nás svou podobou může šokovat. První skupina zahrnuje šikanu ohrožující život oběti a potřebu bezpečí pedagoga. Jedná se o fyzicky extrémně brutální projevy, které mohou mít i podobu sexuálního násilí a ponížení. Do druhé skupiny patří situace, kdy vlivní lidé mají blízký vztah k někomu z protagonistů šikany. Z těchto důvodů je nutné, aby okolnosti řešil nezávislý specialista na šikanu.⁴⁸

V posledních letech se objevují mezi dětmi značné socioekonomické rozdíly z důvodu rozdílných finančních možností rodičů. Spouštěčem ekonomické formy šikany bývá přítomnost dítěte, které se jakkoli odlišuje v pozitivním či negativním smyslu.

---

⁴⁷ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha : Portál, 2009, s. 75. ISBN 978-80-7367-611-7.

⁴⁸ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 78 – 93. ISBN 978-80-7367-871-5.

Novou formou moderního způsobu psychického šikanování je **kyberšikana** (cyberbullying).

VAŠUTOVÁ ji prezentuje jako specifický druh násilí, kdy jeden nebo více spolužáků úmyslně, většinou opakovaně, psychicky týrá a zraňuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu novou informační a komunikační technologii – zejména internet a mobilní telefon. Kyberšikana má s běžnou psychickou šikanou stejné znaky. Děje se opakovaně, je záměrná, zahrnuje psychické násilí a způsobuje duševní traumata. Existují však dva podstatné rozdíly. Tradiční přímá šikana probíhá v osobním kontaktu, zatímco kyberšikana se odehrává ve virtuálním světě a dotyčný je kontaktován prostřednictvím technologie i v prostoru svého domova. Druhým rozdílem je využití internetu či mobilního telefonu, které svým způsobem poskytuje agresorovi anonymitu a ten může své aktivity stupňovat. Při kyberšikaně může útočník oběť pronásledovat kdykoli a kdekoli. Bohužel v procesu kyberšikany se neobjevují přímé znaky šikanování, kterých by si dospělí mohli všimnout, např. roztrhané oblečení, ztráta věcí, kapesného apod. Tato skutečnost znesnadňuje odhalení rodiči či školou. Kyberšikana prostřednictvím webových stránek umožňuje komukoli stát se divákem. Navíc v tomto případě platí, že se kyberšikana nemusí opakovat. Může se jednat pouze o ojedinělou akci, kdy agresor vyvěsí např. hanlivé fotografie oběti na webu, které se dále šíří velice rychle. Oběti mají velké obavy z veřejného ponížení, které vidí desítky i stovky lidí. Situaci nezvládnou, nedokáží si vyhledat pomoc, svěřit se a v důsledku událostí se často zhroutí.⁴⁹

Způsobů, jak ublížit, je nepřeberné množství. Uvádíme pro orientaci některé praktiky, např. hanlivé a urážlivé zprávy zasílané prostřednictvím SMS, MMS nebo internetu, ponižující obrázky či videa posílané e-mailem nebo vyvěšené na webové stránce, zesměšňování prostřednictvím sociálních sítí, zneužití identity oběti rozesíláním obtěžujících a urážlivých zpráv pod jejím jménem,

---

⁴⁹ VAŠUTOVÁ, Marie. *Proměny šikany ve světě nových medií*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010, s. 75 – 82. ISBN 978-80-7368-858-5.

vydírání nebo zastrašování pomocí telefonu nebo internetu, obtěžování a pronásledování voláním, psaním zpráv nebo prozváněním, krádeže hesel a následné zneužívání osvojeného účtu, internetové hlasování.

Kybergrooming je zmanipulování vyhlédnuté oběti k osobní schůzce. Komunikace probíhá prostřednictvím chatu, ICQ, Skypu a dalších sociálních sítí. Útočník při vytváření závislosti nejprve naváže kontakt, vzbudí důvěru a postupně se snaží oběť izolovat od okolí, rodičů a kamarádů. Podplácí ji dárky nebo různými službami, a tím si buduje kamarádský vztah. Dalším krokem je získání kompromitujících materiálů k vydírání. Čím déle vztah trvá, tím se emoční závislost oběti prohlubuje. Dověšením manipulace je osobní setkání, které může končit sexuálním obtěžováním či zneužitím.

V případě **kyberstalkingu** jsou oběti opakovaně zasílány výhružné a zastrašující zprávy a jedinec se bojí o vlastní bezpečí. Vzhledem k tomu, že agresor používá většinou SIM karty na jedno použití, je velmi problematické dopátrat se pachatele.

Běžnou a pravděpodobně nejčastější formou je **happy slapping**, volně přeloženo jako „veselé fackování“. Jedná se o pořízení fotografií či nahrávky s cílem zachytit oběť v ponižující, zesměšňující situaci nebo při útoku na její osobu. Následně jsou fotografie či videozáznamy vyvěšeny na internetu. Vzhledem k tomu, že i pachatel chce být součástí záznamu, lze tento záznam využít jako důkazní materiál.⁵⁰

V rámci prevence doporučujeme žákům ostražitost při používání internetu, nezveřejňovat osobní údaje, citlivé fotografie a své problémy neřešit na sociálních sítích. Obětem kyberšikany radíme, aby si uchovávali kopie e-mailů, textových zpráv a internetových aktivit, které mohou pomoci při identifikaci agresora.

---

⁵⁰ ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011, s. 32 – 37. ISBN 978-80-7367-984-2.

2.5 Legislativa

Pojem šikana platná právní úprava nezná. Přesto se s ním setkáváme poměrně často v rozhodnutích o zahájení trestního řízení a objevuje se i v odůvodněných rozsudku. Řada nezletilých je velmi překvapena, že jejich jednání byla kvalifikována jako trestný čin či přestupek. Žáci na základní škole jsou přesvědčeni, že nelze postihnout jejich agresivní chování v mezích zákona. Je pravda, že k trestní odpovědnosti u osob do 15 let nedochází, to ovšem neznamená, že za určitých okolností nemohou být postiženy jinak. Klademe proto důraz na obeznámení se s patřičnou legislativou vztahující se k problematice.

CHODĚRA, přední český právník, sepsal pojednání „*Šikanování z hlediska práva*“ o právních souvislostech šikany. Z hlediska výkladu tohoto pojmu není důležité, zda dochází k verbálnímu napadání, fyzickému útoku či hrozbě násilí. Rozhodující je, že se tak děje úmyslně. Šikanu je možno postihnout tehdy, jsou-li splněny dvě podmínky trestní odpovědnosti. Musí být naplněna stránka formální a materiální. Materiální stránka trestného činu spočívá v tom, že se pachatel dopustí jednání, které naplňuje znaky konkrétního trestného činu. Formální stránka spočívá jednak v úmyslu pachatele takového jednání se dopustit, jednak míra společenské nebezpečnosti jeho jednání dosahuje intenzity uvedené v zákoně. Pokud nastane situace kdy nelze jednání pachatele zařadit pod skutkovou podstatu některého trestného činu, může být postiženo jako přestupek, pokud jsou splněny zákonné podmínky. U trestných činů, jejichž podstatou je šikana, lze předpokládat, že s ohledem na rozšiřující se případy podobných jednání bude skutek jako trestný čin považován.⁵¹

Trestný čin podle Zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů je v § 13 definován takto: „*Trestným činem je*

---

⁵¹ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 40. ISBN 80-86642-08-9.

*protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*⁵²

Z uvedeného zákona vybíráme konkrétní paragrafy vztahující se k dané problematice:

§ 145 těžké ublížení na zdraví a § 146 ublížení na zdraví se zabývají situacím, kdy dítě bylo zbito takovým způsobem, že nemohlo chodit do školy nebo mu útočník způsobil takové zranění, které ho významně omezilo.

§ 171 hovoří o omezování osobní svobody a příkladem může být situace, kdy žáka někdo zavíral na WC, přivazoval ho k topení nebo mu jinak bránil ve volném pohybu.

V případě, kdy se agresor pod pohrůžkou násilí či při užití násilí zmocní cizí věci, se jedná o § 173 loupež.

Dle § 175 se dopustí vydírání ten, který dítě pod pohrůžkou nutí, aby mu doneslo peníze nebo udělalo něco, co je mu proti mysli.

Pokud agresor nutí oběť, zneužívá její tísně nebo závislosti, aby něco konal, opominul nebo trpěl, jedná se o útisk podle § 177.

Pomluvy dle § 184 se dopouští útočník, jestliže sdělí nepravdivé údaje o oběti, a tím poškozují její pověst a způsobuje jí vážnou újmu. Projevy sexuálního šikanování řeší § 185 znásilnění, § 186 sexuální nátlak a § 187 pohlavní zneužití.

Jedinec, který si přisvojí cizí věci násilím, se dopouští podle § 205 krádeže a dle § 207 neoprávněného užívání cizí věci.

V případě úmyslného zničení osobní věci dochází k naplnění § 228 poškození cizí věci.

§ 353 hovoří o nebezpečném vyhrožování, když agresor i popř. jeho rodiče se snaží oběť zastrašovat a vyhrožovat pro odvolání výpovědi.

---

⁵² ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx

V případě kyberstalkingu se pachatel dopouští nebezpečného pronásledování podle § 354.⁵³

Šikana sama o sobě není protiprávním jednáním. Při řešení šikany se ovšem můžeme setkat s dalšími zákony, které se vztahují na konkrétní protiprávní projevy. Jsou to:

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, obsahuje některé odstavce, které se týkají vztahů rodičů a dětí, odpovědnosti rodičů a výchovných opatření.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zabývá se problémy dětí, které jsou nějakým způsobem ohrožené.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, řeší práva a povinnosti školy, žáků a studentů a jejich zákonných zástupců.

Pokud dochází k šikanování dětí v průběhu vyučování nebo školních akcí, nese plnou odpovědnost za vzniklou újmu či škodu škola. V případě právní subjektivity nese odpovědnost škola, pokud ji škola nemá, přechází odpovědnost na zřizovatele. Prokáže-li se zanedbání ředitele školy nebo některého pedagoga, může být právně nebo pracovněprávně potrestán. Pokud šikanování naplňuje skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu, je ředitel školy povinen oznámit případ Policii ČR. Školy mají rovněž povinnost oznámit orgánu sociálně-právní ochrany dítěte skutečnosti, které žáka ohrožují, nebo že žák spáchal trestný čin, popř. opakovaně páchá přestupky. Zákonný zástupce šikanovaného žáka může na školském zařízení požadovat náhradu škody jak na věcech (zničené osobní věci, školní pomůcky), tak na zdraví (fyzická, psychická újma). Trestní zákon stanoví ovšem také trestní odpovědnost zákonných zástupců, kteří

---

⁵³ ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx

zanedbávají výchovu dítěte. Některé rodiče lze postihnout podle trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže.

Trestní odpovědnost je dána věkem. U dětí mladších 15 let jsou k dispozici různá opatření, která mohou mít povahu sankce. Při zásahu různých spolupracujících institucí vyplývají pro pachatele různá opatření. Patří sem pohovory s rodiči, přizvání odborného pedagogicko-psychologického pracovníka, pohovory s kurátory, stanovení soudního dohledu nad nezletilým a pokud opatření nejsou účinná, přistupuje se k uložení některého z druhů trestů. V případech mladistvých se jedná o dohled probační a mediační služby, obecně prospěšné práce, peněžitý trest, propadnutí věci, trest odnětí svobody podmíněně i nepodmíněně (trestní sazby se snižují na polovinu), a vyhoštění.⁵⁴

SHRNUTÍ

Šikana patří mezi rizikové projevy chování. Je označována za nebezpečnou „sociální nemoc“ společnosti. Školní šikana těžce narušuje vztahy ve skupině a nepoškozuje pouze oběti, ale i agresory, ostatní členy kolektivu a jejich rodiny. Jedná se o opakované, úmyslné a záměrné užití síly útočníka nebo skupiny útočníků proti slabšímu jedinci. Nejčastější obětí jsou děti čímkoliv odlišné od očekávaného průměru. Příčin a důvodů je velmi mnoho. Především to jsou vlastnosti agresora i oběti, dále osobnost pedagoga a také sociální klima třídy i celé školy. Vývoj šikany lze shrnout do pěti stupňů. Násilí dělíme do tří základních oblastí na šikanu fyzickou a verbální, aktivní a pasivní, přímou a nepřímou.

V posledních letech se objevily nové formy šikany, jež využívají komunikační prostředky. Převážně se jedná o zneužití v rámci sociálních sítí. Objasnili jsme si pojmy kyberšikana, kybergrooming, kyberstalking a happy slapping.

---

⁵⁴ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001, s.213 – 218. ISBN 80-7367-014-3.

Seznámili jsme se s legislativou, která se vztahuje k této problematice. Ze základních zákonů, do jejichž tématické oblasti některé konkrétní projevy patří, jsme uvedli Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3 PROTAGONISTÉ ŠIKANY

Při vyslovení slova šikana se každému většinou vybaví dva pojmy, agresor a oběť. Šikana je ale komplikovaný proces, kterého se zúčastní mnoho dalších protagonistů. Není to pouze otázka agresora a oběti. Ve hře jsou další jednotlivci a skupiny. Jak bude šikana probíhat a jak skončí, záleží často právě na nich. Jsou to agresor a jeho pomocníci, oběť, mlčící většina či třídní publikum, zastánci – spolužáci, kteří se aktivně zastávají oběti, pedagogové, rodiče zúčastněných dětí, místní komunita a veřejnost. Hlavním aktérům šikany se přisuzují určité vlastnosti, které jsou pro ně charakteristické, avšak mezi jednotlivci jsou velké rozdíly, jež jsou podmíněny geneticky, způsobem rodinné výchovy, sociálním prostředím, temperamentem i charakterem.

3.1 Agresor

Agresor je jedinec, jenž se aktivně zúčastní šikany, začíná ji a vede. Bylo by však velmi nepatřičné označit každé agresivní dítě za toho, kdo šikanuje.

WEBSTER-DOYLE užívá pro agresory pojem tyraní, což „...bývají v lidé v jakémkoliv věku, jakékoliv konstituce a výšky a jakékoliv národnosti. Mohou být chudí i bohatí, vzdělaní i zaostalí, může jít stejně o muže jako o ženu. Každý tyran je jiný, ale něco mají společné – slovně a fyzicky napadají druhé, jsou podráždění, zlostní, nervózní a frustrovaní.“⁵⁵

Iniciátory šikany bývají většinou jedinci fyzicky vyspělejší. Ačkoli nemusí tomu tak být vždy. Nedostatek tělesné síly inteligentní agresor dokáže vykompenzovat tím, že pro svůj záměr získá skupinu, jejíž převaze oběť nedokáže vzdorovat. Často se uvádí, že agresor je starší,

---

⁵⁵ WEBSTER-DOYLE, Terrence. *Proč mě pořád někdo šikanuje?: rady, jak zvládat malé tyrany*. Praha: Pragma, 2002, s. 19. ISBN 80-7205-804-5.

ale není to oprávněné tvrzení, věk není vždy rozhodující. Byly zaznamenány případy věkem mladšího avšak fyzicky vyspělejšího žáka, který šikanoval starší děti. Případy z praxe poukazují na fakt, že základní příčina nevhodného jednání agresora je v rodině.

MARTÍNEK rozdělil agresory do čtyř základních typů:

- agresor hrubý, fyzický
- agresor jemný, kultivovaný
- agresor srandista
- agresor spouštějící ekonomickou šikanu

Prvním typem je jedinec využívající své fyzické převahy a síly. Svě oběti mlátí, škrtí či pálí. Ve většině případů zažívá totéž od svých rodičů. Agresor kultivovaný se chová vždy slušně, je ochotný pomáhat dospělým a bývá u učitelů oblíben. Většinou se aktivně šikany osobně neúčastní, pouze ji řídí a pomahači plní jeho úkoly. Často je vybrán do role pomocníka při vyšetřování šikany. Doma panuje u těchto typů velice přísná až tvrdá výchova, dítě je pod neustálým dohledem a jeho svobodná vůle je potlačována. Agresor srandista patří rovněž mezi oblíbené žáky. Dokáže třídu pobavit, nepřipouští si žádné starosti a žádnou zodpovědnost. Při konfliktech a přistiženém násilí se brání prohlášením, že to byla jenom legrace. Většina pozorující třídy jeho výrok potvrdí. Dítě nemá vytyčeny hranice v chování, nemá stanoveny povinnosti a výchova je velmi volná. Čtvrtým typem je agresor pocházející z rodiny upřednostňující materiální stránku před citovou. Rodiče dítěti poskytují maximální nadbytek věcí, a to se pro něj stává prioritou. Nedokáže si již ničeho vážít, vše je pro něj samozřejmostí. Stává se agresorem spouštějícím ekonomickou šikanu. Majetek se stává hlavním činitelem, podle kterého se hierarchicky třída rozdělí na šikanizující a šikanované.⁵⁶

K charakteristickým duševním vlastnostem patří touha dominovat, bezohledně se prosazovat, nedostatek empatie a nedostatečně vyvinuté

---

⁵⁶ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009, s. 136 – 139. ISBN 978-80-247-2310-5.

svědomí. Agresor bývá většinou sebejistý, neúzkostný, necitlivý a bezohledný vůči ostatním, ale také může být osobností s nízkým sebeoceněním. Má sice v průměru o něco horší prospěch, ale ten nebývá příčinou jeho násilnictví. Snadno se urazí a má sklon vidět agresi proti sobě i tam, kde žádná není. Dispozice k agresivnímu jednání se vyvíjejí již v předškolním věku. Temperamentní předpoklady, zejména vznětlivost, impulsivita a necitlivost k možným následkům hrají určitou roli v chování agresora. Důležitou složkou je však vliv rodinné výchovy. Dítě je frustrováno nedostatkem zájmu a citu, ponižováním, lhostejností, nepřátelstvím až nenávistí. Často se přidá i fyzické a psychické násilí v podobě bití, krutých tělesných trestů, ponižování a nadávání. Poslední rozhodující součástí je tolerance k násilí, kterého se dítě dopouští vůči vrstevníkům či sourozencům. Pokud rodiče v tomto chování vidí prostředek k dosahování určitých cílů, podpoří dítě a dají mu najevo, že jedná správně.⁵⁷

Agresoři chtějí mít za každé situace navrch. Využívají mnoha prostředků, nejen hrubé síly, ale i manipulace, aby ve výsledku získali vše, co chtějí, co si předeslali, umanuli.

3.2 Oběť

O šikaně hovoříme zásadně tehdy, když je oběť pro fyzickou slabost či neobratnost, pro svou izolovanost v kolektivu, pro své psychické zvláštnosti, nebo proto, že agresoři útočí ve skupině, bezbranná. Některé děti se již narodí citlivé, plaché, úzkostné nebo sociálně nepřizpůsobivé. Mají nízké sebevědomí, sebeúctu, považují se za hloupé, nezajímavé a submisivně se podřizují. Cítí se bezmocné, vyděšené a propadají depresím. Právě tyto děti jsou nejvíce ohroženy šikanou.

---

⁵⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, s. 31 – 34. ISBN 80-7178-049-9.

FIELDOVÁ se zaměřila na rodinné zázemí a došla k závěrům, že výchovný styl, rodinné vztahy i sociální kontakty rodiny s okolím, utvářejí z dětí potenciální oběti. Patří sem např. opatrné a citlivé děti, které mají těsný vztah k matce, nebo je v rodině pouze jedno dítě. Tyto rodiny zaujímají příliš ochrannou pozici. Jiné oběti pocházejí z milujících, ale uzavřených, tichých domácností a mají omezené možnosti stýkat se s lidmi mimo okruh rodiny. Nezískávají tak možnosti sociálních konfrontací v různých situacích a nenaučí se bránit.⁵⁸

Obětí šikany se může stát prakticky každé dítě. Důležitým faktorem je viditelná odlišnost dítěte, např. nápadnosti v jeho zjevu, barva vlasů, obezita, vzhledová vada (brýle, nedostatek půvabu, odstávající uši.). Tato odchylnost svého nositele snižuje v očích agresora.

Samozřejmě nelze opomenout oběti ekonomické šikany. Dítě ze sociálně slabé rodiny není módně, vhodně oblečeno, chybí mu poslední technické vymoženosti (mobil, MP4), nemá dostatek peněz apod. Obětí se snadno stává outsider třídy, dítě osamělé, neschopné navázat kontakt, podělit se o své věci, neschopné zaujmout, ale také dítě s protivným chováním, nesympatické a nedůvěryhodné.⁵⁹

Vzhledem k tomu, že se obětí může stát prakticky kdokoli, je těžké vytvořit charakteristiku oběti. Přesto platí, že nejčastěji se obětí stávají jedinci z rodin s příliš ochrannou výchovou, která nevede děti k samostatnosti a zdravému sebeprosazování. Druhým nejčastějším typem jsou děti z rodin, kde se vyžaduje bezvýhradná poslušnost.

VÁGNEROVÁ vymezila rizikové faktory a projevy v chování obětí:

- Jakákoli odlišnost, která prohlubuje nejistotu a zvyšuje zranitelnost
- Příliš ochranná výchova – mazlíčci, mazánci
- Sociální neobratnost, která způsobuje neoblíbenost
- Osobnostní výjimečnost a nadání

---

⁵⁸ FIELDOVÁ, Evelyn. *Jak se bránit šikaně*. Praha: Ikar, 2009, s. 43 – 60. ISBN 978-80-249-1176-2.

⁵⁹ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, s. 34 – 37. ISBN 80-7178-049-9.

- . Projevované náboženské postoje
- . Emoční labilita
- . Zdravotní, psychický handicap
- . Příslušnost k minoritě a skupinám imigrantů
- . Sociálně znevýhodněné prostředí
- . Stav související s přestupem do nové skupiny
- . Odmítání tělesného násilí
- . Nedostatek kamarádů – outsider
- . Neoblíbenost v kolektivu
- . Nižší inteligence⁶⁰

Další velice snadnou obětí jsou děti s handicapem. Integrace dětí s postižením je v současném školství velkým trendem, ale musí být dobře připravena. Pedagogové musí sebe i třídu řádně připravit a nadále bedlivě sledovat chování spolužáků k jedinci s postižením. V neposlední řadě zmíníme učitelské děti, které se stávají jednou z nejčastější obětí v případě, že rodič učitel učí na stejné škole. Dítě se dostává mezi dva „mlýnské kameny“. Na jedné straně po něm chce rodič vzorné chování „*nebudeš mi dělat ostudu*“ a na druhé straně je obviňován spolužáky, že je včas neinformuje o tom co se chystá „*nekecej, že nevíš co bude v písemce*“. V neposlední řadě je dítě obviňováno z protekce a nadřezování ostatními pedagogy.

Obětí se ovšem nestávají pouze děti s nedostatky, ale i premianti třídy, žáci se zvýšenou inteligencí, dobře se učící, neboť i toto je svým způsobem odlišnost. Další obětí šikany se stávají nově příchozí žáci a stále častěji děti se specifickými vývojovými poruchami učení. Jinou variantou je rasová odlišnost a objevují se i případy obětí – provokatérů, jež neustále vyvolávají spory, nadávají agresorům, ačkoli vědí, že budou potrestáni.⁶¹

Zvláštní skupinou jsou agresivní oběti. Jedná se o jedince, kteří jsou současně obětmi šikany i šikanujícími.

---

⁶⁰ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s. 86 – 87. ISBN 978-80-7367-611-7.

⁶¹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 87 – 90. ISBN 80-7367-014-3.

3.3 Mlčící většina či třídní „publikum“

Z výčtu aktérů šikanování nelze vynechat početně největší část – přihlížející. Agresoři chtějí imponovat spolužákům, získat si jejich obdiv a často šikanují z důvodů předvedení své moci. Třídní publikum se stává skupinou jedinců s nedostatečnou nebo snižující se mírou statečnosti a zodpovědnosti.

Tlak skupinových norem u šikany trvajících týdny i měsíce způsobí, že původně pasivní jedinci se přidávají na stranu agresorů. ŘÍČAN charakterizuje vývoj vztahů skupiny vůči oběti a agresorovi. Skupina na násilí neupozorní, oběť nebrání a pasivně přihlíží. Agresory nezastaví a později násilí toleruje. V pokročilých stádiích se i aktivně zapojuje.⁶²

Stanovisko členů skupiny se pohybuje od ustrašeného pasivního nesouhlasu až po aktivní účast. Vzhledem k tomu, že se jich pokusy o šikanování nedotýkají, nemají se spolužákem soucit a nevnímají jeho utrpení. S ponižováním sice nesouhlasí, ale neprojevují snahu útokům zabránit většinou z důvodu strachu, aby se šikana neobrátila také proti nim. Přidat se na stranu útočníků poskytuje určitý pocit bezpečí. Především ve stádiích rozvité šikany hodnotí vše s ohledem na svůj prospěch.⁶³

3.4 Zastánci

Jedinců, jež se zastanou druhých, je ve skupině menšina. Zastánci jsou děti se sociálním cítěním, se smyslem pro odpovědnost, ve třídě oblíbení a vlivní. Bývají to žáci většinou fyzicky vyspělí, a proto si na ně nikdo nedovolí. Jedná se o děti šikovné, sportovně nadané, se smyslem pro humor, inteligentní a s patřičnou dávkou

---

⁶² ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010, s. 63 – 64. ISBN 978-80-247-2991-6.

⁶³ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s. 87 – 89. ISBN 978-80-7367-611-7.

zdravého sebevědomí. Ohotně pomáhají spolužákům i v jiných situacích a mohou se tak stát dobrými kamarády potenciálních obětí, popř. jejichmi ochránci. Pokud se ve třídě najde více takových dětí, mohou se šikaně postavit a zastavit ji často již v zárodku. Je třeba si jich vážit a podporovat jejich vliv na celou třídu, kdykoli je k tomu příležitost.⁶⁴

3.5 Pedagogové

Pedagog v procesu šikany hraje velkou a významnou roli. Bohužel nejednou se stalo, že učitel svými nevhodnými výroky a kritizováním outsidera přispěl k nastartování či prohlubování šikany. Spouštěčem šikany se může stát neodborně provedené sociometrické šetření. Učitel tímto nasměruje agresory na potencionální oběť. Někdy také přehlíží známky šikany a u nepřímé šikany je při řešení bezbranný. Často zastávají názor „ať si to děti vyřídí mezi sebou“. Je skutečně optimální nechat děti, aby si své drobné spory řešily samy a učily se kompromisu a usmiřování, ale v případě šikany to ovšem neplatí. Děti jsou poté zklamány tím, jak málo učitelé dělají proti šikaně. Šikana ničí vzájemný respekt mezi žáky a pedagogy. Někteří učitelé si kladou za vinu, že se jim nepodařilo dítě ochránit. Pedagog by měl dokázat svou osobností ovlivnit skupinu i jednotlivce a vytvářet pozitivní atmosféru ve třídě. Úspěšnou prevencí šikany je rozvíjení sociálních a personálních kompetencí ve výuce. Učitel také promyšleně pracuje se vztahy mezi jednotlivými žáky a mezi žáky a vyučujícím. Důležitá je komunikace a pozorování žáků v hodinách i o přestávkách.

---

⁶⁴ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 49 – 50. ISBN 80-86642-08-9.

3.6 Rodiče zúčastněných dětí

O šikaně se dovědí spíše rodiče obětí než rodiče agresorů. Některé děti se i přes výhrůžky agresorů doma svěří, či rodiče si všimnou příznaků šikany a domyslí si, oč jde.

Rodiče dítěte mohou odhalit řadu nepřímých známek šikany, mezi které patří:

- . Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi
- . Dítě není zváno na návštěvu k jiným lidem
- . Nechuť jít ráno do školy, oddálení odchodu z domova, strach
- . Ztráta chuti k jídlu
- . Dítě střídá různé cesty do školy
- . Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze spaní
- . Ztrácí zájem o učení, je smutné, apatické, vyhýbá se hovoru o škole
- . Žádá, popř. krade doma peníze, nápadně často hlásí ztrátu věcí
- . Stěžuje si na bolesti břicha, zvrací, snaží se zůstat doma, nedůvěryhodně vysvětluje modřiny, nebo jiná zranění
- . Často hovoří o zbytečnosti svého bytí a uvažuje nad sebevraždou⁶⁵

Rodiče agresorů se zpravidla vůbec nedovědí, že jejich dítě šikanuje spolužáky. Jestliže je škola informuje, mají sklon situaci zlehčovat a označují ji za „klukovinu“. Mnozí z rodičů chování útočníka vítají jako projev sebeprosazování se v dnešní době, kdy uspěje pouze jedinec s „ostrými lokty“. V opačných případech je agresor doma velmi tvrdě fyzicky potrestán. Oběti často rodiče prosí, aby nezasahovali, nic neoznamovali a ti jim většinou vyhoví. Děti argumentují tím, že se po oznámení situace ještě zhorší. Někteří rodiče se domnívají, že jim škola stejně není schopna pomoci, jiní zase utvrzují dítě v tom, aby se nebránilo se slovy „*musíš něco vydržet, neprovokuj a neper se*“.

---

⁶⁵ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010, s. 68 – 77. ISBN 978-80-247-2991-6.

BENDL poukazuje na velice složitou situaci rodičů aktérů šikany. Ačkoli připustíme, že se někteří nezachovají správně, nelze všechny rodiče paušálně zařadit do jedné skupiny. I mezi rodiči agresorů jsou lidé prosociálně orientováni s morálními zásadami, kterým se výchova z různých důvodů nevydařila. Mohou být mezi nimi i osamělé matky, jež možná už samy trpí hrubostí a bezohledností svého dítěte. Taktéž rodiče obětí dokáží reagovat správně a nestáhnou se do ústraní. Podpoří své děti citově, zajistí jejich ochranu, spolupracují se školou i dalšími institucemi a shromažďují potřebné informace.⁶⁶

V dnešní společnosti, vezmeme-li v úvahu všechny stresy a tlaky, nejlépe obstojí děti vychovávané v demokratické fungující rodině. Děti mají pevné, spravedlivé a jasně dané hranice a pravidla chování. Pokud je poruší, musí čelit předem jasně stanoveným následkům. V této rodině se o povinnostech, činnostech i obtížích otevřeně a pravidelně diskutuje. Každý je vyslechnut, názory členů rodiny jsou respektovány, problémy se rozebírají a hledá se pomoc a řešení. Děti nejsou zastrašovány, učí se respektovat a chránit samy sebe i druhé a nehrozí, že by začaly šikanovat jiné.

3.7 Místní komunita a veřejnost

Škola s vysokou prestiží má lepší podmínky získat si důvěru rodičů a očekávání žáků, od kterého se odvíjí kázeň, respekt k pedagogům, pracovní ovzduší i pocit bezpečí. Do školy zasahují pozitivně, ale i negativně vlivní sponzoři, místní politicky aktivní občané, různé skupiny i jednotlivci z řad rodičů i starších žáků. Nesmírně důležitá je kladná propagace školy, zveřejňování úspěchů pomocí místního tisku a webových stránek k získávání podpory veřejnosti. Do vztahů mezi žáky zasahují celospolečenské poměry. Normy slušnosti, ohleduplnosti, pravdivosti a poctivosti jsou v posledních letech na ústupu. Daleko

---

⁶⁶ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 51 – 53. ISBN 80-86642-08-9.

více se cení dravost, síla a bezohlednost dle zásady „silný má pravdu, slabý má smůlu“. Upadá také respekt k autoritám všeho druhu. Jestliže mají pedagogové ubránit slabé a slušné děti před silnými a bezohlednými, musí mít ve společnosti přiměřené postavení a respekt.

ŘÍČAN poukazuje na fakt, že rozšíření šikany ve školách je odrazem toho, co se děje ve společnosti, ale současně je přesvědčen, že „...*úsilí pedagogů o to, aby děti ve škole udělaly zkušenost života, v němž platí slušnost, solidarita, řád a spravedlnost, má naprosto zásadní význam pro to, aby nastupující generace dokázala spojit moderní ideál osobní svobody s ideály humanistické tradice Západu*“.⁶⁷

V neposlední řadě hrají velkou úlohu média, kterým jde o komerční úspěch. Násilí je prezentováno jako běžný artikl. Všechny formy sdělovacích prostředků – televize, filmy, videohry i časopisy mohou podporovat násilnické chování. Děti se běžně setkávají se zobrazováním určitých druhů šikany a získávají přesvědčení, že je přijatelná a v mnoha případech se vyplácí.

SHRNUTÍ

Šikana je komplikovaný proces, kterého se zúčastní mnoho protagonistů. Hlavními aktéry jsou samozřejmě agresor a oběť, ale neméně důležitou složkou je třídní publikum neboli mlčící většina a dále spolužáci, kteří se aktivně zastávají oběti. Z dospělých protagonistů hrají velkou roli pedagogové a rodiče. Důležitou součástí je místní komunita, veřejnost a média. Vlastnosti a chování aktérů šikany jsou především podmíněny geneticky, rodinnou výchovou a sociálním prostředím. Agresory můžeme rozdělit do základních kategorií podle fyzické vyspělosti či inteligence a mezi jejich charakteristické rysy patří touha po moci, nedostatek empatie, impulsivita, prosazování se a nedostatek svědomí. Oběti jsou

---

⁶⁷ ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010, s. 71 – 72. ISBN 978-80-247-2991-6.

charakteristické svou bezbranností, citlivostí, plachostí a nízkým sebevědomím. Opět zde má velkou úlohu rodina, její zázemí, styl výchovy i sociální kontakty s okolím. Mlčící většina oběti nepomůže a v důsledku vlastní ochrany se přidává na stranu agresorů. Zastánců je menšina a ne vždy dokáží účinně zasáhnout. Rodiče jsou důležitým faktorem. Někteří dokáží dítěti pomoci, jiní si nevědí rady a další se chovají naprosto nezúčastněně. Negativní úlohu sehrávají média a sdělovací prostředky, které prezentují násilí a podporují násilnické chování.

4 SYSTÉM PREVENCE NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

KOLÁŘ, BENDL, ŘÍČAN, JANOŠOVÁ i VÁGNEROVÁ hovoří o šikaně jako o nemoci. A podobně jako u většiny nemocí i v tomto případě platí, že je mnohem účinnější zlu předcházet, než jej později těžce odstraňovat nebo proti němu bojovat. Prevence šikany je na místě tam, kde k ní dosud nedošlo, či nebyla zpozorována, tak i tam, kde k ní prokazatelně došlo. Poznatky a zkušenosti vedou k názoru, že nebezpečí šikany můžeme snížit především uplatňováním určitých zásad a zabezpečením možností pro zájemce získat odbornou kvalifikaci pro různé úrovně prevence šikanování. Nezbytným požadavkem je zavádění promyšlených postupů na úrovních samotných škol a postupné rozvíjení prevence za aktivní pomoci a podpory ministerstva školství, krajských úřadů i zřizovatelů. Prevencí ovšem není myšleno pouze předcházení šikanování, ale i jeho řešení a budování celistvé ochrany dětí a dospívajících před týráním spolužáků. KOLÁŘ vytvořil osnovu prevence školní šikany v sedmi bodech:

- Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin celých škol proti onemocnění šikanováním
- Specifický program proti šikanování jako dílčí součást školní komunity, který dokáže případné onemocnění brzy detekovat a účinně léčit
- Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry, diagnostickými ústavy apod., jejichž úkolem je umět řešit pokročilé šikany a vůbec poskytnout servis v oblasti prevence šikanování
- Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování. Patří sem například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry.

- Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.
- Kontrola škol ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.
- Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi (např. Amnesty International v ČR, Občanské sdružení proti šikaně apod.)⁶⁸

Uvedený model se zaměřuje na systém pomoci na úrovni samotných škol. Bohužel zdrojů šikany je však více a škola nedokáže odstraňovat destruktivní vlivy zvenčí. Může pouze vykonávat účinnou ochranu žáků na půdě školy, ke které však nezbytně potřebuje vyškolené specialisty v jednotlivých rovinách prevence. Patří mezi ně zejména školní metodik prevence nebo výchovný poradce, okresní metodik preventivních aktivit, krajský školský koordinátor, školní inspektor, odborník ministerstva školství. V rámci prevence je důležité navázat spolupráci i s dalšími specialisty a v neposlední řadě také s Policií ČR. Za šikanování odehrávající se přímo ve škole padá zodpovědnost na školu a ta je tudíž zodpovědná a povinna situaci řešit. Mezi možnostmi jak předcházet šikaně patří různá opatření, přístupy, zásady, metody, prostředky a povědomost o příčinách a stádiích šikanování. Součástí preventivních opatření je informování žáků o linkách důvěry, sdělení kontaktních adres a telefonních čísel, na která se mohou v případě potřeby obrátit. K základům prevence patří vytváření zdravého veřejného mínění třídy i celé školy. V oblasti šikanování rozlišujeme prevenci primární a sekundární. Školy mají vypracovány preventivní programy zaměřené na rizikové chování žáků. Také naše škola v rámci realizace prevence šikany spolupracuje s odborníky a institucemi zabývajícími se touto problematikou.

---

⁶⁸ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 197 – 199. ISBN 80-7367-014-3.

4.1 Z pohledu primární prevence

Primární prevence se uplatňuje v případech, kdy k šikaně dosud nedošlo. Spočívá v preventivních aktivitách ve školách, v informování dětí prostřednictvím výuky a besed s odborníky různých institucí a také v informovanosti rodičů a veřejnosti. Účinnými prostředky jsou různé akce pořádané školou, např. celoškolské setkání, projektové dny, dále práce školního parlamentu a třídních samospráv. Nejlepší prevencí je vytváření otevřených, kamarádských, bezpečných vztahů mezi žáky celé školy a týmová práce založená na spolupráci pedagogů.⁶⁹

MATOUŠEK definuje primární prevenci u ohrožených jedinců jako „... *delikventní jednání u těch dětí, jež se ještě delikventního jednání nedopustily, ale podle určitých známek lze soudit, že k němu mají trvalejší sklon*“. ⁷⁰ Preventivní vliv mohou mít výukové programy ve kterých se žáci učí sociálním dovednostem, jak odvrátit agresivní jednání či jak odmítnout něco, co je jim nepříjemné. Hrají ve scénkách různé společenské role (mohou se nahrávat videokamerou) a následně rozebírají a hodnotí společně s učitelem a spolužáky zvládnutí daných situací. Učitel musí být v těchto případech vyškolen. Dalším možným typem prevence je využití vlivných žáků jako vzorů chování. Toto vzdělávání vrstevníků (peer programs) se začalo využívat nejprve při prevenci drogově závislých, ale dnes se osvědčilo i při prevenci šikany. Do primární prevence musíme zařadit i spolupráci a budování dobrých vztahů mezi rodinami a školou.⁷¹

MŠMT vydalo metodický pokyn Č.j.: 21291/2010-28 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, ve kterém vymezuje určité body závazné pro školy a školská zařízení. Základem

---

⁶⁹ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, s. 71. ISBN 80-7178-049-9.

⁷⁰ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 265. ISBN 80-7178-771-X.

⁷¹ JÚVA, Vladimír. *Základy pedagogiky: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001, s. 100. ISBN 80-85931-95-8.

prevence násilí je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky. Školy usilují o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem podporují solidaritu, toleranci a sounáležitost. Vytvářejí podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit tříd a školy. Uplatňují spolupráci mezi dětmi, rozvíjí jejich vzájemný respekt, jednání v souladu s právními normami s důrazem na právní odpovědnost jedince. Ředitelé zajistí vzdělávání pracovníků v akreditovaných kurzech k problematice šikanování a dohled pedagogických pracovníků nad žáky. Žáci i učitelé budou seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro oběti, pachatele i pro celý třídní kolektiv. Ve školním řádu budou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí. Každá škola si vytvoří vlastní Program proti šikanování a ten se stane součástí Minimálního preventivního programu. Na jeho tvorbě a realizaci se budou podílet všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace jeho tvorby přináležejí školnímu metodikovi prevence. Hlavní součástí je krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování dojde. S tímto plánem se vždy na začátku školního roku seznámí žáci a jejich zákonní zástupci.⁷²

Cílem preventivního působení MŠMT je působení na cílové skupiny a je zohledňováno v opatřeních, která ministerstvo realizuje prostřednictvím aktivit zejména v dotační politice, v metodické a koordinační činnosti a při podpoře vzdělávacích aktivit. Primární prevencí tedy rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojených s rizikovými projevy chování, případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření. Vzhledem k tomu, že se zaměřuje na různé cílové skupiny, můžeme i primární prevenci rozdělit. Specifická primární prevence zahrnuje systém aktivit, programů a služeb, které se zaměřují na práci se skupinami žáků, u nichž lze předpokládat další negativní vývoj,

---

⁷² MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Č.j. 21291/2010-28. 2010. Dostupný také z <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikovaho-chovani>.

a hledá způsoby, jak předcházet vzniku a rozvoji rizikových projevů chování. Specifická primární prevence může být realizována jako všeobecná, zaměřená na širší skupinu, která zatím nejeví známky rizikového chování. Selektivní primární prevence se zaměřuje na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšenou hrozbu rizikového chování. Indikovaná prevence zahrnuje skupiny a jedince, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky. Nespecifickou primární prevencí se rozumí aktivity podporující zdravý životní styl, osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času. Zájmové, sportovní, volnočasové aktivity a jiné programy vedou děti k dodržování určitých společenských pravidel, ke zdravému rozvoji osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání.⁷³

4.2 Z pohledu sekundární prevence

V situacích, kdy již k šikaně došlo, se uplatňuje prevence sekundární a jsou použita taková opatření k nápravě, aby se problémy znovu neobjevily. Mezi vhodné postupy řadíme včasnou diagnostiku, bezodkladné vyšetření šikany a pedagogická opatření, mezi která patří ochrana obětí před dalším násilím, rozhovor s rodiči obětí, jednání s rodiči agresorů, komunikace s ostatními rodiči a jednání s kolektivem třídy. Následuje výchovná práce s agresory, jejich postihy, monitorování a tlumení agresivních sklonů, výcvik sociálních dovedností a zaměstnání vhodnou činností.⁷⁴

K institucím patřících do oficiálního řetězce pomoci školám, jež se vyrovnávají se šikanou, patří pedagogicko-psychologické poradny,

---

⁷³ MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Č.j. 21291/2010-28. 2010. Dostupný také z <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikovaho-chovani>

⁷⁴ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 78. ISBN 80-86642-08-9.

střediska výchovné péče, dětské krizové centrum, psychiatrické léčebny a sociální odbor MěÚ (oddělení sociálně- právní ochrany dětí), konkrétně kurátor pro mládež.

Pedagogicko-psychologické poradny náleží ke školským poradenským zařízením a jsou zřízeny v každém regionu. Pomáhají řešit mj. výchovné problémy žáků, provádějí odborná vyšetření, poskytují metodickou pomoc pedagogickým pracovníkům a výchovným poradcům ve školách. Činnost poradny se také zaměřuje na psychologickou, speciálně pedagogickou a sociální diagnostiku orientovanou na zjištění poruch chování žáků a jejich nápravu. Zabývají se výchovnými problémy a konflikty ve vztazích mezi vrstevníky a pochopitelně také šikanou. Prostřednictvím metodika prevence zajišťuje prevenci sociálně patologických jevů, realizaci preventivních opatření a koordinaci školních metodiků prevence. Na základě provedeného šetření ve třídě lze vypracovat intervenční plán s třídním kolektivem, v němž je podezření na určité patologické jevy.⁷⁵

Dětské krizové centrum poskytuje odbornou pomoc šikanovaným dětem a jejich rodinám a nabízí konzultační a školící služby pracovníkům zabývajících se danou problematikou.⁷⁶

Středisko výchovné péče poskytuje všestrannou odbornou preventivní výchovnou péči dětem s rizikem či s projevy poruch chování a negativních jevů. Zajišťují prevenci a terapii sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. Svou pomoc nabízí zejména dětem v takových případech, kdy se u nich vyskytnou školní, rodinné nebo psychické problémy. Při řešení problémů šikany pracují tato střediska s přímými účastníky šikany formou diferencovaných individuálních, rodinných a skupinových sezení a konzultací. V třídních kolektivech pomáhají

---

⁷⁵ ČESKO. Vyhláška č. 72 ze dne 9. Února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, s. 490-502. ISSN 1211-1244. Dostupný také z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2005/sb020-05.pdf>.

⁷⁶ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s. 133. ISBN 978-80-7367-611-7.

utvářet nové, zdravější vztahy. S rodiči společně hledají optimální řešení v situacích spojených se šikanováním.⁷⁷

Kurátor pro mládež je odborný specializovaný pracovník oddělení sociálně-právní ochrany dětí sociálního odboru MěÚ. Řeší výchovné problémy dětí a mladistvých, zejména v souvislosti s poruchami chování či trestnou činností. Jedná se o děti mladší 15 let, které se dopustily činu jinak trestného nebo přestupku, mladistvé ve věku 15 až 18 let u nichž bylo zahájeno trestní stíhání, nebo se dopustily přestupku a také o děti a mladistvé s opakovanými poruchami chování závažného rázu, mezi které šikana patří. Těžiště práce kurátora spočívá v podpoře rodiny a v pomoci při řešení vzniklého problému. Součástí jeho pracovní náplně je i analýza situace v oblasti patologických jevů a plánování preventivních opatření. Spolupracuje s orgány obcí, školami, zdravotnickými a školskými zařízeními, občanskými sdruženími i se školskými zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Kurátor může rodičům nabídnout možnosti řešení, včetně kontaktů na další odborníky, avšak sám terapii neprovádí, nepůsobí v roli psychologa.⁷⁸

Stav dítěte, jež se stalo obětí, vyžaduje někdy psychiatrické vyšetření a následnou péči. Psychiatrické stanovisko je důležité i u dětí s poruchami chování či nezvládnutelnou agresí. Psychiatr seznámí dítě i jeho rodiče s možnostmi nápravy, mezi které patří dlouhodobá ambulantní péče, rodinná terapie, medikace či hospitalizace.

4.3 Z pohledu školního metodika prevence

Poradenskými pracovníky na školách jsou v současné době výchovný poradce a školní metodik prevence. Náplň jejich činnosti určuje příslušný Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním,

---

⁷⁷ PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Brno: Paido, 2006, s. 54. ISBN 80-7315-120-0.

⁷⁸ VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s. 135 – 136. ISBN 978-80-7367-611-7.

vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů a návazná Vyhláška č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Školní metodik prevence se podílí na koordinaci aktivit v oblasti prevence rizikových projevů chování u žáků. Metodicky vede činnosti pedagogických pracovníků školy, vyhledává problémové projevy chování a provádí orientační šetření žáků s rizikem či projevy sociálně patologického chování. Preventivně pracuje s třídními kolektivy a třídními učiteli. Koordinuje spolupráci školy s orgány státní správy a samosprávy, s metodikem preventivních aktivit, s odbornými pracovišti. Zajišťuje a předává odborné informace o problematice, metodách a formách specifické primární prevence, nabízí programy a projekty související s problematikou. Prezentuje výsledky preventivní práce školy. Vede a průběžně aktualizuje databázi spolupracovníků školy pro oblast prevence rizikového chování, mezi které patří orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, poradny, zdravotnická zařízení, Policie ČR, orgány sociální péče, nestátní organizace působící v oblasti prevence, centra krizové intervence a další zařízení, instituce i jednotliví odborníci.⁷⁹

Vytváří a realizuje „*Minimální preventivní program školy*“. Jedná se o konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnost a na rozvoj komunikativních dovedností. Preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, různých forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci školy. Metodik prevence zpracuje program vždy na jeden školní rok. Podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a stává se součástí výroční zprávy o činnosti školy.

---

⁷⁹ ČESKO. Vyhláška č. 72 ze dne 9. Února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, s. 490-502. ISSN 1211-1244. Dostupný také z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2005/sb020-05.pdf>.

Vlastní program proti šikanování si vytvoří každá škola a stane se součástí „ *Minimálního preventivního programu*“. Na tvorbě a realizaci se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy pod vedení školního metodika prevence. Za realizaci a hodnocení programu je zodpovědný ředitel školy. Hlavním cílem je vytvoření bezpečného, respektujícího, spolupracujícího prostředí a zaměření se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky bez ohledu na to, zda k projevům šikany došlo, či nikoli. Hlavní součástí je krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování dojde. Jednoznačně by z něj měly vyplynout kompetence jednotlivých osob, postup a způsob řešení.

Cílem výchovně vzdělávacího působení v oblasti prevence rizikových projevů chování je žák odpovědný za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jeho věku. Školní metodik prevence ve spolupráci s vedením školy zařadí základní informace o rizikových projevech chování do výuky v průběhu celé školní docházky. Ve výuce budou využívány metody a formy podporující kritické myšlení, spolupráci a komunikaci. Zajistí pravidelnou a efektivní práci s třídními kolektivy a realizaci adaptačních kurzů. V rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků zabezpečí proškolení pedagogických pracovníků aktivně se podílejících na prevenci. Zaměří se na rozšíření možností smysluplného trávení volného času žáků tím, že poskytne žákům potřebné kontakty. Škola umožní využívání prostorů pro volnočasové aktivity a zájmové kroužky, např. pohybové, výtvarné, dramatické i hudební v rámci fungování školní družiny a školního klubu.

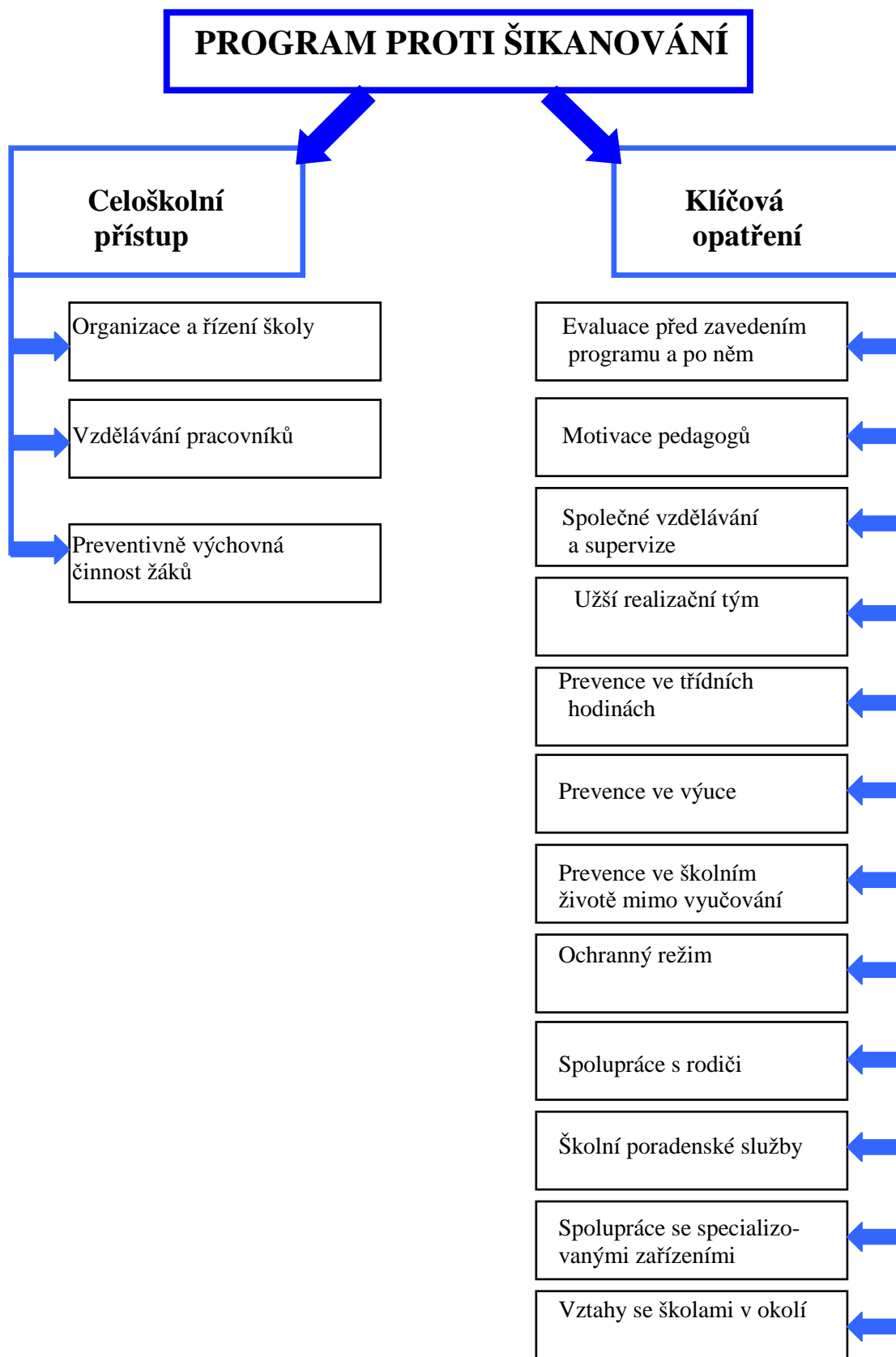
4.4 Hradecký školní program proti šikanování

Celoškolní speciální program proti šikanování v sobě zahrnuje metody první pomoci, celkové léčby skupiny a opatření zaměřená přímo na řešení šikany. Existuje Hradecký školní program proti šikanování, jehož metodika je zpracována na vysoké odborné úrovni a školy mohou program úspěšně využít. Byl uveden v rámci projektu MŠMT v roce 2003 a jeho odborným garantem byl KOLÁŘ. Jedná se o speciální program zaměřující se na specifickou primární a sekundární prevenci. Na experimentální škole se podařilo za čtyři měsíce snížit výskyt šikanování o 42,5%. Ve třídách, kde pracovali členové užšího realizačního týmu, se snížil výskyt přímého i nepřímého šikanování dokonce o 50 až 75%. Podstatou účinnosti programu je aktivní vyhledávání a řešení šikany prostřednictvím nové účinné a minimálně rizikové metodiky. Prakticky se jedná o využití metod první pomoci, na úrovni celkové léčby třídní skupiny a na úrovni celoškolských aktivit školy. Cenné zkušenosti se zaváděním Hradeckého školního programu byly získány v projektu Minimalizace šikany, který byl úspěšně zaveden do některých škol. Potřebné výsledky přineslo i vzdělávání lektorů projektu Minimalizace šikany a pedagogů z experimentálních škol.⁸⁰

---

⁸⁰ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 256 – 276. ISBN 978-80-7367-871-5.

Schéma č. 1 Hradecký školní program⁸¹

⁸¹ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 318. ISBN 978-80-7367-871-5.

4.5 Spolupráce se specializovanými institucemi

Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy, školního metodika prevence a výchovného poradce s dalšími institucemi a orgány:

- V resortu školství s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry
- V resortu zdravotnictví s pediatri, odbornými lékaři, dětskými psychology a psychiatry, se zařízeními poskytující odbornou poradenskou a terapeutickou péči (individuální a rodinná terapie)
- V resortu sociálním s oddělením sociálně-právní ochrany dětí
- V resortu trestním s Policií ČR pokud dojde k závažnějšímu případu šikanování⁸²

Existuje celá řada organizací zabývajících se problematikou šikany. Dětem musíme poskytnout základní informace o činnosti těchto organizací, poskytnout jim kontakty, telefonní čísla i webové odkazy.

Celostátní občanské sdružení společenství proti šikaně vzniklo v roce 2000 z iniciativy odborníků a rodičů dětí postižených šikanou. Sdružení má za cíl nejen pomoci v jednotlivých případech, ale usiluje i o celkovou změnu přístupu k problematice šikany a její řešení. Spolupracuje s odborníky na problematiku šikanování v oblasti pedagogicko-psychologické a právní. Později se seskupení rozdělilo a v roce 2003 vzniklo **Společenství proti šikaně**, které pomáhá obětem školního násilí a šikany. Zaměřuje se na vzdělávání rodičů a odborníků v oblasti prevence šikanování.⁸³

Linka bezpečí poskytuje telefonickou pomoc v krizových a obtížných situacích. K přednostem patří snadná dostupnost, rychlost, nonstop provoz v některých případech a anonymita. Pracovníci doporučí

---

⁸² ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada. 2010, s. 149 – 150. ISBN 978-80-247-2991-6.

⁸³ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, s. 271. v ISBN 978-80-7367-871-5.

volajícím, na koho se obrátit v místě bydliště nebo v jeho nejbližším okolí.

Internetové poradny poskytují přímé poradenství těm, kdo mají podezření na šikanu, nebo nevědí, jak postupovat. Odborníci na základě dotazů navrhnou další postup a předají kontakty na specializovaná pracoviště. Zachovávají anonymitu, odpověď zasílají na udanou e-mailovou adresu. Služby mohou využít děti, rodiče i učitelé.

Rodičovská linka se zabývá telefonickým odborným poradenstvím a nabízí krizovou pomoc především rodičům a prarodičům v záležitostech jejich dětí. Ctí zásadu anonymity a své služby poskytuje výhradně po telefonu. Krizovou intervenci zajišťují psychologové a další pracovníci s odborným vzděláním zaměřeným také na problematiku sociálně patologických jevů.⁸⁴

NadaceO2 finančně podporovala projekt „*Minimalizace šikany*“ v letech 2005-2007. Odborným garantem a konzultantem byl Kolář. Cílem tříletého projektu bylo systémově zavést Hradecký školní program proti šikaně do 17 vybraných škol a získat zkušenosti, jak ho zavádět v širším měřítku. Testování mělo ověřit metody následně využitelné na kterékoliv škole a současně poskytnout školám možnost připravit učitelský sbor pro boj se šikanou a vybavit jej takovými znalostmi, aby byl schopen vytvořit si vlastní speciální program proti šikaně.

Program Pět P (přátelství, podpora, prevence, péče, pomoc) je preventivní volnočasový program pro děti postavený na principu dobrovolného vztahu mezi dítětem a dospělým dobrovolníkem. Program Pět P v České republice je národní variantou programu Big Brothers Big Sisters. Pomoc dítěti spočívá v pravidelném setkávání a trávení volného času dítěte s vybraným a proškoleným dobrovolníkem při volnočasových aktivitách, ale také při případném doučování. Cílem programu je psychosociální podpora dětí školního

---

⁸⁴ VAGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, s.131 – 132. ISBN 978-80-7367-611-7.

věku, jejichž životní dráha je narušena obvykle nějakým sociálním či zdravotním problémem, dalším cílem je pomoc rodičům. Služba nabízí sociálně preventivní činnosti neorganizovaným dětem, které pocházejí ze sociálně slabých, či neúplných rodin ohrožených sociálně patologickými jevy. Jedná se o děti z rozvedených rodin, o děti s výchovnými a sociálními problémy, které např. nemají kamarády, nejsou schopny navazovat přátelské vztahy, neumí komunikovat, mají problémy s chováním, jsou hyperaktivní, obtížně zvladatelné.⁸⁵

Bílý kruh bezpečí (Sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti a jejich blízkým) se zaměřuje na prevenci kriminality a pořádá kurzy „*Ochrana dětí před šikanou*“. Zabývá se otázkami vlivu násilí v médiích na děti.⁸⁶

Linka bezpečí Nadace Naše dítě poskytuje pomoc ohroženým dětem pomocí bezplatné čtyřiaadvacetihodinové krizové telefonní služby.

4.6 Spolupráce školy s rodinou

Mezi rodinou a školou existuje mnoho typů vztahů. Někteří rodiče projevují spíše pasivní vztah ke škole, jiní se chtějí zapojovat do různých aktivit a spolurozhodovat o dění ve škole.

GAJDOŠOVÁ uvádí čtyři úrovně spolupráce školy a rodičů:

- Systematické poskytování informací rodičům o dění ve škole, o osobnostním vývoji dítěte
- Programy spolupráce s rodiči a učiteli
- Aktivní spoluúčast rodičů na dění školy v oblasti zájmové činnosti, pořádání výletů, večírků, besed
- Reciproční vzdělávání rodičů a učitelů navzájem

V rámci skupinové formy spolupráce lze organizovat přednášky a besedy k tématům, která rodiče považují za aktuální, např. agresivní

---

⁸⁵ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. 2. Vyd. Praha: Portál, 2003, s. 210. ISBN 80-7178-771-X.

⁸⁶ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003, s. 170 – 172. ISBN 80-86642-08-9.

projevy dětí ve škole, šikana, užívání drog, záškoláctví, projevy dospívání. Ze strany školy je potřebné, aby se snažila být v úzkém kontaktu se všemi rodiči a různými cestami je informovala o problematice šikany. Zde je možno využít informační letáčky. Do individuálních forem spolupráce zahrnujeme pravidelné písemné nebo telefonické informování rodičů o chování dítěte a jeho pokrocích v učení. Mezi další formy spolupráce je možno zařadit den otevřených dveří pro rodiče a děti, den otevřených dveří pro rodiče, setkávání se s rodiči ve Sdružení rodičů školy, třídní schůzky, konzultační hodiny, školní večírky, akademie a také sportovní akce.⁸⁷ V případě, že rodiče informují školu o podezření na šikanu, Metodický pokyn MŠMT jasně vytyčuje povinnost a zodpovědnost ředitele školy za odborné vyšetření šikany. Při nápravě je potřebná spolupráce vedení školy, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků s rodiči oběti i rodiči agresora. Pedagogičtí pracovníci dbají na taktní přístup a zejména zachování důvěrnosti informací.⁸⁸

SHRNUTÍ

Prevenčí nemyslíme pouze předcházení, ale také řešení šikany ve všech vývojových stádiích. Při vytváření školních preventivních programů lze využít schéma prevence, které má sedm vrstev. Velmi důležitá je pedagogická komunita, specifický program proti šikanování, využívání odborných služeb resortu školství a spolupráce s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi. Významná je podpora ministerstva, krajských úřadů a České školní inspekce. Prevenci dělíme na primární, ta se uplatňuje v případech, kdy dosud k šikaně nedošlo a sekundární v situacích nápravy. Školní metodik prevence

---

⁸⁷ GAJDOŠOVÁ, Eva. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Praha: Portál, 2006, s. 91 – 93. ISBN 80-7367-115-8.

⁸⁸ MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Č.j. 21291/2010-28. 2010. Dostupný také z <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikovaho-chovani>.

koordinuje aktivity v oblasti rizikového chování žáků a zabezpečuje další činnosti v této oblasti, např. vzdělávací akce, besedy, spolupráci s institucemi. K nejvýznamnějším organizacím zabývajících se šikanou patří Společenství proti šikaně, Nadace O2, Bílý kruh bezpečí, Linka důvěry a Linka bezpečí.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM

Výzkum je zaměřen na oblast Krnovska, kde se nachází Základní škola pro sport Smetanův okruh 4 v Krnově. Zde bylo realizováno výzkumné šetření. V teoretické části jsme se seznámili s teoretickou rovinou problematiky a v praktické části provedeme analýzu poznatků respondentů k dané problematice.

5.1 Demografie

Krnov – německy Jägendorf, polsky Krnów, latinsky Carnovia. Město vzniklo mezi léty 1240 až 1253 na místě křižovatky obchodních cest. Krnov je hornoslezské město situováno v severovýchodní části České republiky na soutoku řek Opavy a Opavice v podhůří Nízkého Jeseníku na česko-polské hranici v Moravskoslezském kraji.

Mapka č.1⁸⁹

⁸⁹ BALLA, Jaromír. *Krnov: v podhůří Jeseníků*. Krnov: Advertis, 2008, s. 2. ISBN 978-80-900907-0-5.

Krnovsko má charakter průmyslově-zemědělské oblasti. Po sčítání lidu v roce 2001 bylo celkem v Krnově 25 764 obyvatel, z toho 13 332 žen. Reforma veřejné správy zrušila k 1. 1. 2003 okresní úřady jako orgány všeobecné územní správy a Krnov se stal městem se sídlem obecního úřadu obce s rozšířenou působností, který poskytuje služby státní správy občanům dalších 25 obcí.

V současné době jsou v Krnově čtyři základní školy s průměrným počtem 2 300 žáků. Mimo tuto nabídku existuje i zařízení, jehož zřizovatelem je Slezská diakonie. Jedná se o mateřskou a základní školu při středisku Benjamin. Zařízení poskytuje vzdělávací péči dětem se zdravotním i mentálním postižením. Od 1.9.2011 je rozšířena o Základní školu, která poskytuje vzdělávací péči dětem se sníženou vzdělávací schopností. V Krnově se nachází 5 středních škol.

Mapka č.2⁹⁰

⁹⁰ BALLA, Jaromír. *Krnov: v podhůří Jeseníků*. Krnov: Advertis, 2008, s. 147. ISBN 978-80-900907-0-5.

5.2 Stanovení cílů a výzkumných předpokladů

Hlavním cílem výzkumné části je zmapovat a ověřit funkčnost a důležitost primární prevence.

Dílní cíle:

- Zaznamenat aktuální situaci v oblasti primární prevence
- Zjistit, k jakým posunům dojde v úrovni vědomostí žáků u prvního i druhého stupně po absolvování preventivních aktivit
- Porovnat rozdíly v pohledu na problematiku z hlediska věku žáků
- Ověřit povědomí žáků o významu práce školního metodika prevence a dalších odborníků
- Vyhodnotit informovanost pedagogického sboru, jejich postoje a názory na preventivní aktivity
- Poukázat na závažnost, obsah a smysl práce odborníků a spolupracujících organizací v daném odvětví

Výzkum zaměříme na zmapování vědomostí a informovanosti žáků o problematice šikanování, důvodech vedoucích k šikaně a o významu výuky a preventivních aktivit. Důležité bude zjistit, zda se setkali či setkávají se šikanou nebo se stále častěji vyskytovanou kyberšikanou a zda dokáží rozpoznat její nástroje. Ověříme povědomí žáků o pozici školního metodika prevence a znalost organizací na které se mohou obrátit s žádostí o radu a pomoc.

Učitelé školy oslovíme a požádáme o vyplnění dotazníku, ve kterém vyjádří své postoje a názory k problematice šikany. Výzkum bude zaměřen na ověření informovanosti pedagogického sboru, jejich přístupu k řešení dané otázky a názory na preventivní aktivity probíhající ve škole. Šetřením zjistíme jaké zaznamenávají ohlasy žáků na obsah a průběh prevence.

V rozhovoru budou odpovídat na otázky vztahující se k náplni jejich práce v případech řešení šikany, nabídce pomoci protagonistům šikany

i o jejich spolupráci se školou preventista školy, kurátor pro mládež a policistka ČR

Pro kvantitativní výzkum jsme stanovili několik výzkumných předpokladů, které dotazníkové šetřením ověří, potvrdí či vyvrátí. .

VÝZKUMNÉ PŘEDPOKLADY

A) První cílová skupina - žáci:

ŽVP1 Předpokládáme, že většina respondentů zná pojem šikana.

ŽVP2 Předpokládáme, že nadpoloviční většina respondentů má osobní zkušenost se šikanou.

ŽVP3 Předpokládáme, že většina respondentů ve věku 8 až 11 let nemá takové povědomí a zkušenosti se šikanou jako respondenti ve věku 12 až 15 let.

ŽVP4 Předpokládáme, že většina respondentů má povědomí o kyberšikaně a dokáže rozpoznat její projevy.

ŽVP5 Předpokládáme, že více jak polovina respondentů zná školního metodika prevence na škole a jeho význam.

ŽVP6 Předpokládáme, že většina respondentů je informována o službách sociální prevence a dokáže vyjmenovat organizace, na které se mohou obrátit v případě žádosti o pomoc.

B) Druhá cílová skupina – pedagogové:

PVP1 Předpokládáme, že většina respondentů je všeobecně informována o tématu šikany a jejího řešení.

PVP2 Předpokládáme, že většina žáků dle soudu respondentů přijímá kladně preventivní aktivity pořádané školou pro žáky.

5.3 Metodologie, cílové skupiny a organizace výzkumu

Zvolili jsme tři cílové skupiny. První skupinu zastupovali žáci 3. až 9. tříd Základní školy pro sport Smetanův okruh 4 v Krnově a jako druhá cílová skupina byli osloveni učitelé téže školy. Školní metodik prevence, kurátor pro mládež a preventistka Policie ČR představovali třetí cílovou skupinu.

V rámci výzkumu byly využity metody kvantitativní a kvalitativní. Dotazníky pro první dvě cílové skupiny a strukturovaný rozhovor pro třetí cílovou skupinu. Dotazník je nejpoužívanější pedagogickou výzkumnou metodou ke sběru informací. Jeho podstatou je zjištění dat o respondentovi, jeho názorů a postojů k problému. Jedná se o soubor předem připravených otázek na konkrétním formuláři. Otázky se mohou týkat minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Výhodou dotazníků je možnost oslovit větší počet respondentů a tím získat značné množství údajů, snadná, rychlá administrace a anonymita. K nevýhodám patří subjektivnost výpovědí respondentů a možnost zkreslení odpovědí.⁹¹

Všichni žáci prvního i druhého stupně absolvovali dvě dotazníková měření. První před zahájením preventivních aktivit a druhé po jejich ukončení. Dotazník jsme zvolili anonymní, a to z důvodu zajištění ochrany dat před zveřejněním či zneužitím. Jediným identifikačním prvkem byly otázky vztahující se k pohlaví a věku. Pro upřesnění a pro konkrétní formulaci otázek jsme provedli předvýzkum na vzorku dvaceti respondentů, zaměřený na ověření vhodnosti otázek vzhledem k záměru šetření. Dotazovaným žákům jsme vysvětlili účel tohoto dotazníků, čímž jsme dosáhli jejich ochoty ke spolupráci.

Otázky jsme volili uzavřené, otevřené i polootevřené. Uzavřenými otázkami jsme žákům dali možnost výběru z již připravených odpovědí. V jejich formulaci jsme vycházeli ze zjištěného faktu, že pro žáky jsou

---

⁹¹ SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011, s. 80. ISBN 978-80-7367-778-7.

přijatelnější otázky, které přímo nabízejí konkrétní možnosti odpovědí. U polootevřených otázek měli žáci také možnost výběru, ale tentokrát měli svou odpověď specifikovat. Otevřené otázky dávali žákům prostor k vlastnímu volnějším vyjádření. Dotazník tvoří 20 otázek. Výsledky jsou zpracovány v tabulkách a grafech, porovnávající výsledky vstupního a výstupního dotazníku. Individuální výsledky dotazníku udávají hodnoty v procentech. Název grafu byl určován podle konkrétní otázky, na kterou byl zaměřen.

První cílovou skupinou se stali žáci třetích až devátých tříd Základní školy Smetanův okruh 4 v Krnově. Celkem odpovídalo 343 respondentů, z toho 147 žáků prvního stupně a 196 žáků druhého stupně.

Tabulka č. 1 Žáci I. stupně

	Chlapci	Dívky	Celkem
3. r.	27	23	50
4. r.	22	23	45
5. r.	28	24	52
Celkem	77	70	147

Tabulka č. 2 Žáci II. stupně

	Chlapci	Dívky	Celkem
6. r.	26	16	42
7. r.	32	21	53
8. r.	24	23	47
9. r.	26	28	54
Celkem	108	88	196

U druhé cílové skupiny učitelů základní školy byl zvolen taktéž dotazník, který obsahoval 9 otevřených otázek, z nichž jedna se týkala pohlaví a druhá pracovního zařazení ve škole. Celkem odpovídalo 30 respondentů, z toho 10 učitelek prvního stupně a 20 pedagogů druhého stupně.

Tabulka č. 3 Pedagogové školy

	I. stupeň	II. stupeň	Celkem
Ženy	10	16	26
Muži	0	4	4
Celkem	10	20	30

Ve třetí části výzkumu byla použita technika rozhovoru. Ze tří typů jsme vybrali strukturovaný rozhovor, který je pravděpodobně nejrozšířenější podobou. Tazatel se drží předem připravených otázek, avšak průběžně reaguje na podněty, jež přicházejí ze strany respondenta. Jednou z výhod této metody je přímý kontakt účastníků rozhovoru, pružnost v kladení otázek a dovysvětlení otázek. Mezi nevýhody patří časová náročnost, obtížnější zaznamenávání odpovědí a obtížnější vyhodnocení. Průběh rozhovoru trvá obvykle déle než vyplnění dotazníku.⁹²

Cílovou skupinou se stali školní metodik prevence, kurátor pro mládež a preventistka Policie ČR.

5.4 Vlastní výzkum

Předmětem našeho výzkumu jsou žáci a učitelé základní školy a odborníci na problematiku šikany. Tématicky je výzkum zaměřen na prevenci a její fungování na základní škole. V naší práci se zaměříme na zjištění posunu ve vědomostí žáků a ne pouze o zaznamenání dat o znalosti této problematiky. Výsledky budou sloužit pro další práci pedagogů s žáky.

A) DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ ŽÁKU

Výzkumné šetření se uskutečnilo na klasické základní škole s 1. až 9. postupným ročníkem s Rámcově vzdělávacím programem. Od 6. třídy nabízí škola rozšířenou výuku tělesné výuky. Celkový počet žáků ve školním roce 2011/2012 je 461 žák. Na prvním stupni navštěvuje 10 tříd celkem 243 žáků a 11 tříd na druhém stupni celkem 218 žáků. Průměrný počet žáků ve třídách činí 21,95 žáků.

Žáci absolvovali dvě měření. První před zahájením preventivních aktivit a druhé po jejich ukončení. Výsledky získané vstupním

---

⁹² SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011, s. 89 – 91. ISBN 978-80-7367-778-7.

dotazníkem jsme zpracovali a vyhodnotili společně s výsledky výstupních dotazníků do tabulek a grafů, které zachycují posun vědomostí žáků o problematice šikany.

ŽVP1 Předpokládáme, že většina respondentů zná pojem šikana.

Při vstupním dotazníkovém šetření na otázku „Slyšel/a jsi někdy o pojmu šikana?“ odpovídalo celkem 343 respondentů. Žáci prvního stupně odpověděli v 138 případech kladně, což činí 94% a pouze 9 (6%) žáků zvolilo možnost ne. Na druhém stupni nebyla žádná záporná odpověď a všech 196 respondentů zná pojem šikana.

Tabulka č. 4 První stupeň – Pojem šikana

	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Σ	%
ANO	44	42	52	138	94
NE	6	3	0	9	6

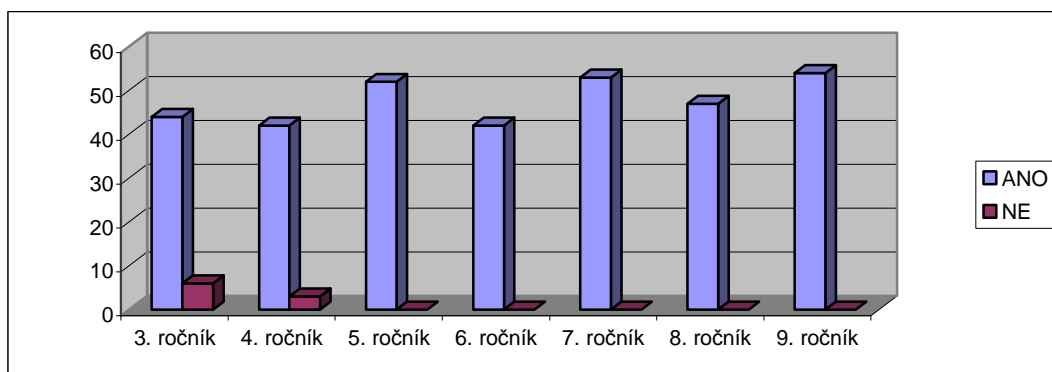
Tabulka č. 5 Druhý stupeň – Pojem šikana

	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ	%
ANO	42	53	47	54	196	100
NE	0	0	0	0	0	0

Tabulka č. 6 Počet respondentů znajících pojem šikana

	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ	%
ANO	44	42	52	42	53	47	54	334	97
NE	6	3	0	0	0	0	0	9	3

Graf č. 1 Slyšel/a jsi někdy pojem šikana?

Při výstupním dotazníku všichni žáci uvedli, že pojem šikana znají. Výzkumný předpoklad, že většina respondentů zná pojem šikana se potvrdil.

ŽVP2 Předpokládáme, že nadpoloviční většina respondentů má osobní zkušenost se šikanou.

Otázka č. 4 zkoumala v kolika případech se vyskytuje šikana v daných ročnících. Z celkového počtu 147 žáků prvního stupně uvedlo výskyt šikany 25 (17%) žáků, 91 žák (62%) zastává názor, že se šikana ve třídě nevyskytuje a 31 (21%) žák o šikaně neví. Žáci na druhém stupni odpověděli kladně v 19 případech (9%), 56 žáků uvedlo, že o šikaně ve třídě nemají povědomí a 121 (62%) respondent šikanu ve třídě vyloučil.

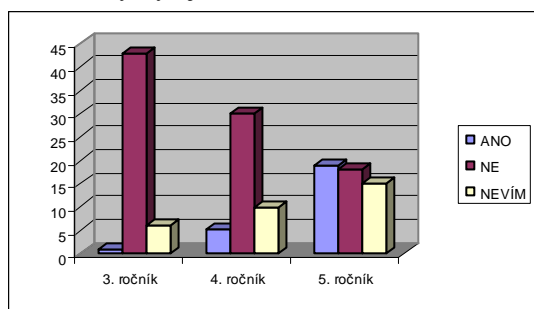
Tabulka č. 7 První stupeň – Šikana ve třídě

	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Σ	%
ANO	1	5	19	25	17
NE	43	30	18	91	62
NEVÍM	6	10	15	31	21

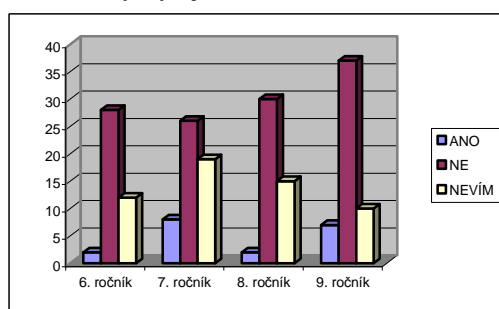
Tabulka č. 8 Druhý stupeň – Šikana ve třídě

	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ	%
ANO	2	8	2	7	19	9
NE	28	26	30	37	121	62
NEVÍM	12	19	15	10	56	29

Graf č. 2 Vyskytuje se šikana ve vaší třídě (I. st.)

Graf č. 3 Vyskytuje se šikana ve vaší třídě (II. st.)

Další otázka zjišťovala zda byli žáci někdy svědky šikanování. Z celkového počtu 196 žáků druhého stupně se 89 žáků, což činí 45 %, stali někdy svědky šikanování a 107 respondentů, tedy 55 % nebyli svědky šikany. U žáků prvního stupně se prokázalo, že 122 žáků z celkového počtu 147 nebyli svědky šikany a 25 žáků uvedlo, že byli přítomni šikanování v roli svědků.

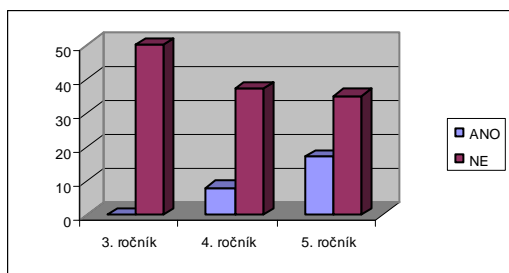
Tabulka č. 9 První stupeň – Svědek šikany

	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Σ	%
ANO	0	8	17	25	17
NE	50	37	35	122	83

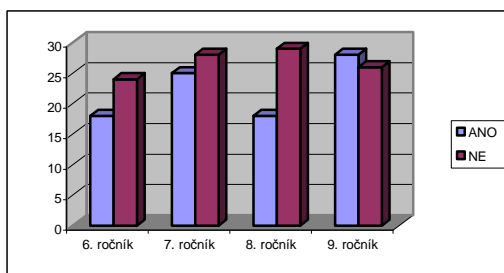
Tabulka č. 10 Druhý stupeň – Svědek šikany

	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ	%
ANO	18	25	18	28	89	45
NE	24	28	29	26	107	55

Graf č. 4 Byl/a jsi někdy svědkem šikany? (I.st.)

Graf č. 5 Byl/a jsi někdy svědkem šikany? (II.st.)

V otázce č. 10 žáci odpovídali na závažnou otázku, zda se již někdy stali, či jsou v současné době obětí šikany.

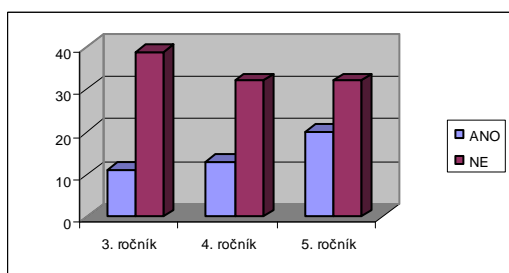
Tabulka č. 11 První stupeň – Oběť šikany

	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Σ	%
ANO	11	13	20	44	30
NE	39	32	32	103	70

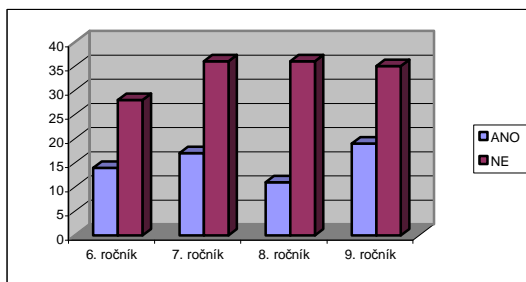
Tabulka č. 12 Druhý stupeň – Oběť šikany

	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ	%
ANO	14	17	11	19	61	31
NE	28	36	36	35	135	69

Graf č. 6 Byl/a jsi nebo jsi obětí šikany? (I.st.)

Graf č. 7 Byl/a jsi nebo jsi obětí šikany? (II.st.)

Z odpovědí respondentů vyplynulo, že třetina žáků se již někdy stala obětí šikany ať již ve škole, či v jiném prostředí. U žáků prvního stupně tuto skutečnost potvrdilo 30% respondentů, což činí 44 žáků a 31% žák druhého stupně (61 žák).

Výzkumný předpoklad ŽVP2 se nepotvrdil. Zjištěné hodnoty poukazují na skutečnost, že ačkoli určitou zkušenost někteří žáci mají, nejedná se o nadpoloviční většinu dotazovaných, což jsou povzbudivé výsledky.

ŽVP3 Předpokládáme, že většina respondentů ve věku 8 až 11 let nemá takové povědomí a zkušenosti se šikanou jako respondenti ve věku 12 až 15 let.

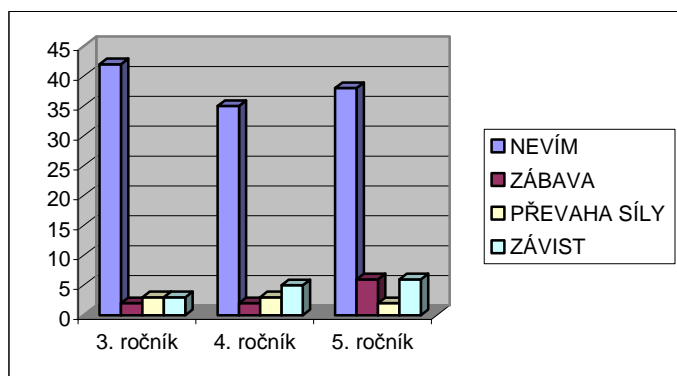
Respondentům byla položena otázka, týkající se důvodů vedoucích k šikanování.

Tabulka č. 13 První stupeň – Projevy šikany

	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Σ	%
NEVÍM	42	35	38	115	78
ZÁBAVA	2	2	6	10	7
PŘEVAHA SÍLY	3	3	2	8	5
ZÁVIST	3	5	6	14	10

Z odpovědí 147 žáků prvního stupně vyplynulo, že 115 dotazovaných nemá povědomí o důvodech a příčinách šikanování a zbývajících 32 respondentů uvedlo mezi hlavní důvody zábavu (10 respondentů), převahu síly (8 respondentů) a závist (14 žáků).

Graf č. 8 Co je důvodem k šikanování? (I.st.)

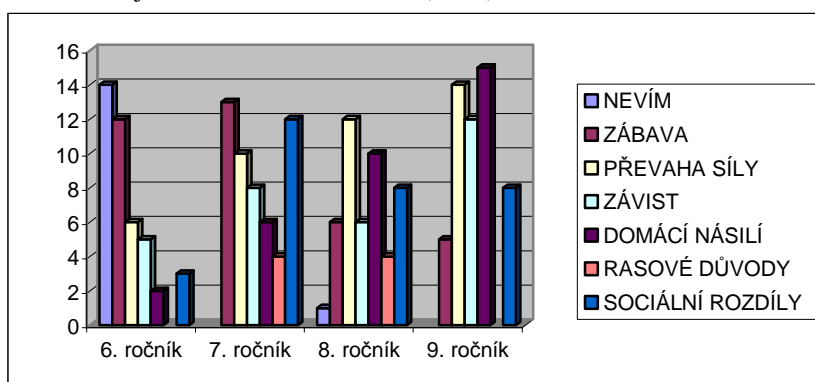
U žáků druhého stupně byly odpovědi rozmanitější. Kromě zábavy (36 žáků), převahy síly (42 žáků) a závisti (31 respondentů), uvedlo 8 žáků rasové důvody, 31 respondent sociální rozdíly a 33 žáků se domnívá, že agresorem může být i ten, kdo sám zažívá domácí násilí.

Tabulka č. 14 Druhý stupeň – Projevy šikany

	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ	%
NEVÍM	14		1		15	8
ZÁBAVA	12	13	6	5	36	18
PŘEVAHA SÍLY	6	10	12	14	42	21
ZÁVIST	5	8	6	12	31	16
DOMÁCÍ NÁSILÍ	2	6	10	15	33	17
RASOVÉ DŮVODY		4	4		8	4
SOCIÁLNÍ ROZDÍLY	3	12	8	8	31	16

Graf č. 9 Co je důvodem k šikanování? (II. st.)

Následující otázky, týkající se výuky a preventivních aktivit pořádaných školou sloužily k ověření znalostí a informovanosti žáků o šikaně. Při vstupním dotazníku se projevila nedostatek informací u žáků prvního stupně.

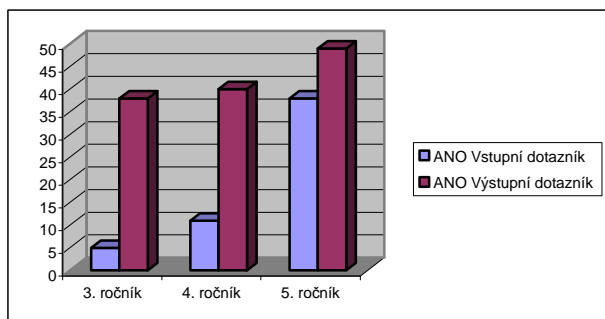
Tabulka č. 15 První stupeň – Výuka a preventivní aktivity

Vstupní/Výstupní dotazník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Σ	%
ANO	5/38	11/40	38/49	54/127	37/87
NE	45/12	34/5	14/3	93/20	63/13

Z celkového počtu 147 žáků pouze 54 respondentů vypsalo vyučovací předměty a besedy, ve kterých o šikaně hovořili. Jednalo se o prvouku, informační a komunikační technologii, besedy se školním metodikem prevence a preventivní aktivity Ajax pořádané Policií ČR. Při vyplňování výstupního dotazníku se prokázal význam zařazení tématu

šikany do vyučování. Po absolvování preventivních aktivit došlo k nárůstu informovanosti žáků o 50%.

Graf č. 10 Věnovali jste se tématu šikany ve vyučování? (I.st.)

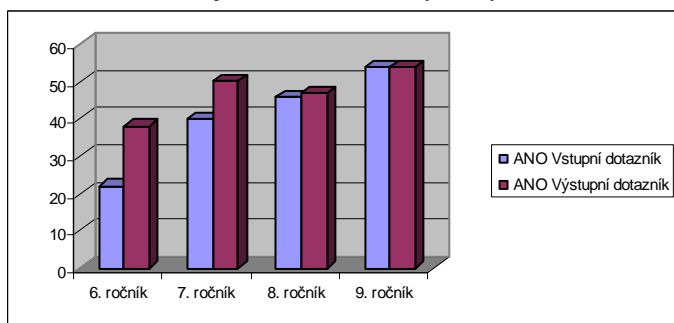

Při porovnání výsledků vstupního a výstupního dotazníku žáků druhého stupně jsme si ověřili jejich znalosti a informovanost. Nárůst byl zaznamenán u šestých a sedmých ročníků. Nejstarší žáci se v problematice orientují a výsledky se shodovaly.

Tabulka č. 16 Druhý stupeň – Výuka a preventivní aktivity

Vstupní/Výstupní dotazník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ	%
ANO	22/38	40/50	46/47	54/54	162/189	83/96
NE	20/4	13/3	1/0	0/0	34/7	17/4

Graf č. 11 Věnovali jste se tématu šikany ve vyučování? (II.st.)

Z vyučovacích předmětů, které žákům poskytují dostatek informací, uvedli výchovu ke zdraví, informační a komunikační technologii a výchovu k občanství. Rovněž se zmínili o kladech třídnických hodin. Nejvíce na žáky zapůsobili preventivní aktivity a besedy pořádané Policií ČR, Městskou Policií, Fondem ohrožených dětí, kurátorem pro

děti a mládež, streetworkrem, okresním metodikem prevence a školním metodikem prevence.

Výzkumný předpoklad ŽVP3 se potvrdil. Na základě výsledků dotazníkového šetření se prokázalo, že žáci ve věku 8 – 11 let nemají takové povědomí a zkušenosti se šikanou jako žáci ve věku 12 – 15 let.

ŽVP4 Předpokládáme, že většina respondentů má povědomí o kyberšikaně a dokáže rozpoznat její projevy.

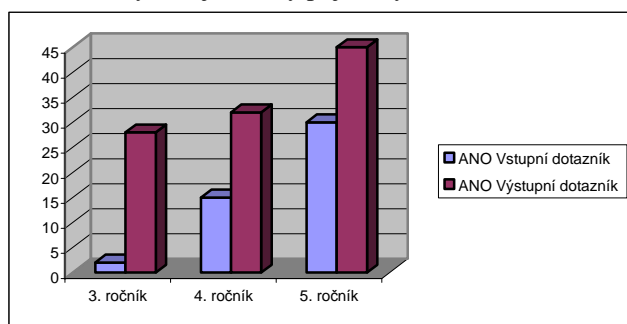
Žáci odpovídali na otázku zda znají pojem kyberšikana a pokud ano, zda vědí, jaké prostředky agresori používají. Z celkového počtu 343 respondentů odpovědělo kladně 186 žáků, tedy 54% a 157 žáků (46%) uvedlo, že pojem nezná. Většina respondentů tedy pojem kyberšikana zná, ale velké rozdíly nastaly mezi mladšími a staršími žáky. Z prvního stupně z celkového počtu 147 žáků zná pojem kyberšikana pouze 47 žáků (32%).

Tabulka č. 17 První stupeň – Pojem kyberšikana

Vstupní/Výstupní dotazník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Σ	%
ANO	2/28	15/32	30/45	47/105	32/71
NE	48/22	30/13	22/7	100/42	68/29

Po preventivních aktivitách se povědomí žáků změnilo a kyberšikanu dokázalo označit 105 žáků (71%), jedná se o 39-ti procentuální nárůst. Především velký posun nastal u respondentů třetích ročníků, kdy při vstupním dotazníku znali pojem pouze dva žáci. Při výstupním šetření již tento pojem znalo 28 dotazovaných z 50 jedinců.

Graf č. 12 Slyšel/a jsi někdy pojem kyberšikana? (I.st.)

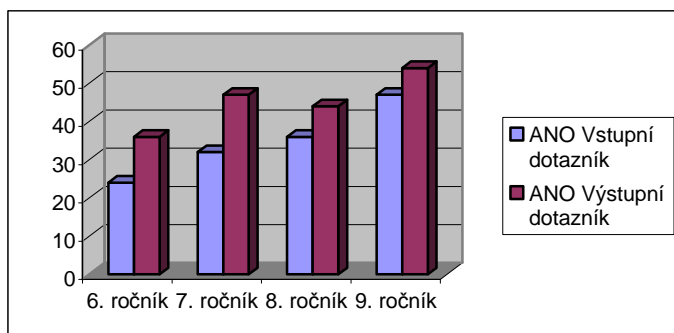

Na druhém stupni nebyl nárůst natolik vysoký, poněvadž starší žáci jsou dostatečně informováni. S pojmem kyberšikana se setkali, a proto jej ve vstupním dotazníku uvedlo 139 žáků (71%) z celkového počtu 196 respondentů. Větší posun byl zaznamenán u šestých a sedmých ročníků. Celková informovanost žáků na druhém stupni vzrostla při výstupním dotazníku na 92% (181 respondent).

Tabulka č. 18 Druhý stupeň – Pojem kyberšikana

Vstupní/Výstupní dotazník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ	%
ANO	24/36	32/47	36/44	47/54	139/181	71/92
NE	18/6	21/6	11/3	7/0	57/15	29/8

Graf č. 13 Slyšel/a jsi někdy pojem kyberšikana? (II.st.)

Následující otázka vyzvala respondenty k vypsání prostředků, jenž jsou nástrojem kyberšikany. Při vstupním šetření nemělo povědomí o prostředcích 164 jedinců (48%). Po absolvování preventivních aktivit se počet těchto respondentů snížil o 31%. Z celkového počtu 343 žáků již 286 (83%) dotazovaných dokázalo správně určit prostředky kyberšikany.

Vzhledem ke skutečnostem, že většina žáků prvního stupně neznali pojem kyberšikana, nedokázali při vyplňování vstupního dotazníku ve většině případů vyjmenovat její prostředky. Nejčastější odpovědí tedy bylo „nevím“. Někteří žáci čtvrtých a pátých ročníků zařadili mezi prostředky zneužívání sociální sítě, mobilního telefonu a e-mailu.

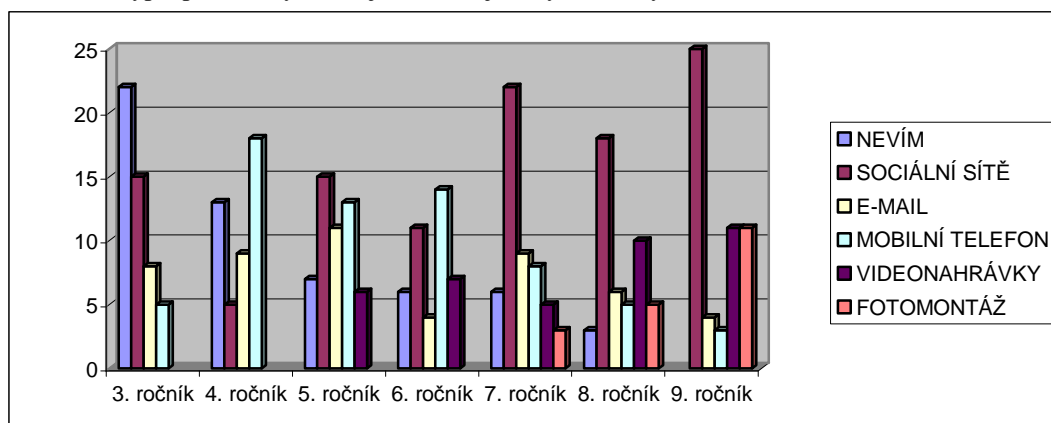
Tabulka č. 19 První i druhý stupeň – Prostředky kyberšikany

Vstupní/Výstupní dotazník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ	%
NEVÍM	50/22	35/13	22/7	18/6	21/6	11/3	7	164/57	48/17
SOCIÁLNÍ SÍŤ	15	4/5	12/15	10/11	20/22	16/18	18/25	80/111	23/32
E-MAIL	8	9	8/11	4/4	5/9	6/6	5/4	28/51	8/15
MOBILNÍ TELEFON	5	6/18	10/13	10/14	7/8	4/5	6/3	43/66	13/19
VIDEONAHŘÁVKY			6	7	5	7/10	11/11	18/39	5/11
FOTOMONTÁŽ					3	3/5	7/11	10/19	3/6

Žáci druhého stupně uvedli mimo zneužívání sociální sítě (76 jedinců), e-mailu (23 žáků) a mobilního telefonu (30 žáků) ještě videonahrávky (33 respondentů) a fotomontáž (19 jedinců).

K nejčastěji uvedeným odpovědím patřila sociální síť, kdy z celkového počtu 343 respondentů jí zvolilo 111 žák (32%). Druhou nejčastější variantou bylo zneužívání mobilního telefonu (19%).

Graf č. 14 Vypiš prostředky, které jsou nástrojem kyberšikany?

Výzkumný předpoklad, že většina žáků má povědomí o kyberšikaně a dokáže rozpoznat její projevy, se potvrdil.

ŽVP5 Předpokládáme, že více jak polovina respondentů zná školního metodika prevence na škole a jeho význam.

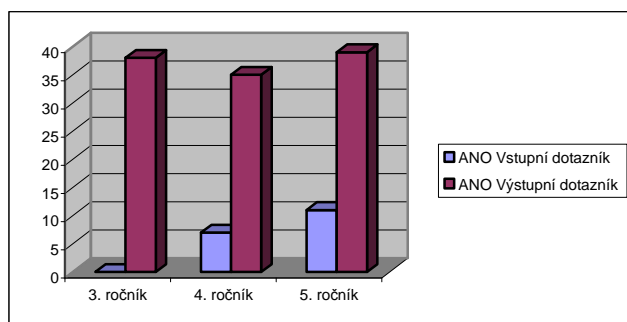
Otázky č. 17, 18 a 19 ověřovaly znalosti žáků týkající se pozice školního metodika prevence. Při vstupním šetření se zjistilo, že 129 žáků (88%) prvního stupně nezná školního metodika prevence.

Po absolvování besed a cvičení v rámci výuky se povědomí zvýšilo o 64%, což znamená, že 112 žáků zná školního metodika prevence.

Tabulka č. 20 První stupeň – Školní metodik prevence

Vstupní/Výstupní dotazník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Σ	%
ANO	0/38	7/35	11/39	18/112	12/76
NE	50/12	38/10	41/13	129/35	88/24

Graf č. 15 Napiš jméno školního metodika prevence na naší škole? (I.st.)

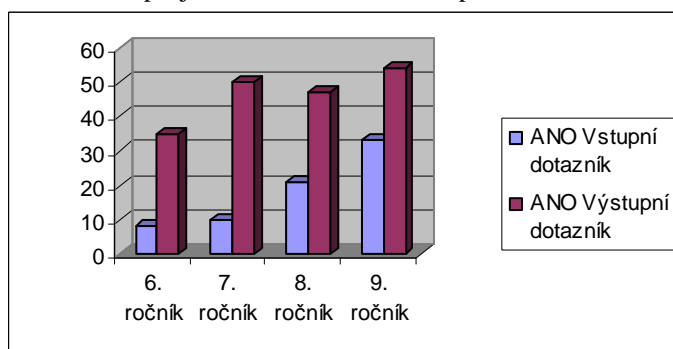

U žáků druhého stupně jsme při vstupním šetření shledali, že 124 žáků (63%) školního metodika prevence nezná. Po absolvování preventivních aktivit a besed se školním metodikem prevence se znalost žáků zvýšila o 58%, což znamená, že 186 žáků zná školního metodika prevence a jeho pozici na škole.

Tabulka č. 21 Druhý stupeň – Školní metodik prevence

Vstupní/Výstupní dotazník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ	%
ANO	8/35	10/50	21/47	33/54	72/186	37/95
NE	34/7	43/3	26/0	21/0	124/10	63/5

Graf č. 16 Napiš jméno školního metodika prevence na naší škole? (II.st.)

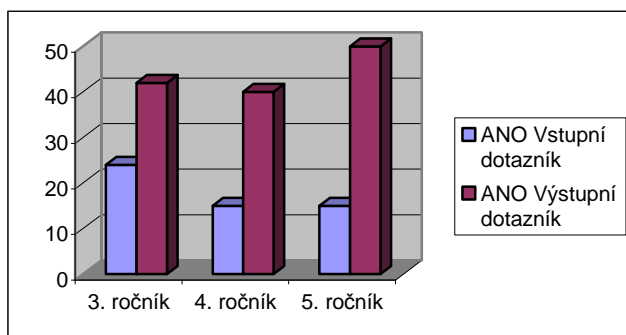
Jednou z povinností školního metodika prevence je pravidelné vyzvedávání dopisů a vzkazů s problémy dětí ze schránky důvěry a jejich následné šetření. Žákům byla položena otázka, zda vědí, kde je schránka důvěry ve škole umístěna.

Tabulka č. 22 První stupeň – Schránka důvěry

Vstupní/Výstupní dotazník	3. ročník	4. ročník	5. ročník	Σ	%
ANO	24/42	15/40	15/50	54/132	37/90
NEVÍM	26/8	30/5	37/2	93/15	63/10

Z celkového počtu 147 žáků prvního stupně nejprve znalo odpověď 54 (37%) žáků, posléze počet vzrostl na 132 žáků, což činí 90% respondentů z prvního stupně.

Graf č. 17 Víš, kde je ve škole umístěna schránka důvěry? (I.st.)

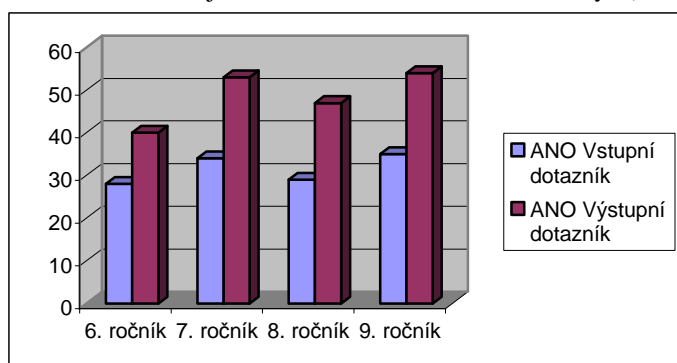

Z odpovědí žáků druhého stupně lze vyčíst, že 194 respondentů (99%) celkového počtu 196 žáků zná umístění schránky důvěry.

Tabulka č. 23 Druhý stupeň – Schránka důvěry

Vstupní/Výstupní dotazník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník	Σ	%
ANO	28/40	34/53	29/47	35/54	126/194	64/99
NEVÍM	14/2	19/0	18/0	19/0	70/2	36/1

Graf č. 18 Víš, kde je ve škole umístěna schránka důvěry? (II.st.)

Výzkumný předpoklad, že více jak polovina respondentů zná školního metodika prevence a jeho význam, se potvrdil.

ŽVP6 Předpokládáme, že většina respondentů je informována o službách sociální prevence a dokáže vyjmenovat organizace, na které se mohou obrátit v případě žádosti o pomoc.

Poslední otázka v dotazníku zkoumala informovanost žáků o organizacích poskytujících pomoc při výskytu šikany. Prokázal se význam primární prevence, poněvadž při vstupním ověřování se prokázalo, že 26% žáků nevědělo na koho se obrátit, na Linku bezpečí by telefonovalo 41% respondentů, pomoc ve škole by hledalo 13% jedinců, 16% žáků by oslovilo policii a 4% kurátora.

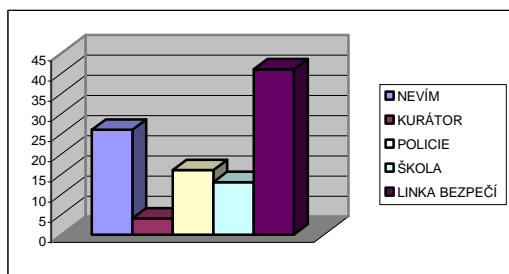
Tabulka č. 24 Organizace

	Vstupní dotazník	Výstupní dotazník
NEVÍM	26%	2%
KURÁTOR	4%	5%
POLICIE	16%	18%
ŠKOLA	13%	23%
LINKA BEZPEČÍ	41%	52%

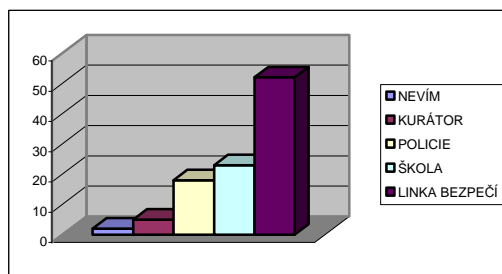
Na základě informací získaných z preventivních aktivit, výuky a besed nevědomost žáků klesla na pouhé 2%. Nejčastěji zmiňovaná zůstala Linka bezpečí s 52%. Pozitivním zjištěním byl nárůst žáků, kteří by se obrátili s žádostí o pomoc na školu (23% respondentů). Výsledky týkající se pomoci kurátora a policie zůstaly téměř totožné.

Graf č. 19. Vypiš organizace, na které se můžeš obrátit v případě ohrožení šikanou (vstupní)

Graf č. 20 Vypiš organizace, na které se můžeš obrátit v případě ohrožení šikanou (výstupní)

Výzkumný předpoklad, že většina respondentů je informována o službách sociální prevence a dokáže vyjmenovat organizace, na které se mohou obrátit v případě žádosti o pomoc, se potvrdil.

B) DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ PEDAGOGŮ

Výuku na škole zajišťuje celkem 30 pedagogů. Na prvním stupni vyučuje 10 učitelek a na druhém stupni 4 učitelé a 16 učitelek. Na škole působí jeden asistent pedagoga a jedna učitelka vyučuje v přípravné třídě, kterou navštěvuje 15 žáků. V rámci reedukace specifických poruch učení působí na škole tři pedagogové.

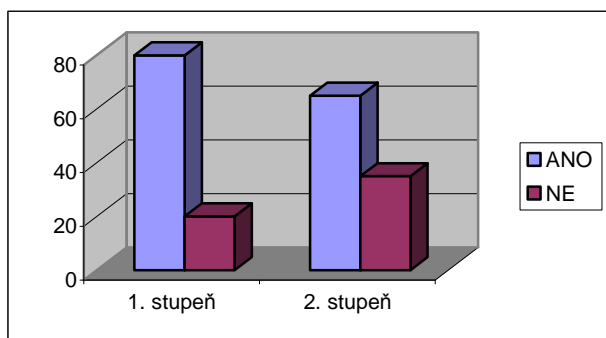
PPV1 Předpokládáme, že většina respondentů je všeobecně informována o tématu šikany a jejího řešení.

Pedagogové odpovídali na otázku, zda se ve své dosavadní praxi setkali se šikanou. Z odpovědí vyplynulo, že šikana je problémem, se kterým se setkávají učitelé prvního i druhého stupně bez rozdílu. Pozitivně odpovědělo 80% dotazovaných prvního stupně a 65% pedagogů druhého stupně.

Tabulka č. 25 První i druhý stupeň – Téma šikany

	1. stupeň		2. stupeň	
	ANO	%	ANO	%
ANO	8	80	13	65
NE	2	20	7	35

Graf č. 21 Setkal/a jste se ve své dosavadní pedagogické praxi se šikanou?

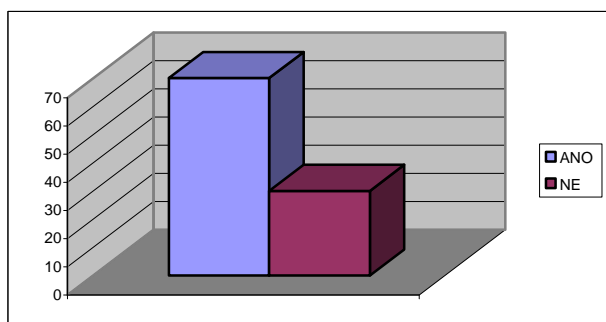

Celkově lze konstatovat, že 70% pedagogů (21 respondent) se ve své dosavadní pedagogické praxi setkala s problematikou šikany.

Tabulka č. 26 Celkový počet – Téma šikany

	1. stupeň	2. stupeň	Σ	%
ANO	8	13	21	70
NE	2	7	9	30

Graf č. 22 Setkal/a jste se ve své dosavadní pedagogické praxi se šikanou? (celkový počet)

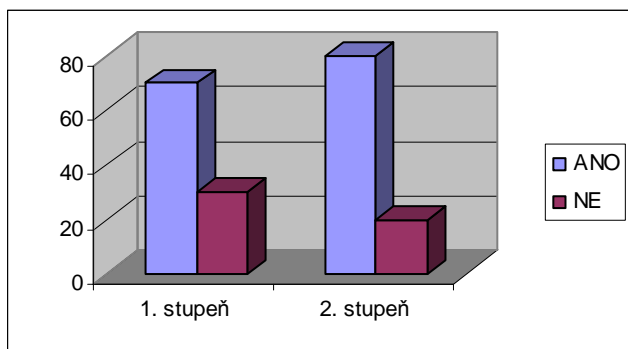

Následující otázka se zaměřila na zjištění, zda pedagogové absolvovali odborné školení k odhalování a řešení šikany. Z prvního stupně uvedlo kladnou odpověď 7 dotazovaných a z druhého stupně 16 respondentů.

Tabulka č. 27 První i druhý stupeň – Odborné školení

	1. stupeň	%		2. stupeň	%
ANO	7	70	ANO	16	80
NE	3	30	NE	4	20

Graf č. 23 – Absolvoval/a jste odborné školení k odhalování a řešení šikany?

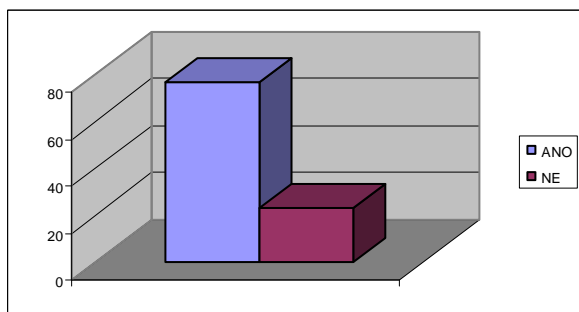

Z celkového počtu třiceti pedagogů jich 23 (77%) uvedlo, že absolvovali semináře a různá cvičení v rámci vysokoškolského studia, především v pedagogické psychologii. Zúčastnili se odborných školení s okresním i školním metodikem prevence a s policejní preventistkou. V rámci Dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků absolvovali řadu odborných kurzů.

Tabulka č. 28 Celkový počet – Odborné školení

	1. stupeň	2. stupeň	Σ	%
ANO	7	16	23	77
NE	3	4	7	23

Graf č. 24 Absolvoval/a jste odborné školení k odhalování a řešení šikany? (celkový počet)

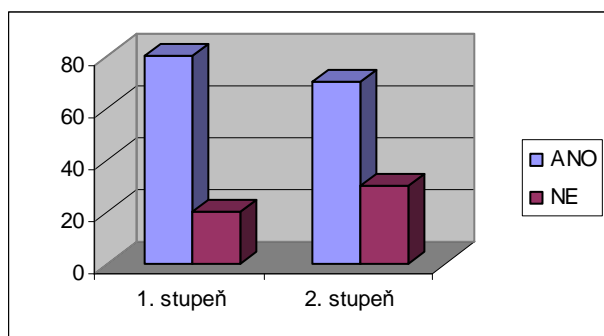
Otázky „Máte ve škole dostatečné množství materiálů k dané problematice? Kde lze tyto materiály nalézt?“ ověřovaly povědomí pedagogů o vybavenosti školy materiály a pomůckami potřebnými k získávání informací, využitelné i ve výuce. Pouze 2 respondentky

(20%) z prvního stupně a 6 (30%) pedagogů druhého stupně se domnívají, že na škole není dostatek materiálů.

Tabulka č. 29 První i druhý stupeň – Materiály k šikaně

	1. stupeň	%		2. stupeň	%
ANO	8	80	ANO	14	70
NE	2	20	NE	6	30

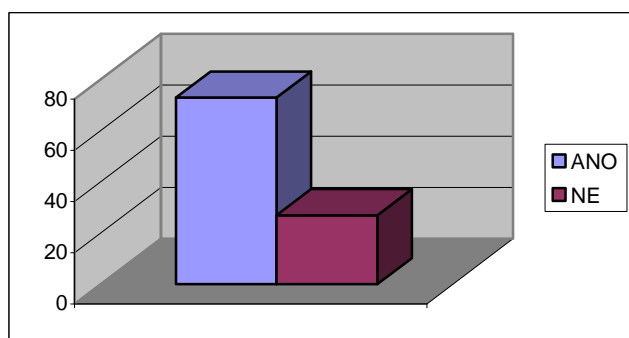
Graf č. 25 Máte ve škole dostatečné množství materiálů k dané problematice?

Tabulka č. 30 Celkový počet – Materiály k šikaně

	1. stupeň	2. stupeň	Σ	%
ANO	8	14	22	73
NE	2	6	8	27

Graf č. 26 „Máte ve škole dostatečné množství materiálů k dané problematice? (celkový počet)

Z celkovém součtu lze vyčíst, že 73%, tedy 22 pedagogů potvrdilo, že na škole je dostatek materiálů k problematice šikany a jsou dostupné především u školního metodika prevence, dále u výchovného poradce, ve sborovně a ve školní knihovně. Jedná se o publikace autorů

věnující se šikaně, odborné časopisy, informační letáky, plakáty a audio-video nahrávky.

Výzkumný předpoklad, že většina respondentů je všeobecně informována o tématu šikany a jejího řešení, byl potvrzen.

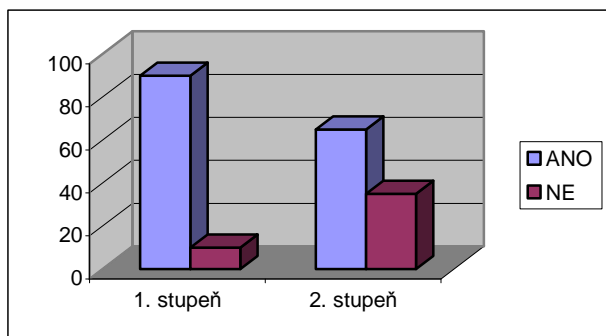
P-PV2 Předpokládáme, že většina žáků dle soudu respondentů přijímá kladně preventivní aktivity pořádané školou pro žáky.

Pedagogové zodpovídali otázku, zda jsou žáci dle jejich soudu dostatečně informováni o problematice šikany. 90% dotazovaných z prvního stupně se domnívá, že žáci jsou dostatečně obeznámeni, kdežto na druhém stupni má 35% pedagogů názor, že informovanost není dostatečná.

Tabulka č. 31 První i druhý stupeň – Informovanost žáků

	1. stupeň	%		2. stupeň	%
ANO	9	90	ANO	13	65
NE	1	10	NE	7	35

Graf č. 27 Jsou žáci dle vašeho soudu dostatečně informováni o problematice šikany?

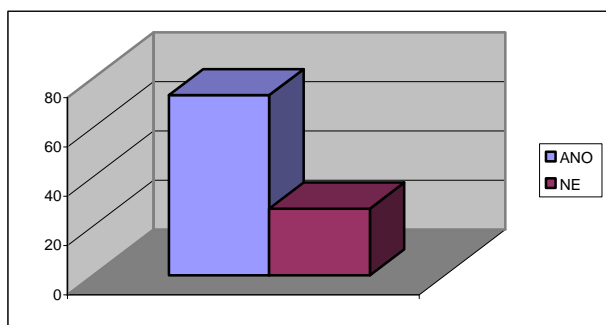

Většina pedagogů školy, tedy 22 respondentů (73%) uvedlo, že dle jejich soudu mají žáci dostatek informací.

Tabulka č. 32 Celkový počet - Informovanost žáků

	1. stupeň	2. stupeň	Σ	%
ANO	9	13	22	73
NE	1	7	8	27

Graf č. 28 Jsou žáci dle vašeho soudu dostatečně informováni o problematice šikany? (celkový počet)

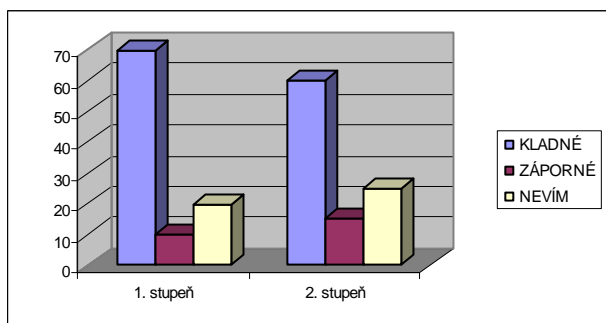

Velmi nás zajímali odpovědi na otázku jaká je reakce žáků na preventivní aktivity pořádané školou. Respondenti uvedli mimo kladných a záporných odpovědí také, že nemohou reakce žáků posoudit. 70% učitelek prvního stupně mají kladnou odezvu ze strany žáků. Vypsaly, že žáci se aktivně zapojují, hovoří na dané téma, kladou otázky, spolupracují a mají o problematiku zájem. Pět učitelů z druhého stupně (25%) vypsalo, že nemají povědomí o kladném či záporném postoji žáků a 3 dotazovaní (15%) uvedli, že se domnívají, že žáci o preventivní aktivity nemají zájem. Dvanáct (60%) pedagogů zaznamenalo pozitivní reakce, zájem žáků a aktivní zapojování se do různých činností souvisejících s problematikou.

Tabulka č. 33 První i druhý stupeň – Reakce na preventivní aktivity

	1. stupeň	%		2. stupeň	%
KLADNÉ	7	70	KLADNÉ	12	60
ZÁPORNÉ	1	10	ZÁPORNÉ	3	15
NEVÍM	2	20	NEVÍM	5	25

Graf č. 29 Jaká je reakce žáků na preventivní aktivity pořádané školou?

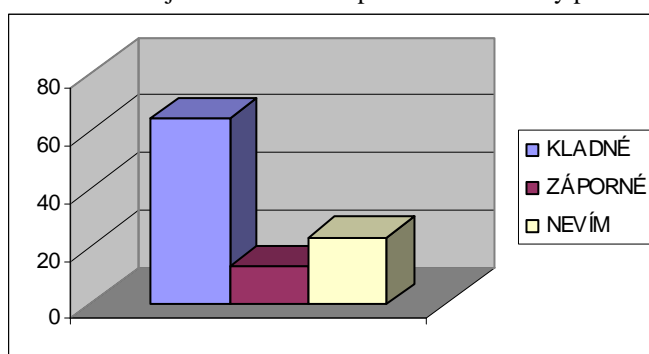

Při vyslovení vlastního úsudku o reakcích žáků na preventivní aktivity pořádané školou 19 (64%) respondentů z celkového počtu 30 učitelů odpovědělo, že odezva žáků je kladná, 4 (13%) dotazovaní se domnívají, že negativní a 7 (23%) nedokáže posoudit ohlasy žáků.

Tabulka č. 34 Celkový počet – Reakce na preventivní aktivity

	1. stupeň	2. stupeň	Σ	%
KLADNÉ	7	12	19	64
ZÁPORNÉ	1	3	4	13
NEVÍM	2	5	7	23

Graf č. 30 Jaká je reakce žáků na preventivní aktivity pořádané školou? (celkový počet)

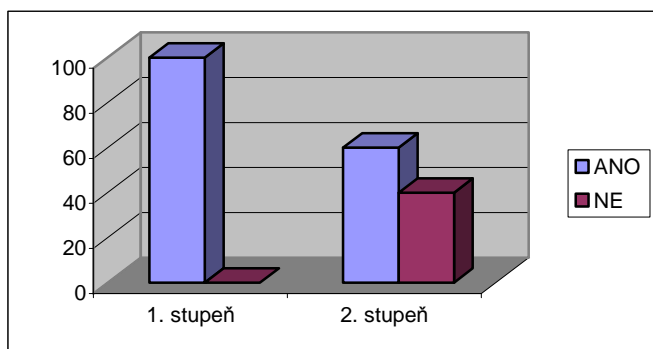

Poslední otázka se zaměřila na názor pedagogů, zda by měla škola poskytovat více podpory pro preventivní aktivity. Všechny pedagožky prvního stupně se domnívají, že určitě ano, protože prevence a informovanost je důležitá pro bezpečí dětí. 12 (60%) učitelů druhého stupně se domnívá, že by mělo dojít k navýšení preventivních aktivit.

Tabulka č. 35 První i druhý stupeň – Podpora školy

	1. stupeň	%		2. stupeň	%
ANO	10	100	ANO	12	60
NE		0	NE	8	40

Graf č. 31 Měla by škola poskytovat více podpory pro preventivní aktivity?

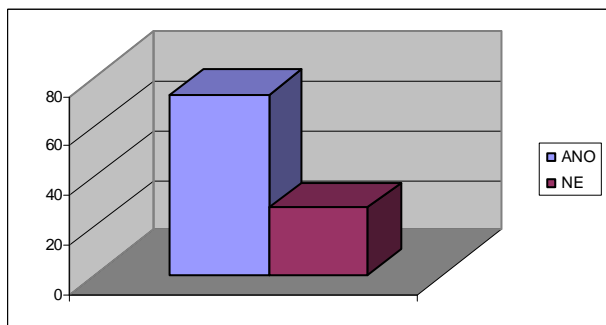

V celkovém souhrnu se 22 (73%) respondentů, což je většina pedagogů školy domnívá, že škola má poskytovat více podpory pro preventivní aktivity.

Tabulka č. 36 Celkový počet – Podpora školy

	1. stupeň	2. stupeň	Σ	%
ANO	10	12	22	73
NE	0	8	8	27

Graf č. 32 Měla by škola poskytovat více podpory pro preventivní aktivity? (celkový počet)

Výzkumný předpoklad, že většina žáků dle soudu respondentů přijímá kladně preventivní aktivity pořádané školou pro žáky, se potvrdil.

C) ROZHOVOR/INTERVIEW

O rozhovor jsme požádali kurátora pro mládež, školního metodika prevence a policistku – preventistku Policie ČR.

Otázka č.1. „Můžete nás obeznámit s Vaším pracovištěm a pracovním zařazením?“

KURÁTOR: „Pracuji na obecním úřadě v Krnově, oddělení sociálně-právní ochrany dětí na pozici kurátora pro mládež. Dle Zákona 359/2009 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, tuto ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany jimiž je i krnovský obecní úřad obce s rozšířenou působností.“

METODIK PREVENCE: „Na základní škole vyučuji na I. stupni. Ve funkci školního metodika prevence pracuji 6 let.“

POLICISTKA: „Jsem zaměstnána na Obvodním oddělení Policie České republiky v Krnově ve funkci policejní preventistky.“

Otázka č.2.: „Jaké je Vaše vzdělání pro tuto pracovní pozici?“

KURÁTOR: „Mám vysokoškolské vzdělání v oboru sociálně patologické jevy a prevence.“

METODIK PREVENCE: „Pro práci metodika prevence mám ukončené specializační studium na Univerzitě Palackého v Olomouci, dále vzdělání v oborech speciální pedagog, speciální poruchy učení a chování na Ostravské univerzitě v Ostravě.“

POLICISTKA: „Mám středoškolské vzdělání s maturitou. V současné době studuji na Univerzitě Palackého v Olomouci, na pedagogické fakultě, obor asistent pedagoga. Dále jsem absolvovala speciální kurzy v rámci půlroční stáže v krajské preventivně informační skupině, která se zabývá tiskovou činností a prevencí.“

Otázka č.3.: „Co je obsahem Vaší pracovní náplně a jaká je náplň v rámci preventivních aktivit?“

KURÁTOR: „Ve funkci kurátora se zabývám dětmi a mladistvými s poruchami chování či trestnou činností dle § 6 odst. I, písm. c)d) Zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. V rámci preventivních aktivit v případech šikany pořádám besedy pro žáky,

spolupracuji s okresním metodikem a školním metodikem prevence. Pracuji v Komisi pro sociálně-právní ochranu dětí, v jejímž rámci byl vytvořen „kabinet ŠMP“, který má za cíl maximální podporu a zabezpečení sjednocení systému preventivní práce na školách. Patří sem mimo jiné i evidence šikany a sjednocení metod práce a postupů při jejím řešení.“

METODIK PREVENCE: *„Pracovní náplň metodika prevence vychází z Vyhlášky č. 72/2005 Sb., a jedná se o činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské. Především se jedná o prevenci primární, např. zajišťuji besedy a přednášky pro žáky se zástupci složek pomáhajících profesí. Spolupracuji s vedením školy při řešení rizikových projevů chování žáků. Velmi intenzivní je práce v Komisi pro sociálně-právní ochranu dětí, konkrétně v „kabinetu ŠMP“. V rámci okresní – regionální spolupráce často jednám s okresním metodikem prevence.“*

POLICISTKA: *„Zabývám se především preventivními aktivitami na všech typech škol od mateřských, základních, speciálních až po střední školy. Na základních školách probíhá projekt „Ajaxův zápisník“. Jedná se o soubor besed na rozličná témata. Problematika šikany je zde taktéž zahrnuta. Zaměřuji se na objasnění základních pojmů, ale především seznamuji žáky se šikanou z pohledu trestního zákona. Rozebíráme jednotlivé přestupky a trestné činy týkající se této problematiky s příklady, analyzujeme skutečné příběhy, které žáci shlédnou na DVD. V poslední době se zaměřuji na osvětlení pojmů a projevů kyberšikany a kybergroomingu a poskytuji dětem rady jak se před touto formou chránit.“*

Otázka č.4.: „Jak často se věnujete žákům na školách v rámci preventivních aktivit?“

KURÁTOR: *„Žákům na školách se věnuji v pravidelných intervalech dle plánů školy, nejméně však 1x za školní rok. Pokud škola řeší problém s náznaky výskytu šikany upravíme počet preventivních akcí.“*

V případech výskytu a potřeby šetření šikany docházím na výchovné komise se žáky a jejich rodiči.“

METODIK PREVENCE: *„Ve třídách dle potřeby ve spolupráci s třídním učitelem organizujeme besedy na ozdravění ovzduší, klimatu třídy. Seznamuji žáky s náplní práce metodika prevence a nabízím rozličné aktivity pro volný čas, zprostředkovávám kontakty na další pracovníky volnočasových aktivit a pomáhajících profesí. Pracuji s ohroženými žáky a jejich rodiči, společně hledáme řešení při setkáních na výchovných komisích.“*

POLICISTKA: *„Každá škola dostane celoroční plán preventivních aktivit rozdělený do jednotlivých měsíců a ročníků. V podstatě jsem každý den na některé ze škol. V případě vyskytnutí se náznaků prvků šikany či aktuálního problému samozřejmě okamžitě řešíme.“*

Otázka č.5.: „Zaměřujete se na určitou cílovou skupinu?“

KURÁTOR: *„Naší cílovou skupinou jsou děti a mladiství do 18 let. V naší obci se vyskytují tři problematické lokality ve kterých zasahují častěji a proto se zaměřuji mimo prevenci také na následnou práci s touto etnickou skupinou.“*

METODIK PREVENCE: *„Jedná se o žáky I. a II. stupně naší základní školy, tedy děti ve věku 6 až 15 let.“*

POLICISTKA: *„Prakticky bez omezení. Prevence probíhá ve všech věkových a cílových skupinách od dětí předškolního věku až po seniory. Převažují ovšem žáci základní školy.“*

Otázka č.6.: „Jakým způsobem na Vás žáci mohou získat kontakt?“

KURÁTOR: *„Adresu i emailový kontakt najdou v Katalogu sociálních služeb vydávaném obecním úřadem, dále na webových stránkách města, ve škole od metodika prevence, z nástěnky či úřední desky školy.“*

METODIK PREVENCE: *„Vyhledají mne samozřejmě přímo ve škole, popřípadě přes třídního učitele. Informace naleznou také na webových stránkách školy.“*

POLICISTKA: „Kontakt mohou získat na besedách, kdy žákům sdělím e-mailovou adresu, dále od školního metodika prevence či přímo na obvodním oddělení Policie ČR.“

Otázka č.7.: „Může se dítě samo bez zákonného zástupce dovolat u Vás pomoci?“

KURÁTOR: „Ano, samozřejmě, může nás samo vyhledat a v několika případech se tak i stalo. Byli to především žáci s výchovnými problémy. I žáci, nějakým způsobem propojených se šikanou, mne požádali o pomoc. Ta se liší podle toho, zda se jedná o oběť či agresora.“

METODIK PREVENCE: „Žáci mají možnost mne vyhledat, společně zmapujeme situaci, dítě vyslechnu a vyhotovím zápis a s vedením školy dojde k dalšímu šetření.“

POLICISTKA: „Ano. Dítě může samo bez zákonného zástupce požádat o pomoc, ale já je musím informovat. Při samotném výslechu zákonní zástupci nemusí být přítomni, ale měl by tam být pedagogický pracovník či kurátor.“

Otázka č.8.: „Jaký je postup a jaké prostředky využíváte?“

KURÁTOR: „Pokud dítě vyhledá pomoc, záleží na šíři problému a v jakém stádiu se šikana nachází. V každém případě jednáme posléze i s rodiči, obrátíme se na školu a v těžších případech na Policii ČR. Postupuje se dle doporučení MŠMT, využíváme individuální pohovory, v rámci poradenské činnosti pomáháme problém vyřešit. Pokud šikanu vyšetřuje Policie jsme přítomni u výslechů.“

METODIK PREVENCE: „Zápis, který vypracuji předávám vedení školy a poté následuje přešetření ve třídě oběti. Ve spolupráci se Střediskem výchovné péče proběhne cyklus aktivit pro dlouhodobější pročištění a pouze v nejkrajnějším případě dochází k nahlášení na Policii ČR.“

POLICISTKA: „Ve škole dítě požádá o pomoc třídního učitele či školního metodika prevence a ti mne kontaktují. Obvyklejším postupem je však, že se na nás obrátí rodiče s podezřením na šikanu.“

Otázka č.9.: „Jakým způsobem dále pracujete s oběťmi a agresory šikany?“

KURÁTOR: „*Oběma skupinám pomáháme tím, že jim zprostředkujeme odbornou pomoc psychologa, vyšetření ve Středisku výchovné péče, Pedagogicko psychologické poradně či Speciálním pedagogickém centru. Obětem se snažíme zajistit ochranu před pachatelem, hledáme optimální cesty řešení a poskytujeme poradenství i rodičům.*

U agresorů máme dle Zákona o sociálně-právní ochraně dětí a Zákonu o rodině možnost uložit výchovná opatření: napomenutí, dohled a omezení. Rodičům agresora lze uložit povinnost návštěvy odborného poradenského zařízení, pokud tak již neučinili.“

METODIK PREVENCE: „*Samotná práce s obětí či agresorem jde již mimo mne. Dostávám pouze zpětnou vazbu od složek, které šikany šetřily a pokud mají docházet na speciální sezení, pouze dohlížím jestli se tak děje.“*

POLICISTKA: „*Prvotním úkonem je práce preventisty kdy dochází ke zjišťování daného problému a výslechům oběti. Zde již jeho práce končí. Prošetření je již práce policisty specialisty, dochází k šetření agresorů a svědků.“*

Otázka č.10.: „Na školách jsou žákům k dispozici „schránky důvěry“. Existuje něco obdobného i na vašem pracovišti?“

KURÁTOR: „*Schránky důvěry ani nic obdobného na našem pracovišti neexistuje. Žáci využívají schránky na školách a školní metodik prevence posoudí závažnost sdělení a pokud situaci nemůže vyřešit sám, přizve nás k jednání.“*

METODIK PREVENCE: „*Ano, žáci schránku důvěry využívají. Naštěstí se jedná o případy prvního stadia – ostrakismu a často pouze o stěžování si na vztahy mezi spolužáky. Problémem je, když jsou vzkazy anonymní, chybí alespoň odkaz na třídu či třídního učitele. Originály si zakládám a opis předávám vedení školy a požadují zpětnou vazbu o přešetření a jaké kroky se dále podnikly.“*

POLICISTKA: „Ano. Schránka důvěry je umístěna u vnějšího vchodu do budovy. Žáci ji mohou využít.“

Otázka č.11.: „Které zákony jsou ve vaší práci stěžejní?“

KURÁTOR: „Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí; Zákon č.94/1963 SB., o rodině; Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník; Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích; Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy; Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy.“

METODIK PREVENCE: *Jedná se především o Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů a návazná Vyhláška č.72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Samozřejmě veškeré další školské dokumenty MŠMT.*

POLICISTKA: „Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník; Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích.“

Otázka č.12.: „Můžete na závěr shrnout spolupráci se školou?“

KURÁTOR: „Spolupráce se školním metodikem prevence, účast na výchovných komisích, pořádání besed pro žáky a na základě písemných požadavků vedení školy podávání zpráv o šetření v rodinách a kontrolní činnost u problémových žáků.“

METODIK PREVENCE: „Žádné problémy se nevyskytují, spolupráce je oboustranná. Škola vychází vstříc preventivním aktivitám, poskytuje dostatek prostoru i během výuky. Potřebné materiály jsou zakoupeny, máme dostatečné množství publikací, materiálů i videotéku k problematice.“

POLICISTKA: „Spolupracuji především s vedením škol, se zástupci ředitelů projednáme plán aktivit na celý školní rok. Konkrétní termíny besed již domlouvám se školním metodikem prevence. Se všemi školami je spolupráce bezproblémová.“

5.5 Interpretace výsledků výzkumných šetření

A) DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ ŽÁKŮ

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 343 respondentů ze Základní školy. Dotazníky vyplnilo 147 žáků prvního stupně a 196 žáků druhého stupně. Nejprve jsme ověřovali znalost pojmu šikana. Nepřekvapilo nás zjištění, že 93% žáků školy potvrdili znalost pojmu. Pouze 9 žáků, což činí 3% uvedlo, že pojem šikana nezná. Výzkumný předpoklad byl potvrzen, většina respondentů školy zná pojem šikana. Následující otázky směřovaly k ověření či vyvrácení výzkumného předpokladu o osobní zkušenosti respondentů se šikanou. Většina žáků uvedla, že v jejich třídě se šikana nevyskytuje pouze 44 (13%) jedinců z celkového počtu 343 respondentů připustilo, že se ve třídě šikana vyskytuje. Poněkud vyšší počet kladných odpovědí se vyskytly v páté třídě a proto se v další prevenci zaměříme více na tento ročník.

Další otázka zjišťovala, zda se žáci stali někdy svědky šikanování. V celkovém součtu z 343 respondentů se 229 (67%) žáků nesetkalo se šikanou v roli svědků. Ověřovali jsme negativní zkušenost těch žáků, kteří se stali v minulosti, či jsou současnosti obětí šikany. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že třetina žáků se již někdy stala obětí šikany. U žáků prvního stupně se jednalo o 44 (30%) kladných odpovědí a 61 (31%) žák z druhého stupně potvrdil zkušenost se šikanou v roli oběti. Zjištěné hodnoty poukazují na skutečnost, že 105 (30%) žáků z celkového počtu 343 dotazovaných se setkala se šikanou, ale nejedná se o nadpoloviční většinu. Získané výsledky námi předkládaný výzkumný předpoklad vyvrátily. Nadpoloviční většina respondentů nemá osobní zkušenost se šikanou

Následující otázky směřovaly k ověření či vyvrácení výzkumného předpokladu týkající se zkušeností se šikanou dle věku žáků. Otevřená otázka vybídla žáky vypsát důvody vedoucí k šikaně. Zde se projevil věkový rozdíl v nedostatku zkušeností a většina žáků prvního stupně uvedlo, že neznají příčiny vedoucí agresora k šikanování. Respondenti

z druhého stupně uvedlo, že mezi důvody patří dokazování si převahy síly, zábava, závist, sociální rozdíly, rasové důvody a domácí násilí, kdy agresor je doma v pozici oběti. Pouze 15 (8%) žáků napsalo, že neznají důvody vedoucí k šikaně. Výsledky získané dotazníkovým šetřením prokázaly, že mladší žáci nemají takové povědomí a zkušenosti se šikanou.

Otázky, týkající se výuky a preventivních aktivit pořádaných školou, ověřovaly míru znalostí a informovaností žáků o této problematice. Vzhledem k okolnostem, kdy žáci vyplňovali dotazník na začátku školního roku a posléze po ukončení výuky a aktivit, mohli jsme porovnat získané výsledky a zmapovat posun v oblasti vědomostí žáků. Při vyplňování vstupních dotazníků si 54 (37%) dotázaných z celkového počtu 147 žáků prvního stupně dokázalo vybarvit vyučovací předměty a besedy, ale ve výstupních to bylo již 127 (87%) jedinců. Došlo k nárůstu informovanosti o 50 procent především u žáků třetích až sedmých ročníků. Téměř všichni žáci druhého stupně dokázali vypsát předměty, vyučující i další odborníky. Z vyučovacích předmětů uvedli výchovu ke zdraví, výchovu k občanství, informační a komunikační technologii. Z preventivních aktivit především kladně hodnotili besedy pořádané Policií ČR, Městskou Policií, Fondem ohrožených dětí, kurátorem pro děti a mládež, streetworkrem, okresním metodikem prevence a školním metodikem prevence. Výzkumný předpoklad se po vyhodnocení výsledků potvrdil. Většina respondentů ve věku 8 až 11 let nemá takové povědomí o šikaně jako starší žáci ve věku 12 až 15 let. Prokázal se význam zařazení problematiky šikany do výuky.

Náš výzkum se nyní zaměřil na ověření znalostí respondentů týkající se pojmu kyberšikana. Na prvním stupni potvrdilo znalost pojmu 47 (32%) žáků a z druhého stupně 139 (92%) jedinců. Po preventivních aktivitách ji dokázalo označit 105 (71%) respondentů prvního stupně, což je o 58 (39%) žáků více než na počátku měření. Na druhém stupni ve vstupním dotazníku uvedlo 139 (71%) žáků, že pojem kyberšikana

zná. Určitý posun jsme zaznamenali u šestých a sedmých ročníků, kde z původních 95 žáků znalo pojem 56 dotázaných a ve výstupním dotazníku již kladně odpovědělo 83 respondentů. Při vyplňování vstupního dotazníku nemělo povědomí o nástrojích kyberšikany 164 (48%) jedinců z celkového počtu 343 respondentů. Po absolvování prevence již 286 (83%) dotázaných dokázalo správně vypsát prostředky. Mezi výpověďmi se objevilo zneužívání sociálních sítí, mobilního telefonu, e-mailu a umístění videonahrávek a fotomontáží. Výzkumný předpoklad, že většina žáků má povědomí o kyberšikaně a dokáže rozpoznat její projevy, se potvrdil.

V pátém stanoveném výzkumném předpokladu jsme se domnívali, že více jak polovina respondentů zná školního metodika prevence a jeho význam pro žáky. Důležité bylo ověřit znalosti žáků především po ukončení preventivních aktivit. Při vstupním dotazníku se zjistilo, že pouze 18 (12%) žáků prvního stupně a 72 (37%) jedinců z druhého stupně zná jméno metodika prevence. Po absolvování besed se školním metodikem se znalost žáků zvýšila celkově o 58%, což znamená, že z celkového počtu 343 žáků zná metodika prevence a jeho pozici na škole již 298 (87%) respondentů.

Dotázali jsme se žáků na funkci a umístění schránky důvěry. Z žáků prvního stupně nejprve správně odpovědělo 54 (37%) dotazovaných, poté uvedlo správný údaj 132 (90%) jedinců. Výsledky žáků druhého stupně prokázaly lepší informovanost a 194 (99%) žáků ví kde je schránka umístěna a k čemu slouží. Výzkumný předpoklad, že více jak polovina respondentů zná školního metodika prevence a jeho význam, se potvrdil.

Poslední otázky dotazníku ověřovaly zda respondenti dokáží vyjmenovat pomáhající organizace. Ve vstupních dotaznících se prokázalo, že 89 (26%) žáků neví na koho se obrátit v případě žádosti o pomoc. Na základě podaných informací nevědomost žáků klesla na pouhé 2%. Výzkumný předpoklad se potvrdil.

B) DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ PEDAGOGŮ

Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 30 pedagogů. Výzkumný soubor byl tvořen 26 ženami a 4 muži. Při vyhodnocení odpovědí se potvrdil námi stanovený výzkumný předpoklad, že většina respondentů je všeobecně informována o tématu šikany a jejího řešení. Pedagogové odpovídali na otázku, zda se ve své dosavadní praxi setkali se šikanou. Z prvního stupně má tuto negativní zkušenost 80% respondentů a z druhého stupně 65% pedagogů. Z celkového počtu 30 pedagogů se tedy 21 (70%) učitelů setkalo se šikanou. Prokázalo se, že šikana je problémem, který zasahuje třídy prvního i druhého stupně. Po vyhodnocení další otázky, ve které nás zajímalo, zda pedagogové absolvovali odborná školení k problematice jsme se dozvěděli, že z prvního stupně uvedlo kladnou odpověď 7 (70%) dotazovaných a z druhého stupně 16 (80%) respondentů. Z celkového počtu 30 pedagogů jich 23 (77%) vypsal absolvování odborných seminářů a různých cvičení v rámci vysokoškolského studia. Zúčastnili se školení pořádaných Krajským vzdělávacně-informačním centrem v rámci Dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Přínosné byly besedy a odborné kurzy s kurátorem a okresním metodikem prevence pracovníkem Pedagogicko-psychologické poradny, kteří seznámili učitele s odhalováním a postupem řešení šikany.

Následující otázka se zaměřila na zjištění názorů pedagogů týkající se dostatečného množství materiálů k dané problematice. Při šetření 22 (73%) respondentů kladně ohodnotilo vybavenost školy publikacemi autorů věnujících se šikaně, odbornými časopisy, informačními letáky, plakáty i audio-video nahrávkami, které jsou dostupné u školního metodika prevence, výchovného poradce, ve sborovně a ve školní knihovně. Pedagogové je mohou využít ke svému sebevzdělávání, nebo ve výuce jako didaktický materiál.

V rámci druhého výzkumného předpokladu jsme zjišťovali názor pedagogů na reakce žáků zda kladně přijímají preventivní aktivity

pořádané školou. Na otázku zda jsou žáci dle jejich soudu dostatečně informováni o problematice šikany se 90% učitelek z prvního stupně domnívá, že informovanost je dostatečná, kdežto na druhém stupni 35% pedagogů zastává názor, že informovanost žáků je neuspokojivá. Velmi nás zajímali odpovědi na otázku jaká je reakce žáků na preventivní aktivity pořádané školou. Podle dotazovaných respondentů jsou reakce žáků většinou kladné. 70% učitelek prvního stupně uvedlo pozitivní ohlasy žáků, 10% záporné a 20% nedokáže situaci posoudit. Pět (25%) pedagogů z druhého stupně napsalo, že nemají povědomí o kladném či záporném postoji žáků a 3 (15%) dotazovaní uvedli, že žáci dle jejich soudu nemají o aktivity zájem. Dvanáct (60%) respondentů zaznamenalo kladné reakce a zájem žáků. Při vyslovení vlastního úsudku o reakcích žáků na preventivní aktivity pořádané školou 19 (64%) respondentů z celkového počtu 30 učitelů odpovědělo, že odezva žáků je kladná, 4 (13%) dotazovaní se domnívají, že negativní a 7 (23%) pedagogů nedokáže ohlasy žáků posoudit.

Na závěr dotazníkového šetření nás zajímalo stanovisko pedagogů zda má škola poskytovat více podpory pro preventivní aktivity. Učitelky prvního stupně odpověděly jednoznačně „ano“, protože prevence a informovanost je důležitá pro bezpečí dětí. Na druhém stupni 12 (60%) respondentů souhlasí s poskytnutím více prostoru pro prevenci. V celkovém souhrnu se 22 (73%) pedagogů školy domnívá, že ačkoli škola dbá na prevenci, je vhodné poskytovat nadále dostatek prostoru pro primární prevenci a besedy s ní související. Výzkumný překlad, že většina žáků dle soudu respondentů přijímá kladně preventivní aktivity pořádané školou, se potvrdil.

C) ROZHOVOR S ODBORNÍKY

Všichni tři pracovníci v oblasti rizikového chování dětí nás seznámili se svým pracovním zařazením. Pro danou pracovní náplň je zapotřebí vysokoškolského odborného vzdělání a absolvování speciálních kurzů. Pracovníci vystudovali především obory se zaměřením na sociálně patologické jevy. V rámci primární prevence pořádají besedy a přednášky pro žáky i pedagogy. Navzájem spolupracují při evidenci a řešení případů šikany. Policistka dochází do školy v průběhu celého školního roku na besedy dle plánu preventivních aktivit programu Ajax. Kurátor nejméně 1krát ročně pořádá pro žáky přednášku a pro pedagogy diskusní seminář. Dle závažností prohrěšků se zúčastňuje výchovných komisí. Školní metodik prevence organizuje činnost školních preventivních aktivit, vytváří projekty, koordinuje příslušná šetření a spolupráci s ostatními organizacemi. Cílovou skupinou jsou v našem případě žáci základní školy od 6 do 15 let. Všeobecně se jedná o věkovou kategorii od 3 do 18 let. Kontakty na tyto pracovníky lze získat na webových stránkách města, školy, v Katalogu sociálních služeb vydávaným Obecním úřadem Krnov, z úřední desky školy, na besedách, na obvodním oddělení Policie ČR, od školního metodika prevence, přímo ve škole či od kamarádů. Nezletilé dítě může samo vyhledat pomoc těchto pracovníků, kteří při šetření postupují dle daných norem. V případech prokázané šikany je protagonistům doporučena odborná pomoc, která je poskytována prostřednictvím specializačních zařízení, např. Střediskem výchovné péče a Pedagogicko-psychologickou poradnou. Podobně jako škola i Policie má k dispozici schránku důvěry. Pracovníci nás seznámili s legislativou týkající se jejich pracovního zaměření. Spolupráci se školou hodnotili velmi kladně. Vedení školy vychází vstříc při stanovování termínu besed a poskytuje finanční prostředky pro zakoupení materiálů využitelných ve vyučování i sebevzdělávání pedagogů.

5.6 Výzkumné závěry

Výzkumné šetření prokázalo, že znalosti dětí o problematice šikany jsou v určitém směru dostačující. Výsledky mladších žáků poukázaly na určité nedostatky, a proto je zapotřebí se zaměřit především na ročníky prvního stupně a žáky šestých a sedmých tříd. Přednostně se zařadí větší počet aktivit. Při mapování situace se projevila důležitost primární prevence, která se bude nadále promítat ve výuce, projektech, besedách a dalších formách vzdělávání žáků i pedagogů.

Výsledky budou využity při vypracování Minimálního preventivního programu pro příští školní rok, sloužit konkrétním třídním učitelům pro práci v třídnických hodinách a dalším vyučujícím při plánování náplně vyučovacích hodin.

Z uvedeného zkoumání vyplynul přínos systematické práce pro příznivé klima třídy a školy. Žáci i jejich rodiče budou o těchto pozitivěch informováni při osobních setkání v rámci třídních schůzek. Výsledky se rovněž zveřejní na webových stránkách školy.

Velmi kladným přínosem v oblasti prevence se ukázalo vytvoření školního parlamentu. Samotní žáci plánují a realizují kulturní i sportovní aktivity, které stmelují třídní i školní kolektiv. Na chodbě školy byly nainstalovány informační tabule s důležitými odkazy a adresami odborníků a organizací.

V rámci celoškolského programu proti šikanování jsme stanovili základní prvky, jež jsou pilířem primární prevence. Komponenty se vztahují ke čtyřem skupinám, pedagogům, žákům, specialistům a veřejnosti. Jedinci z řad učitelů vytvoří užší realizační tým v rámci školy a stanoví společný postup pedagogů i rodičů při řešení případů šikanování. Do budoucna zajistí společné vzdělávání pedagogů a supervizi odborníků „zvenčí“. Prevence u žáků probíhá ve třech úrovních, v rámci třídnických hodin, výuky a školních a mimoškolních aktivit, např. celodenní i víkendové akce. Velmi důležitá je spolupráce se specializovanými zařízeními a školními poradenskými

službami. Stejně významná je i kooperace s veřejností, převážně se zákonnými zástupci. Škola pořádá vzdělávací semináře pro rodiče, konzultační dny, dny otevřených dveří a zapojuje rodiče do akcí školy. Stěžejní činností je práce Rady školy a Sdružení rodičů školy.

Součástí Minimálního preventivního programu se stane i projektový den „Den prevence ve škole“, který využije výsledků výzkumu. Zaměříme se na vytváření pozitivního sociálního prostředí ve škole i ve třídách. Vytvořený tým pedagogů si rozdělí jednotlivé úkoly a provedou žáky během dne pracovními dílnami, ve kterých žáci splní rozličné úkoly. V rámci komunitního kruhu žáci sdělují své prožitky, postoje, zkušenosti a názory. Pomocí interaktivních her hrají různé modelové situace a didaktické hry pro rozvoj vztahů ve skupině. Seznámí se s druhy agrese, jejími důsledky ve třídě i společnosti a především s danou legislativou vztahující se k problematice šikanování. Na závěr zpracují pomocí prezentace, výtvarných či slohových prací, plakátů, nástěnek a dalších možných forem své dojmy, pocity a zhodnotí přínos pracovních dílen.

ZÁVĚR

Diplomové práce „Prevence šikany na základní škole“ je zaměřena na problematiku šikany a význam primární prevence na základní škole. Výběr tématu byl ovlivněn mým profesním zájmem o žáky a jejich osobní bezpečí. Informace potřebné ke zpracování diplomové práce jsem čerpala z odborné literatury.

Za základní preventivní opatření považuji včasnou informovanost dětí. V rámci preventivních aktivit jsem se spolu s odborníky zaměřila na podporu obranyschopnosti jedinců, posilování jejich sebedůvěry a v neposlední řadě na kooperaci žáků a rozvoj spolupracujícího chování. Činnosti probíhaly v podobě besed, her a cvičení v rámci předmětů výchova ke zdraví, výchova k občanství a informační a komunikační technologie. Některé z aktivit jsem pro ilustraci zařadila do přílohové části.

Praktická část se skládala ze tří úseků. Při sběru dat jsem využila metody dotazníku a rozhovoru. Hlavní informace jsem získala od žáků základní školy, pedagogové vyjádřili své názory a stanoviska a formou strukturovaného rozhovoru odborníci poskytli cenné informace.

Pomocí dotazníkového šetření jsem ověřovala význam primární prevence u žáků třetích až devátých tříd Základní školy Smetanův okruh 4 Krnov. Výzkum byl rozdělen na vstupní a výstupní dotazník. Vstupní dotazník mapoval situaci na začátku školního roku před započítáním preventivních aktivit. Vyhodnocením dotazníku byl zjištěn výskyt šikany v jednotlivých třídách a úroveň vědomostí žáků o problematice. Získané výsledky potvrdily malou informovanost především mladších žáků. Mým cílem bylo prokázat smysl činností spojených s primární prevencí na vytvoření a upevnění vědomostí, znalostí a postojů k problematice. Výsledky získané výstupními dotazníky potvrdily stanovené výzkumné předpoklady a především došlo k posunu v povědomí žáků o problematice šikany.

Druhou skupinu dotazníkového šetření tvořili pedagogové též základní školy. Otázky zjišťovaly názory a postoje učitelů na význam a funkčnost prevence, názory žáků a dostatečnost podpory školy při zajišťování zázemí pro vzdělávání pedagogů i žáků. Výsledky poukázaly na drobné nedostatky v oblasti dalšího vzdělávání některých pedagogů. Na základě zjištěných údajů školní metodik prevence hodlá zajistit odborné semináře a besedy.

Z rozhovoru se specialisty jsem získala potřebné informace a poznatky z odborného pohledu na dané téma. Jednalo se především o objasnění legislativy a pravomocí jednotlivého odborníka, podané formou využitelnou ve výuce.

Stanovené cíle diplomové práce, hlavní i dílčí, byly splněny. Žáci byli seznámeni s problematikou a výsledky výzkumné části prokázaly funkčnost primární prevence. Pozitivním zjištěním byl nárůst vědomostí a informovanosti především u žáků nižších ročníků. Po ukončení preventivních aktivit se podařilo dostatečně zviditelnit pozici školního metodika prevence.

Přínos této práce vidím v uceleném pohledu na problematiku šikany a její primární prevenci u žáků základní školy. Výsledky získané výzkumným šetřením budou sloužit pedagogům k zefektivnění jejich práce a školnímu metodiku prevence při plánování vzdělávacích akcí. Při vytváření školního preventivního programu na další školní rok je zapotřebí do něj zahrnout více aktivit pro mladší ročníky, společné vzdělávání pedagogů a supervizi odborníků.

Poznatky získané studiem odborné literatury a výzkumným šetřením využiji ve své profesi a jsou pro mne motivací k dalšímu vzdělávání se v oblasti i dalšího rizikového chování žáků.

„Jsme všichni listy na jediném stromě, žádný se nepodobá druhému, jeden je souměrný, druhý nikoli, a přece jsou stejně důležité pro celek.“

Georg Christoph Lichtenberg

SEZNAM LITERATURY, DALŠÍ ZDROJE

1. ANTIER, Edwige. *Agresivita dětí*. 2. vyd. Přeložila Kristýna KŘÍŽOVÁ. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-881-4.
2. BALLA, Jaromír. *Krnov: v podhůří Jeseníků*. Krnov: Advertis, 2008. ISBN 978-80-900907-0-5.
3. BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9.
4. BOURCET, Stéfane. *Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě ...*. Přeložila Martina JANOŠKOVÁ. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01552-8.
5. ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. ISBN 80-902614-1-8.
6. DUBIN, Nick. *Šikana dětí s poruchami autistického spektra*. Přeložila Miroslava JELÍNKOVÁ. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-553-0.
7. DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.
8. FIELDOVÁ, Evelyn. *Jak se bránit šikaně*. Přeložila Petra DIESTLEROVÁ. Praha: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2.
9. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.
10. FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: Příručka pro učitele*. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-725-1.
11. GAJDOŠOVÁ, Eva. *Rozvíjení emoční inteligence žáků: prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. Přeložila Jitka SLAVÍKOVÁ. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-115-8.

12. GOLDMANOVÁ, Jane. *Jak přežít doma, ve škole a mezi kamarády*. Přeložila Eliška NECKÁŘOVÁ. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-508-3.
13. GOLDMANOVÁ, Jane. *Jak si nenechat ublížit: Bezpečnostní průvodce pro –náctileté*. Přeložila Veronika KONEČNÁ. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-090-1.
14. CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1367-1.
15. JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
16. JŮVA, Vladimír. *Základy pedagogiky: pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-95-8.
17. KASTOVÁ, Verena. *Nebuďte obětí: Žijte svůj vlastní život*. Přeložil Petr PATOČKA. Brno: ERA, 2003. ISBN 80-86517-61-6.
18. KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.
19. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.
20. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.
21. KUSÁK, Pavel. a Pavel DAŘÍLEK. *Pedagogická psychologie A*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0294-7.
22. LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potenciálních změn*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-66-4.

23. MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Cesty pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-078-6.
24. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.
25. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
26. PETRÁČKOVÁ, Věra a Jiří KRAUS. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0607-9.
27. PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 5. vyd. Přeložil Štěpán KOVAŘÍK. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-427-4.
28. PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Brno: Paido, 2006. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-120-0.
29. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.
30. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-399-8.
31. ROGERS, Vanessa. *Kybešikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Přeložil Ondřej VÁGNER. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.
32. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.
33. ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.
34. SKALKOVÁ, Jarmila. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. Praha: SPN, 1983.
35. SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko - psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

36. SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: O psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha: Eurounion, 1996. ISBN 80-85858-30-4.
37. STIEFENHOFER, Martin. *55 dobrých rad ... když má vaše dítě strach*. Přeložila Zdeňka ANDRŠOVÁ. Havlíčkův Brod: Fragment, 2002. ISBN 80-7200-651-7.
38. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled sociální psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0929-1.
39. VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.
40. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
41. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
42. VANÍČKOVÁ, Eva. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády ČR, 2009. ISBN 978-80-7440-001-8.
43. VAŠUTOVÁ, Maria. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5.
44. WEBSTER-DOYLE, Terrence. *Proč mě pořád někdo šikanuje?: rady, jak zvládat malé tyrany*. Přeložil Pavel KAAS. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-804-5.

Další zdroje

1. ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. ISSN 1211-1244. Dostupný také z: www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx
2. ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka

- 111, s. 7662-7681. ISSN 1211-1244. Dostupný také z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1999&typeLaw=zakon&What=Rok>.
3. ČESKO. Vyhláška č. 72 ze dne 9. Února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2005, částka 20, s. 490-502. ISSN 1211-1244. Dostupný také z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2005/sb020-05.pdf>.
  4. MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Č.j. 21291/2010-28. 2010. Dostupný také z <http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikovaho-chovani>.

SEZNAM SCHÉMAT

Schéma č. 1 Hradecký školní program

SEZNAM TABULEK

- Tabulka č. 1 Žáci I. stupně
- Tabulka č. 2 Žáci II. stupně
- Tabulka č. 3 Pedagogové školy
- Tabulka č. 4 První stupeň – Pojem šikana
- Tabulka č. 5 Druhý stupeň – Pojem šikana
- Tabulka č. 6 Počet respondentů znající pojem šikana
- Tabulka č. 7 První stupeň – Šikana ve třídě
- Tabulka č. 8 Druhý stupeň – Šikaně ve třídě
- Tabulka č. 9 První stupeň – Svědek šikany
- Tabulka č. 10 Druhý stupeň – Svědek šikany
- Tabulka č. 11 První stupeň – Oběť šikany
- Tabulka č. 12 Druhý stupeň – Oběť šikany
- Tabulka č. 13 První stupeň – Projevy šikany
- Tabulka č. 14 Druhý stupeň – Projevy šikany
- Tabulka č. 15 První stupeň – Výuka a preventivní aktivity
- Tabulka č. 16 Druhý stupeň – Výuka a preventivní aktivity
- Tabulka č. 17 První stupeň – Pojem kyberšikana
- Tabulka č. 18 Druhý stupeň – Pojem kyberšikana
- Tabulka č. 19 První i druhý stupeň – Prostředky kyberšikany
- Tabulka č. 20 První stupeň – Školní metodik prevence
- Tabulka č. 21 Druhý stupeň – Školní metodik prevence
- Tabulka č. 22 První stupeň – Schránka důvěry
- Tabulka č. 23 Druhý stupeň – Schránka důvěry
- Tabulka č. 24 Organizace
- Tabulka č. 25 První i druhý stupeň – Téma šikany
- Tabulka č. 26 Celkový počet – Téma šikany
- Tabulka č. 27 První i druhý stupeň – Odborné školení
- Tabulka č. 28 Celkový počet – Odborné školení
- Tabulka č. 29 První i druhý stupeň – Materiály k šikaně
- Tabulka č. 30 Celkový počet – Materiály k šikaně

Tabulka č. 31 První i druhý stupeň – Informovanost žáků

Tabulka č. 32 Celkový počet – Informovanost žáků

Tabulka č. 33 První i druhý stupeň – Reakce žáků na preventivní aktivity

Tabulka č. 34 Celkový počet – Reakce žáků na preventivní aktivity

Tabulka č. 35 První i druhý stupeň – Podpora školy

Tabulka č. 36 Celkový počet – Podpora školy

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 Slyšel/a jsi někdy pojem šikana?

Graf č. 2 Vyskytuje se šikana ve vaší třídě? (I. st.)

Graf č. 3 Vyskytuje se šikana ve vaší třídě? (II. st.)

Graf č. 4 Byl/a jsi někdy svědkem šikany? (I. st.)

Graf č. 5 Byl/a jsi někdy svědkem šikany? (II. st.)

Graf č. 6 Byl/a jsi nebo jsi obětí šikany? (I. st.)

Graf č. 7 Byl/a jsi nebo jsi obětí šikany? (II. st.)

Graf č. 8 Co je důvodem k šikanování? (I. st.)

Graf č. 9 Co je důvodem k šikanování? (II. st.)

Graf č. 10 Věnovali jste se tématu šikany ve vyučování? (I. st.)

Graf č. 11 Věnovali jste se tématu šikany ve vyučování? (II. st.)

Graf č. 12 Slyšel/a jsi někdy pojem kyberšikana? (I. st.)

Graf č. 13 Slyšel/a jsi někdy pojem kyberšikana? (II. st.)

Graf č. 14 Vypiš prostředky, které jsou nástrojem kyberšikany?

Graf č. 15 Napiš jméno školního metodika prevence na naší škole? (I. st.)

Graf č. 16 Napiš jméno školního metodika prevence na naší škole? (II. st.)

Graf č. 17 Víš, kde je ve škole umístěna schránka důvěry? (I. st.)

Graf č. 18 Víš, kde je ve škole umístěna schránka důvěry? (II. st.)

Graf č. 19 Vypiš organizace, na které se můžeš obrátit v případě ohrožení šikanou. (vstupní)

Graf č. 20 Vypiš organizace, na které se můžeš obrátit v případě ohrožení šikanou. (výstupní)

Graf č. 21 Setkal/a jste se ve své dosavadní pedagogické praxi se šikanou?

Graf č. 22 Setkal/a jste se ve své dosavadní pedagogické praxi se šikanou? (celkový počet)

Graf č. 23 Absolvoval/a jste odborné školení k odhalování a řešení šikany?

Graf č. 24 Absolvoval/a jste odborné školení k odhalování a řešení šikany? (celkový počet)

Graf č. 25 Máte ve škole dostatečné množství materiálů k dané problematice?

Graf č. 26 Máte ve škole dostatečné množství materiálů k dané problematice? (celkový počet)

Graf č. 27 Jsou žáci dle vašeho soudu dostatečně informováni o problematice šikany?

Graf č. 28 Jsou žáci dle vašeho soudu dostatečně informováni o problematice šikany? (celkový počet)

Graf č. 29 Jaká je reakce žáků na preventivní aktivity pořádané školou?

Graf č. 30 Jaká je reakce žáků na preventivní aktivity pořádané školou? (celkový počet)

Graf č. 31 Měla by škola poskytnout více podpory pro preventivní aktivity?

Graf č. 32 Měla by škola poskytnout více podpory pro preventivní aktivity? (celkový počet)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Charakteristika školy

Příloha č. 2 - Cvičení č. 1: Cesta kolem světa

Příloha č. 3 - Cvičení č. 2: Žebříček hodnot

Příloha č. 4 - Cvičení č. 3: Charakteristika agresora a oběti

Příloha č. 5: Cvičení č. 4 – Myšlenkové mapy

Příloha č. 6: Cvičení č. 5 – Charta třídy

Příloha č. 7: Cvičení č. 6 – Prevence šikany

Příloha č. 8: Cvičení č. 7 – Kyberšikana

Příloha č. 9: Ajax – celoroční projekt Policie ČR

Příloha č. 10: Minimalizace šikany (prospekty pro žáky) – mediální kampaň Nadace O2

Příloha č. 11: Dotazník pro žáky

Příloha č. 12: Dotazník pro pedagogy

Příloha č. 13: Rozhovor s odborníky – seznam otázek

Příloha č. 1: Charakteristika školy

Dotazníky jsme oslovili žáky a pedagogy Základní školy Smetanův okruh v Krnově. Jedná se o školu s rozšířenou výukou tělesné výchovy. Budova školy je umístěná ve středu města, dopravně dostupná a sídlí v jedné budově. Navštěvují ji žáci nejen ze spádového obvodu, ale i dalších částí města a okolních vesnic.

Výuka probíhá podle školního vzdělávacího programu „Škola pro sport“ vytvořeného podle Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Ve školním roce 2011/12 navštěvuje školu 461 žák v 21 třídách.

Úroveň spolupráce s rodiči žáků ovlivňuje skutečnost, že rodiče školu zvolili pro své dítě na základě vlastního výběru. Při škole funguje sdružení rodičů školy a rada školy zřízená v roce 2006, která neformálně zajišťuje dohled nad vzdělávacími aktivitami školy a hospodařením. Škola úzce spolupracuje se zřizovatelem, využívá služeb Pedagogicko-psychologické poradny Bruntál, Střediska výchovné péče a Speciálního pedagogického centra. Mezi další spolupracující subjekty patří Policie ČR, Městská policie, Hasiči Krnov, Středisko volného času Měďa Krnov, YMCA, Tělovýchovná jednota, Sokol, Benjamin, mateřské školy, MIKS a Městská knihovna. Významné pro naši školu je snaha o zachování tradičních celorepublikových závodů v atletickém trojboji s dlouholetou historií „Vánoční laťka“.

Příloha č. 2 - Cvičení č. 1: Cesta kolem světa

Délka trvání: 2 vyučovací hodiny

Místo realizace: kmenová třída

Úkol: Poznat hlubší vztahy mezi žáky. Zjištění vzájemných vztahů dětí ve třídě.

Pomůcky: papír, psací potřeby

Na začátku hodiny se rozdají žákům papíry s otázkami, na které mají písemně odpovídat. Nejprve hru krátce uvedeme: „Vítám tě na lodi, na které cestuješ ty a tví spolužáci. K naší společné cestě kolem světa potřebuješ jen svou představivost. Na chvíli zavři oči a představ si, že vaše třída vyhrála loď a vydává se na cestu kolem světa. Pojedete tentokrát sami, bez dospělých. Není to báječné? To budou prázdniny!!! Než ale vyplujete, stojí před tebou otázka, koho ze třídy vybrat na určitá místa tak, aby vaše loď mohla bezpečně plout. Rozhoduj se sám za sebe, právě začínáme s volbou posádky.“

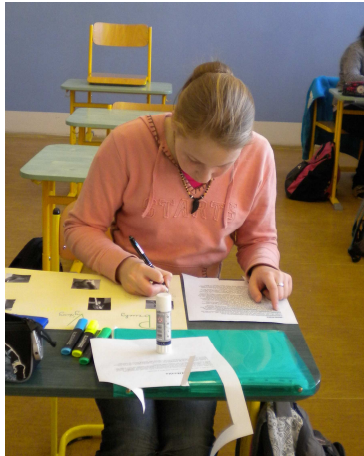
Otázky čteme nahlas a žáci písemně odpovídají:

1. Vyber z vaší třídy jednoho kapitána, který zvládne vést celou loď a řídit posádku.
2. Vyber si z posádky tvých spolužáků kamaráda, s kterým bys chtěl spát v jedné kajutě.
3. Myslíš si, že na lodi je člověk, který jen škodí a nikomu neprospívá, dokonce bývá i hrubý a ubližuje slabším? Je vůbec takový člověk ve vaší posádce? Jestli ano, kdo to je?
4. Na spodku lodi se objevila trhлина. Jsi vybrán za potápěče a musíš se spustit do hlubin. Jiný člen posádky tě musí držet na laně a hlídat přísun vzduchu, aby se ti nic nestalo. Koho si zvolíš?
5. Máš pocit, že jeden člen posádky je často smutný, protože si ho nikdo nevšímá a dokonce se mu i ubližuje? Nikdo o něj prostě

nestojí. Je třeba mu pomáhat a chránit ho. Jestli máte takového člena v posádce, kdo to je?

6. Představ si, že na palubě je někdo, kdo na tebe stále doráží, i když mu nic neděláš. Vyber si kamaráda, který by tě uměl ochránit.
7. Představ si, že ti kapitán dal za odměnu možnost vybrat si, co bys na lodi chtěl dělat. Jaké místo by se ti líbilo?

Pomocí hry se nám podaří zjistit, jaké vztahy panují mezi dětmi ve třídě. O výsledcích si pohovoříme na začátku další hodiny.

Příloha č. 3 - Cvičení č. 2: Žebříček hodnot

Délka trvání: 2 vyučovací hodiny

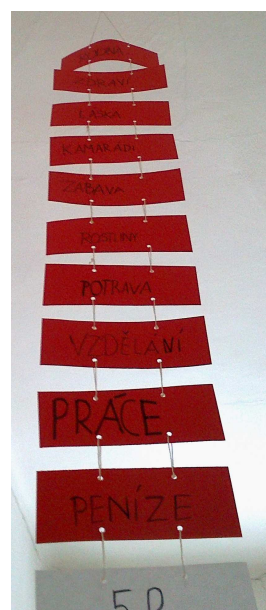
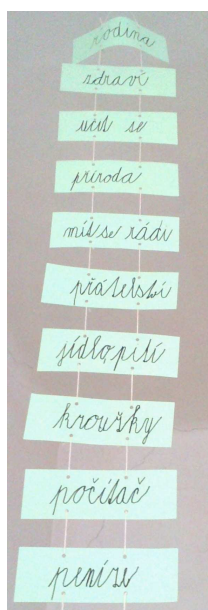
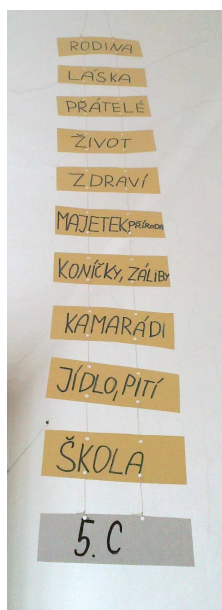
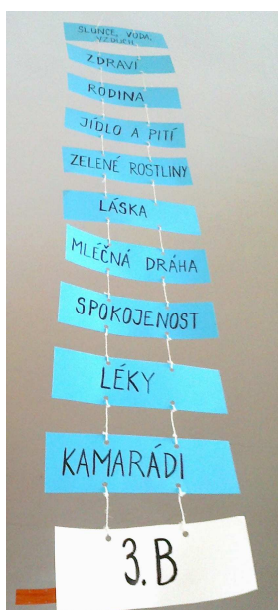
Místo realizace: kmenová třída

Úkol: Uvědomění si abstraktních i konkrétních hodnot pro život člověka.

Pomůcky: papír, psací potřeby, fixy, pastelky, lepidla, nůžky, provázek, barevné papíry

Aktivita je založena na skupinové práci. Cílem je komunikace a spolupráce ve skupině.

Na začátku hodiny si objasníme pojmy – abstraktní, konkrétní hodnoty. Každý žák si na papír vypíše hodnoty, které považuje za důležité. Následně ve dvojicích vyberou preferované hodnoty, na kterých se domluvili. Poté vytvoří skupiny o čtyřech dětech a musí najít společnou cestu při vytváření žebříčku. Každá skupina si před ostatními svůj výběr musí obhájit. V závěrečné fázi zhotoví z barevného papíru a provázku třídní žebříček hodnot o deseti položkách.

Příloha č. 4 - Cvičení č. 3: Charakteristika agresora a oběti

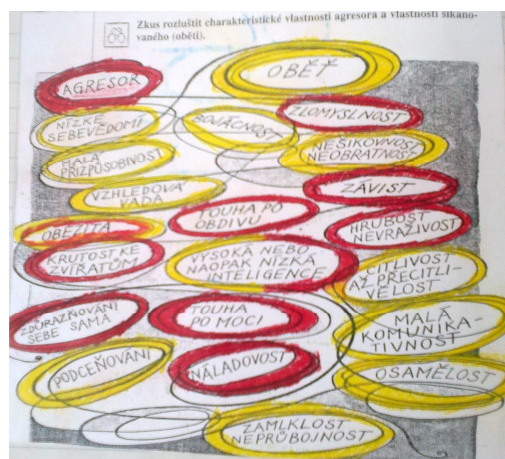
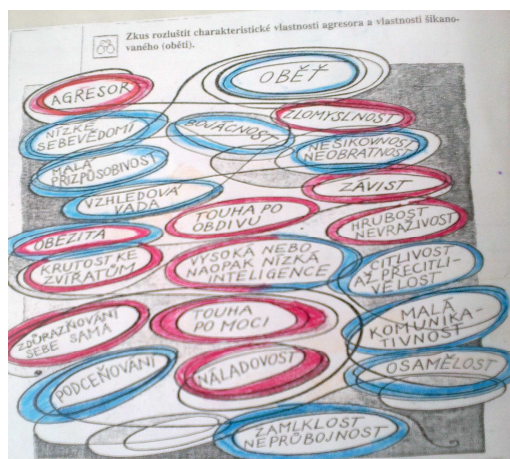
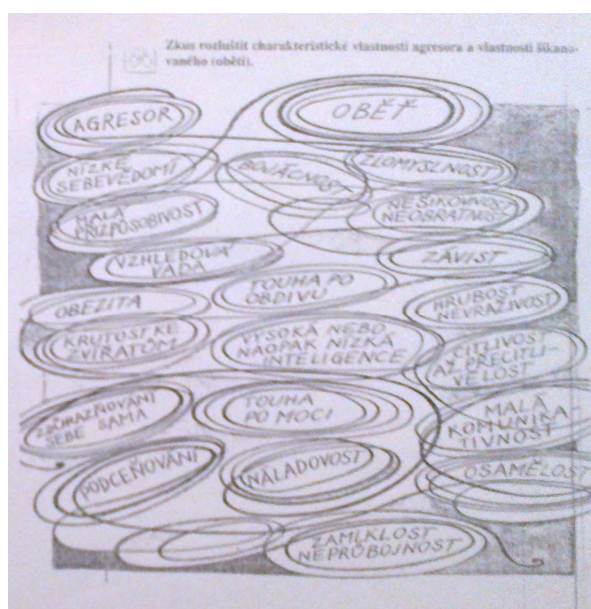
Délka trvání: 1 vyučovací hodina

Místo realizace: kmenová třída

Úkol: Určit a zdůvodnit charakterové vlastnosti jak agresora, tak oběti.

Pomůcky: pracovní list, fixy, pastelky

Žáci dostanou pracovní list, na kterém jsou vypsány charakterové vlastnosti. Určí si dvě barvy a vybarví dané vlastnosti typické pro obě skupiny. Svůj výběr zdůvodní.

Příloha č. 5: Cvičení č. 4 – Myšlenkové mapy

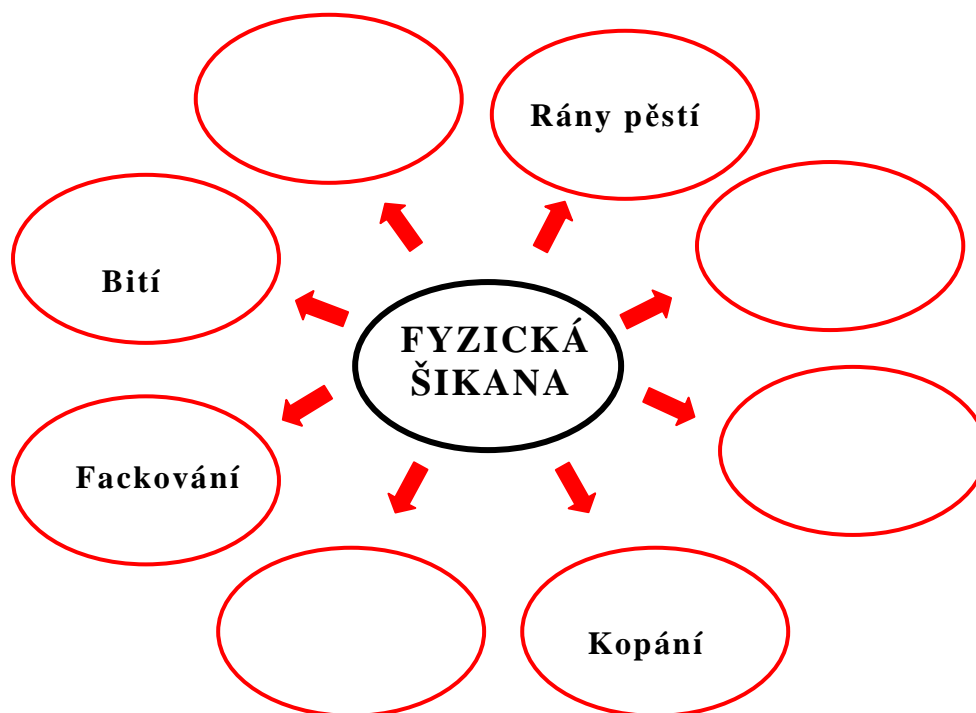
Délka trvání: 2 vyučovací hodiny

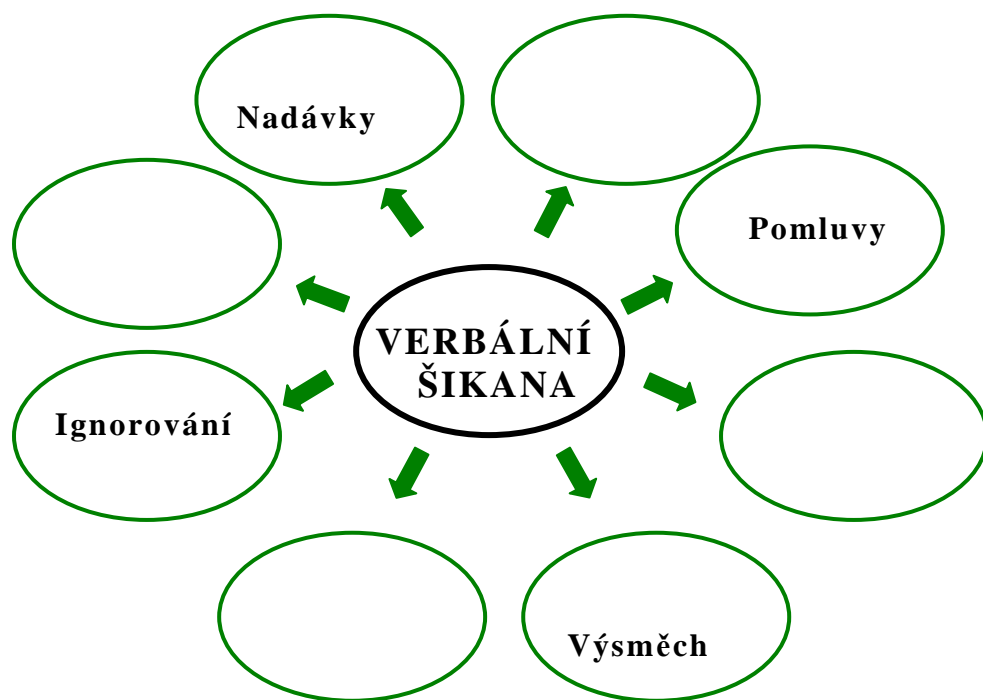
Místo realizace: kmenová třída

Úkol: Rozdělit šikanu dle základních forem a zakreslit do myšlenkové mapy.

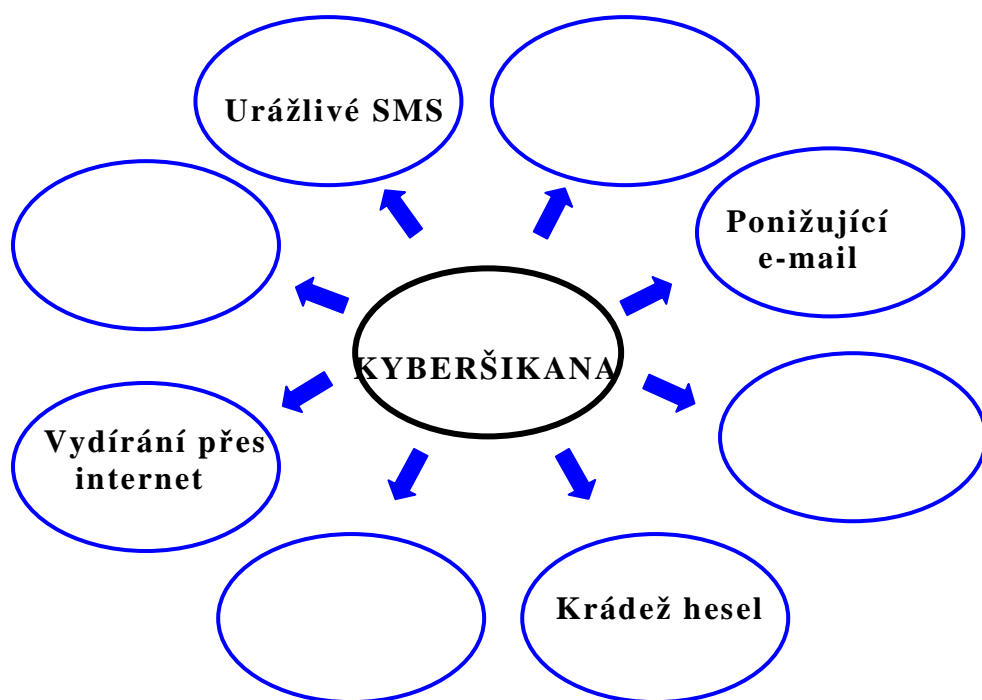
Pomůcky: papír, psací potřeby, tabule, barevné křídly

Nejprve si rozdělíme šikanu na základní formy – fyzickou, psychickou šikanu. Jedno z dětí nakreslí myšlenkovou mapu na tabuli, ostatní pracují na papír. Postupně žáci přicházejí k tabuli a zapisují projevy určité formy.

V další části hodiny žáky seznámím s nebezpečím nové formy psychické šikany – kyberšikanou. Její podstata spočívá v záměrném násilném chování prostřednictvím internetu a mobilu. Na základě těchto informací se žáci pokusí vyjmenovat a zapsat projevy.

Příloha č. 6: Cvičení č. 5 – Charta třídy

Délka trvání: 2 vyučovací hodiny

Místo realizace: kmenová třída

Úkol: Vytvořit pravidla chování ve třídě zaměřených proti šikaně.

Pomůcky: papír, psací potřeby, fixy, pastelky, lepidla, nůžky, provázek, barevné papíry

Třídní chartu tvoří specifická pravidla zaměřená výhradně na zabránění přímé i nepřímé šikany. Napomáhá zabránit egocentrickému pohledu typu: „To se mě netýká“ apod. Na vytvoření se podílejí aktivně všichni žáci. Zpočátku mohou vycházet ze školního řádu a jeho pravidel. Požadavky na chování ve třídě se mohou postupně měnit, a tím i časem docházet k obměnám charty. Žáci hledají společná pravidla a jejich formulaci. Předpokladem je spolupráce a respektování daných pravidel. Nejprve každý žák sám za sebe napíše pár pravidel a připojí požadavky, jak by chtěl, aby se k němu ostatní chovali. Poté ve skupinách upraví a vyberou nejlepší pravidla z pohledu skupiny a seřadí je podle důležitosti. Posléze se vytvoří výsledná charta. Následuje diskuse, popřípadě poslední úpravy. V samotném závěru se dohodnou konkrétní následky při porušení charty.

Chartu zpracují výtvarně na velký arch papíru a vystaví jej ve třídě.

Tři základní požadavky, které tvoří podstatu:

- Nebudeme nikoho šikanovat
- Pomůžeme spolužákům, kteří jsou šikanováni
- Podpoříme začlenění izolovaných žáků do společných činností

Návrh možných pravidel:

1. nebudeme své spolužáky napadat ani slovy ani činy
2. nevytahují se na slabší
3. žákům, které někdo napadne, budeme pomáhat

Příloha č. 10: Minimalizace šikany (prospekty pro žáky) – mediální kampaň Nadace O2

Jedním z cílů projektu bylo rozpoutat veřejnou diskusi na téma šikany a zároveň dětem a rodičům nabídnout odbornou pomoc. Nadace O2 je generálním partnerem sdružení Linka bezpečí, které provozuje jedinou celostátní bezplatnou linku na pomoc dětem v krizi. Konzultanti jsou proškolení lektory, aby dokázali účinně pomoci dětem, které na Linku bezpečí volají s problémem šikany.

Vydala různé propagační materiály pro žáky i pedagogy a seznamuje žáky s nebezpečím kyberšikany. Nabízí pomoc prostřednictvím svých webových stránek a Linky bezpečí.

Žáci se mohou také obrátit na poradnu www.minimalizacesikany.cz

PONIŽENÍ

JEŠTĚ VĚTŠÍ PONIŽENÍ

I kyberšikana bolí!

Urážlivé SMS, vyvěšování zesměšňujících videí na webu, urážení na FACEBOOKU nemusí být legrace – říká se tomu kyberšikana.

Nenech si to pro sebe – svěř se někomu, komu věříš.

Uráží tě někdo prostřednictvím mailu, SMS nebo komunitních sítí? Natáčeli tě na video a pověšili ho na webu? Nebo se to stalo tvému kamarádovi? **Může to být kyberšikana.**

Obrať se na někoho dospělého – určitě si bude vědět rady. Pokud se bojíš někomu svěřit, napiš na naši poradnu www.minimalizacesikany.cz nebo zavolej na Linku bezpečí 116 111. Pomůžeme ti.

ROZVRH HODIN

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
PO										
ÚT										
ST										
ČT										
PÁ										

Obrať se na naši poradnu na www.minimalizacesikany.cz

Než klikneš, přemýšlej!

Připadeš ti jako velká legrace umístit natáčené video na web? Uvědom si, že tím můžeš ublížit.

Nadace O₂

www.minimalizacesikany.cz

Nadace O₂

Příloha č. 11: Dotazník pro žáky

Dobrý den,

jmenuji se Irini Mamulová a studuji šestým rokem na Univerzitě Palackého v Olomouci, obor – Pedagogika-Sociální práce. Moje diplomová práce je zaměřena na téma šikany. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který bude sloužit ke zjištění problematiky na škole. Tento dotazník je zcela anonymní a bude použit pouze k výzkumným účelům.

Děkuji

Instrukce: Vybranou odpověď zakroužkuj. U otázek, které vyžadují tvůj názor, prosím, dopiš odpověď.

1. Jsem:

- a) Dívka   b) Chlapec

2. Třída: .....

3. Slyšel/a jsi někdy o pojmu šikana?

- a) Ano   b) Ne

4. Vyskytuje se šikana ve vaší třídě?

- a) Ano   b) Ne   c) Nevím

5. Které projevy chování považuješ za šikanu?

- a) Nadávky
b) Posmívání
c) Ponižování
d) Pomlouvání
e) Strkání
f) Urážky
g) Braní a ničení věcí
h) Vyhrůžování
i) Bití
j) Jiné (dopiš) .....

6. Co je důvodem k šikanování?

.....
.....

f) Někdo jiný (vypiš) .....

g) Nikdo mi nepomohl

16. Pokud se dostaneš do situace, že jsi šikanován nebo je šikanován kamarád/ka, na koho se obrátíš s žádostí o pomoc?

a) Rodina

b) Kamarád

c) Učitel/ka

d) Školní metodik prevence

e) Vedení školy

f) Linka důvěry a jiné organizace

g) Někdo jiný (vypiš) .....

17. Napiš jméno školního metodika prevence na naší škole?

.....

18. Co je náplní práce školního metodika prevence?

.....

19. V případě problému můžeš využívat schránku důvěry. Víš, kde je ve škole umístěna?

a) Ano, je .....

b) Nevím

20. Vypiš zařízení, na která se můžeš obrátit v případě ohrožení šikanou:

.....

.....

Příloha č. 12: Dotazník pro pedagogy

Dobrý den,

jmenuji se Irini Mamulová a studuji šestým rokem na Univerzitě Palackého v Olomouci, obor Pedagogika-Sociální práce. Moje diplomová práce je zaměřena na význam prevence šikany. Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku, který bude sloužit ke zjištění problematiky na škole. Anketa je zcela anonymní a bude použita pouze k výzkumným účelům. Děkuji

1. Muž Žena
2. Vyučuji na 1. stupni Vyučuji na 2. stupni
3. Setkal/a jste se ve své dosavadní pedagogické praxi se šikanou?
4. Absolvoval/a jste odborné školení k odhalování a řešení šikany? Pokud ano, prosím vypište.
5. Máte ve škole dostatečné množství materiálů k dané problematice? Kde lze tyto materiály nalézt?
6. Jak budete postupovat v případě výskytu šikany ve třídě?
7. Jsou žáci dle vašeho soudu dostatečně informováni o problematice šikany?
8. Jaká je reakce žáků na preventivní aktivity pořádané školou?
9. Měla by škola poskytnout více podpory pro preventivní aktivity?

Příloha č. 13: Rozhovor s odborníky

1. Můžete nás obeznámit s Vaším pracovištěm a pracovním zařazením?
2. Jaké je Vaše vzdělání pro tuto pracovní pozici?
3. Co je obsahem Vaší pracovní náplně a jaká je náplň v rámci preventivních aktivit?
4. Jak často se věnujete žákům na školách v rámci preventivních aktivit?
5. Zaměřujete se na určitou cílovou skupinu?
6. Jakým způsobem na Vás žáci mohou získat kontakt?
7. Může se dítě samo bez zákonného zástupce dovolat u Vás pomoci?
8. Jaký je postup a jaké prostředky využíváte?
9. Jakým způsobem dále pracujete s oběťmi a agresory šikany?
10. Na školách jsou žákům k dispozici „Schránky důvěry“. Existuje něco obdobného i na vašem pracovišti?
11. Které zákony jsou ve vaši práci stěžejní?
12. Můžete na závěr shrnout spolupráci se školou?